

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Andra kammaren. Nr 59.

Fredagen den 26 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till behandling förelåg nu Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 14, med anledning af herr Winbergs m. fl. motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en förhandlingsordning mellan tjänstemän och arbetare i statens administrativa verk å ena samt vederbörande verks styrelser och underlydande förvaltningar å andra sidan.

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 158, hade herr *Winberg* m. fl. hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning angående lämpligaste former och grunder för fastställande af en förhandlingsordning mellan i statens administrativa verk anställda tjänstemän och arbetare och deras organisationer å ena sidan och vederbörande verks styrelser och underlydande förvaltningar å andra sidan, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ärendet.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion för närvarande icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af friherre *Palmstierna*, som ansett, att motionen borde af Andra kammaren bifallas;

af herrar *Gibson* och *Andersson* i Stårte, hvilka föreslagit, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i

Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)

skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning, huruvida och i hvilka former skulle kunna fastställas:

dels bestämda regler för den vid statens administrativa verk sysselsatta personalens deltagande genom utsedda representanter uti utarbetandet af förslag å de bestämmelser rörande arbets- och löneförhållanden och dylikt, som vore å denna personal tillämpliga, samt

dels regler för s. k. disciplinmåls behandling;

samt af herr *Olsson* i Kullenbergstorp, som yrkat rent afslag på den föreliggande motionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades ordet till

Friherre Palmstierna, som anförde: Ja, herr talman, det måste vi säkert erkänna, att sällan har kammaren varit så fåtaligt besökt som denna stund på aftonen. Men ehuru jag själf har det oangenäma uppdraget att inleda debatten i detta ämne, så kan jag icke neka till, att jag gärna ursäktar kammarens ledamöter, att de hellre valt platsen på riksdagshusets tak för att åse flygningarna och för att bevittna flygmaskinens triumfärd öfver vår vackra hufvudstad.

Men när jag nu trots detta och trots denna historiska händelse går att nämna några ord angående det nu föreliggande ärendet, vill jag framhålla, att vi nu för första gången på allvar få denna stora fråga rörande statspersonalens ställning framlagd på Riksdagens bord till behandling. Det är gifvet, att det utskott, som haft denna sak till förberedande dryftning, då också ansett skäl föreligga att så omsorgsfullt som möjligt utreda den föreliggande frågan. Ty det har synts utskottet, att material bort samlas för att åtminstone till framtida behandling lägga en verkligt säker grundval för detta för hela vårt statslif så ytterst viktiga ämne. Härutinnan ha utskottets ledamöter varit ense. Men när det sedan gällt att fatta ståndpunkt till föreliggande fråga, då märka kammarens ledamöter, huru brännande denna fråga i själfva verket är, huru meningarna differera, gå åt skilda håll.

Jag vill då i all korthet redogöra för de olika ståndpunkterna. Utskottet har för sin del icke velat ingå på den föreliggande frågan, och det af olika skäl. Jag kan för min del näppeligen finna annat, än att utskottet liksom instinktivt ryggat tillbaka för att upptaga frågan till den ingående behandling, som den onekligen är värd. Måhända har äfven bristen på verkligt ingående, allvarligt intresse för den stora frågan gjort sig gällande. Utskottet har i sitt betänkande helt lätt gått förbi det stora problem, som här föreligger, ja, utskottet har rent af

glömt bort i sitt utlåtande en afdelning af motionärens framställning, nämligen angående bestraffningsrättens utöfvande. Detta är nu utskottets ställning.

En reservant, herr Olsson i Kullenbergstorp, har velat med handen stryka öfver alltihopa, att Riksdagen för sin del icke skulle göra något som helst uttalande, utan endast blankt yrkat på afslag.

Så komma vi till herrar Gibsons och Anderssons i Stårte reservation. Den följer en linje, som, såvidt jag kunnat förstå, bort vara ägnad att samla majoriteten åtminstone i denna kammar. De ha velat i vissa afseenden taga afstånd från motionärerna, därigenom att de alldeles bestämdt framhållit den högheitsrätt, som de förmena, att staten i alla afseenden bör utöfva. Men likväl ha de funnit önskvärdt, att vissa regler för förhandlingar, eller rättare sagdt *öfverläggningar*, med personalen måtte förefinnas, och för sin del ha de icke glömt bort framställningen angående disciplinmåls behandling.

Så finner kammaren äfven en reservation af undertecknad. Däri har jag sökt göra en allmän öfverblick öfver frågans läge för att åtminstone angifva en riktlinje, som synes mig vara den, som för framtiden bör komma till användning. Då vill jag först framhålla, att frågan om öfverläggningars behöflighet redan är afgjord genom praxis, och då de byrådirektörer inom järnvägsstyrelsen, som särskildt ha med personalen att göra, ha för sin del ansett önskvärdt, att bestämmelser och regler för öfverläggningar och normer för det hela måtte komma till stånd, synes mig denna fråga vara lätt afgjord. Detta är något, som jag skulle vilja säga borde vara rent axiomatiskt, nämligen att bestämda regler och normer för öfverläggningar komma till stånd. Byrådirektörerna hänsyfta äfven till den form för öfverläggningars bedrifvande, som förefinnes i Österrike.

Nu är det emellertid föreslaget i motionen att gå betydligt längre än här är fråga om, och jag vill äfven framhålla, att bakom motionen stå stora skaror af Sveriges statspersonal. Förutom hvad som i utskottets betänkande finnes anfördt, har jag, såsom ordförande i utskottet, fått en skrifvelse mig tillsänd af svenska postmannaförbundets styrelse, som innehåller bland annat: »Generalpoststyrelsen förklarar till en början sig hysa den tillförsikten, att postverkets tjänstemän äro genomträngda af den uppfattningen, att det är oförenligt med deras ställning att genom arbetsnedläggelse söka drifva igenom sina kraf. Det synes, som, när generalpoststyrelsen hyser den uppfattningen, och när, som man väl har anledning antaga, styrelsen är angelägen, att personalen allt framgent skall förblifva vid denna åskådning angående sina tjänsteförpliktelser, nästa mening i styrelsens uttalande konsekvent bort vara ett lifligt tillstyrkande af motionen, ty skall personalen förmenas att genom kraftåtgärder inverka på

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

sin ställning gentemot verket, bör den absolut förbehållas rätten att genom förhandling få göra sin mening gällande vid fattande af beslut i ärenden rörande deras förhållanden. Visserligen är detta något nytt, åtminstone för vårt land, men den gamla tidens patriarkaliska förhållande mellan husbonde och tjänare är förbi och de nya omständigheterna kräfva andra former.»

»Generalpoststyrelsen framför emellertid en helt annan mening, nämligen att förhandlingsordning icke bör införas. Till den uppfattningen kommer styrelsen genom en, enligt vår uppfattning, alldeles oriktig slutledning. Styrelsen anser nämligen, att det motsatsförhållande, som förekommer inom det enskilda arbetsområdet mellan företagets ledning och dess arbetspersonal, förekommer icke mellan de administrativa verkens styrelse och deras underlydande personal, hvarjämte generalpoststyrelsen vill göra gällande, att det är ett statsintresse, att statstjänstemännen erhålla rätt afvägda löner, vid hvilkas utmätande icke bör tagas den hänsyn till företagets ekonomiska bärkraft och ernäendet af vinst, som äger rum i fråga om den privata företagsamheten. Nu är det dock i verkligheten så, att verkens styrelser mer och mer börjat tillämpa just den »affärsrättssiga» driften och långt ifrån låta aflönings- och arbetsprestationerna vara lämpligt afvägda. Det skulle föra alltför långt att här redogöra för huru förhållandena för postverkets lägre tjänstemän i det afseendet gestalta sig, men säkert är, att ett allmänt missnöje är rådande med många af de åtgärder, som på senare tiden vidtagits. En förhandlingsordning skulle gifva personalen tillfälle att direkt få framföra sin mening, den skulle i många fall kunna verka reglerande och måhända skapa ett bättre samförstånd mellan de styrande och styrda. Statstjänarnes organisationer verka till statens fromma genom sin sträfvan att höja medlemmarnes allmänna nivå och bibringa dem känslan af plikt och ansvar. Det lärer därför vara en billig fordran, att de lämnas den förhandlingsordning, hvarom motionerats, detta så mycket mera, som de styrande härigenom mera än nu är fallet skulle kunna tillgodogöra sig den sakkunskap och erfarenhet, hvarmed personalen sitter inne, men som de styrande ofta sakna.»

Nu finna vi också af den redogörelse utskottet lämnat, att förhandlingsordningar finnas uppgjorda mellan vederbörande statsmyndighet och resp. statspersonals organisationer i Danmark. Vi finna också, hurusom i Frankrike man börjat införa förutom förhandlingsordning äfven förlikningsinstitutioner i arbetsvister, äfven när det gäller statens järnvägar och statsbanepersonalen, och äfven att tillgripa skiljedom. Vi finna äfven af utskottets betänkande, hurusom några offentliga verk, post- telegraf- och telefonverken i Kanada, ha förlikningskommissioner och använda skiljedomsinstitutioner.

Således har jag velat framhålla, att de kraf, som nu börja

framställas äfven i vårt land, verkligen upptagits till ingående pröfning och ledt till vissa resultat i utlandet. När vi nu hos oss skola börja att ingå på hela detta särdeles invecklade problem, fatta en ståndpunkt till detsamma och söka lösa det, bör problemet ses ur olika synpunkter. Först och främst gäller det att *principiellt* afgöra, hvad som må anses lämpligt eller icke, hvad som kan inpassas i vårt statsskick eller icke. Vidare synes det mig, att har man lagt en viss principiell grund för det hela, är den fråga, som därefter skulle upptagas till behandling, denna: hvilken *personal* öfver hufvud taget är det, som skall inramas med dessa nya bestämmelser? Och därvid har man att skilja mellan ordinarie och extra personal, mellan personal, som är mera fast anställd och personal af olika grader med mer eller mindre fast anställning och slutligen personal med rent tillfällig anställning. Vidare är det fråga om, hvilka *ärenden* öfver hufvud skola upptagas till öfverläggning vid de gemensamma förhandlingarna, och slutligen ställes oss också det spörsmålet före, hvad resultatet kan bli af sådana förhandlingar, huru deras slut kan bli normerande, bestämmande för statsmyndigheternas åtgärder i föreliggande frågor, med andra ord — där är spörsmålet om personalens medbestämmanderätt vid frågornas afgörande framme. Nu vill jag icke, i all synnerhet så som kammaren för tillfället är sammansatt, närmare ingå på dessa olika saker. Jag vill endast för min del beröra den principiella frågan.

Hur man än vänder på detta spörsmål, synes det mig, att det koncentreras i en enda punkt, där intressena af olika slag kunna såväl hopknytas som äfven stå bestämdt emot hvarandra, nämligen i frågan om *arbetsnedläggelsens* behöflighet och användande samt dess skadlighet vid statsdriften.

Ser man nu efter, hur utvecklingen i olika länder i stort sedt ter sig, så märker man, att till en början försök gjorts att bereda personalen formell tjänstemannaställning väsentligen genom att ålägga densamma tjänstemannaansvar och genom att införa benämningen tjänstemän, utan att man därför gifvit personalen tjänstemannaställningens alla förmåner. Så har man försökt sig på en annan väg, när man insett, att den första icke varit till fyllest. Man har ensidigt velat tillämpa straffagens hot, men snart nog funnit, att detta icke medfört någon effekt, utan att det varit ägnadt att väcka ovilja och bitterhet, i all synnerhet som statspersonalen vanligen utgör den mest dugliga tjänstemannakåren i landet. Då kommer helt naturligt den tredje vägen fram, den väg, som enligt mitt förmenande borde varit den första, och hvilken sannolikt kan alldeles utesluta, ja, såvidt jag förstår, alldeles utesluter en af de vägar, som jag här nämnt — den vägen nämligen, hvarigenom man redan från början gör allt för att skapa *samhörighet* mellan personalen och det verk, hvilket

Ang en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare. (Forts.) denna tillhör. Genom en sådan samhörighet kommer själfva behovet af arbetsnedläggelse att helt naturligt bortfalla.

Det är denna principiella syn på tingen, som jag för min del ansett böra vara normerande, och jag har velat i denna debatt uttala, att det enligt min uppfattning är här, som auknytningen skall ske, när det gäller att lösa hela det föreliggande problemet. Denna väg är förtroendefullhetens väg — den skänker personalen förtroende till statsmakterna, den är det ömsesidiga tillmötesgåendets väg, som är ägnad att inge den samhörighetskänsla, som i och för sig alltid är det för freden mest betryggande.

Jag vill, herr talman, icke förlänga debatten genom att ytterligare ingå på detta ämne, men jag har velat framhålla, att den erfarenhet, man tyckes kunna vinna af det utländska förfarandet på detta område, af den utländska lagstiftningen och administrativa rätten, synes mig alldeles otvetydigt peka i den riktningen, att den väg, som jag tillåtit mig förorda i reservationen, är den, som skall leda till en lycklig lösning af förhållandena, och jag ber fördenskull att få yrka bifall till denna min reservation.

Vidare yttrade:

Herr Gibson: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna, föreligger här ett ganska digert betänkande, men af dess 106 sidor upptager utskottets utlåtande icke stort mera än en sida. Orsaken till att utlåtandet ter sig så magert eller rättare sagdt resultatlöst i förhållande till det feta betänkandet, förklarar utskottet ligga däri, att det vidlyftiga materialet förelegat endast en kort tid, och att utskottet fördenskull icke kunnat utarbeta en skiss till förhandlingsordning eller gifva några direktiv härvidlag. Detta är mer än ursäktligt, ty jag tror, att om utskottet haft hela riksdagstiden till sitt förfogande, hade det icke varit möjligt att utarbeta en skiss till förhandlingsordning, men då utskottet går att på denna grund totalt afstyrka motionen, har jag icke kunnat följa utskottet, ty jag anser, att det icke varit nödvändigt eller ens nyttigt att angifva vare sig området eller formerna för en förhandlingsordning, ej heller att det varit nödigt att skissera ett förslag till en sådan förhandlingsordning eller att gifva några som helst direktiv i det afseendet, utan jag anser, att utskottet bort med ledning af det föreliggande materialet ha svarat på den frågan: förefinnes det behof af en fastställd ordning i förevarande fall eller icke? Mig synes, att utskottet på den frågan svarat ganska tydligt, då utskottet förklarar, att det är fullt öfvertygad om att dessa viktiga saker, som beröra ett så stort antal medborgare, måste göras till föremål för statsmakternas åtgärder genom fastställande af vissa normer för behandling af arbetstvister rörande statens tjänstemäns

och arbetares tjänstevillkor och löner. Detta uttalande anser jag med logisk nödvändighet hafva bort leda till en annan kläm än den, hvartill utskottet kommit — det borde ha ledt till den kläm, som jag och min medreservant i en särskild reservation föreslagit. Ty denna kläm utgör intet annat än en omskrifning af detta nämnda utskottsuttalande och lämnar direktiven helt artigt åt Kungl. Maj:t. Ja, den är till och med moderatare, ty vi ha anhållit om en utredning, *huruvida* och i hvilka former regler skulle kunna fastställas.

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Jag kunde nu ur respektive styrelsers utlåtande draga fram en hel del satsar, som bevisa önskvärldheten att få fastställda regler för öfverläggningar. Därmed vill jag emellertid icke upptaga kammarens dyrbara tid, såvidt icke debatten skulle ge mig anledning därtill.

Jag vill dock framlägga några af mina egna synpunkter, som göra att jag anser en förhandlingsordning vara nödvändig. I det allmänna medvetandet skall säkerligen allt starkare fastslås den åskådningen, att den vid statens verk fast anställda personalen icke har s. k. strejkrätt. Ingen här i kammaren skulle anse lämpligt, att staten skulle använda sig af någon lockouträtt eller af några påtryckningsmedel för att framkalla för statens verk förmånligare aflöningsvillkor. Redan häri framträder olikheten mellan ett statens verk och ett enskildt. Denna olikhet framträder än mer, då man betänker, att den starkt drifvande kraften i ett enskildt företag, nämligen det privatekonomiska vinstbegäret, icke är till finnas hos statens verk. Dessutom äro samtliga inom personalen medborgare och sålunda delägare uti staten och hafva rätt att medverka till dess organiserande genom sin röst. Det är således icke två motsatta parter. Det är inkommensurabla storheter.

Personalens föreningsrätt är hos oss klar och tydlig, men samtidigt vill man, som nyss sadet, fränkänna personalen strejkrätt. Härtill fordras från statens sida, att den uppträder som mönsterarbetsgifvare, hvilket sker bland annat, genom att personalen försäkras verklig tjänstemannaställning, såsom hos oss i hufvudsak skett. Men i den mån, om och för så vidt denna i afseende å den lägre personalen till äfventyrs i något afseende ännu icke är alldeles tillfredsställande, så bör en ändring till det bättre efter en omsorgsfull utredning af förhållandena äga rum. Men härför och för utfyllandet af den konstitutionella lucka, som nu förefinnes mellan i synnerhet den lägre tjänstepersonalen och de så kallade arbetarna å ena sidan och respektive styrelser å den andra, så bör väl personalen tillerkännas yttranderätt i sådana frågor, som i väsentlig grad beröra dem. Regler för utförfandet af en sådan yttranderätt äro då gifvetvis behöfliga. Denna anordning anser jag så mycket mer behöflig, i den mån man vill komma ifrån hvarje tanke på strejk.

Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admini-
strativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)

Af skäl, som jag nyss anført, och som jag äfven i min reservation pekat på helt kort, har jag icke kunnat fullt ansluta mig till motionen, som i alltför hög grad jämställer statens verk med enskilda och alltför mycket sidoordnar personalen med staten och dess organ genom att gifva personalen en medbestämmanderätt, som lätt kan missförstås. Jag har därför icke ansett motionens motivering god och ej heller yrkandet lyckligt, och jag har därför tagit afstånd från motionen.

Emellertid, då min medreservant och jag skrefvo reservationen, så var det i sådan brådska, och majoritetens utlåtande var icke riktigt fixerad. Vi framställde därför i vår reservation icke något bestämdt yrkande, därför att situationen kunde blifva den, att ett afslag å ett dylikt yrkande skulle kunna tolkas som ett uttalande från Andra kammaren, att den för sin del afböjde hvarje tanke på förhandlingsordning i någon form. Ett sådant afslag ville vi icke riskera i denna riksdagens sista timme, men som saken nu ligger, kan icke någon sådan tolkning göras. Verkliga afslagsvänner ha tillfälle att ge sina röster åt den af herr Olsson afgifna reservationen. Jag har därför anledning göra ett bestämdt yrkande om bifall till den af mig och herr Andersson i Stårte afgifna reservationen, i hvilken jag dock nödgas göra en ändring.

Jag har icke närmare motiverat sista punkten i reservationen och anser det onödigt att upptaga kammarens tid med den saken, som synes mig själfklar. Jag vill endast påpeka, att motionären inryckt disciplinmålens behandling under begreppet förhandlingsordning. Jag anser det emellertid bättre att rycka ut denna fråga till en särskild punkt, hvarigenom större klarhet vinnes. Motionen har också just i den delen gifvit anledning till missförstånd. Jag har härigenom trott mig göra en inskränkning i motionen, men den uppfattningen har gjort sig gällande, att ett yrkande på denna punkt går utöfver motionärens yrkande. För denna uppfattning böjer jag mig och stryker därför med en viss afsaknad denna punkt. Med ett par ändringar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den af mig och herr Andersson i Stårte afgifna reservationen. Jag ber sålunda att få yrka bifall till följande förslag: »att kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle om utredning, huruvida och i hvilken omfattning skulle kunna fastställas regler för den vid statens administrativa verk sysselsatta personalens deltagande genom utsedda representanter uti utarbetandet af förslag å de bestämmelser rörande arbets- och löneförhållanden och dylikt, som äro å denna personal tillämpliga.»

Herrar *Karlsson* i Göteborg och *Andersson* i Stårte instämde häruti.

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Det kan gifvetvis icke falla mig in att under det förhållande, hvarunder denna fråga nu kommer till behandling, ingå på någon mera detaljerad undersökning af densamma. Men då det i alla fall är en fråga, som enligt mitt förmenande både är af ganska stor betydelse och äfven likvisst kommer att återkomma till Riksdagen, tills en något så när tillfredsställande lösning vunnits, så må man ursäkta mig, om jag här gör några erinringar vid behandlingen af detta ärende.

Jag har tillåtit mig att jämte några kammarledamöter framföra frågan om den i statens tjänst anställda personalens förhållanden, då det gäller att afgöra de villkor, hvarunder den skall arbeta, och hvilka äro af den art, att det icke tillkommer Riksdagen att besluta därom. Jag har i motionen angifvit af hvilka skäl, som jag anser, att den frågan nu måste af statsmakterna och de lagstiftande myndigheterna ägnas uppmärksamhet. Det har ju nu också till och med af utskottet konstaterats, att det kan anses föreligga ett behof af, att någonting i detta afseende vidtages, och jag skulle vid sådant förhållande icke behöfva närmare uppehålla mig därvid. Jag tillåter mig dock att göra några erinringar. Redan i motionen har jag angifvit, att då det gäller frågor, där Riksdagen fattar beslut, sålunda beträffande den ordinarie personalens löneförhållanden m. m., så förutsättes icke, att någon ändring häri skall göras, men som litet hvar af kammarens ledamöter vet, finnes det ett stort antal personer anställda i statens tjänst, hvilkas löneförhållanden och andra omständigheter Riksdagen icke haft någonting att säga till om. Så t. ex. finnas vid endast ett verk, statens järnvägar, omkring 13,000 personer anställda, hvilkas afföningsförhållanden Riksdagen icke har något att göra med, utan hvarom beslut fattas antingen af respektive styrelser eller därunder lydande förvaltningar. Af själfva den utredning, som jag inom parentes skall be att få ge det erkännandet, att den är mycket värdefull och ingående, som utskottet lämnat, framgår också, att man behöfver vinna större klarhet dels i fråga om den ställning, de olika verkens personal skall intaga, då det blir fråga om, hvilken eller hvilka myndigheter som skola besluta i frågor, där Riksdagen icke har att besluta, dels också beträffande de olika verken inbördes, hvilka förhållanden därvidlag skola råda. Under det att vid en hel del verk den extra personalens villkor afgöras af Kungl. Maj:t eller respektive verks styrelser, så finns det andra verk, där personalens villkor och förhållanden afgöras af underordnade myndigheter.

Jag har också i motionen påpekat en annan sak, nämligen den så kallade disciplinära bestraffningsrätten, och jag tror, att efter hvad som förekommit vid en hel del tillfällen, skola nog de flesta af kammarens ledamöter, som i detta afseende hunnit

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

*Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)*

bilda sig en mening, gifva mig rätt, då jag säger, att på det området tarivas, att Riksdagen får ett ord med i laget, så att rättvisa och opartiskhet härvid få göra sig gällande mera, än hittills varit fallet. Jag skall i detta afseende be att få referera ett uttalande, som är afgifvet af en så auktoritativ person som justitieombudsmannen, och hvilket utlåtandes betydelse man icke gärna kan underkänna. Jag syftar på justitieombudsmannens skrivelse till Kungl. Maj:t af den 25 februari 1911 i anledning af, att några af personalen vid statens järnvägar af myndigheterna blifvit ådömda att utgifva skadestånd. I detta sitt utlåtande säger justitieombudsmannen något, som är ganska karakteristiskt, och som jag ber att få uppläsa, nämligen följande: »Vid pröfning af nu nämnda båda ärenden fann jag uppenbart, att ett anmärkningsvärdt fel begåtts, då förordnande meddelats om afdrag å klagandenas lön. Med afseende därpå, att rättelse emellertid i båda fallen skett, samt jämväl å den omständigheten, att vederbörande myndigheter, som meddelat förordnandena, ju sakna nödiga förutsättningar för att kunna rätt behandla och bedöma tvistiga rättsfrågor» ansåg jag mig icke böra anbefalla åtal». Ett dylikt uttalande angående vederbörande administrativa myndigheters kapacitet att afgöra dylika frågor från ett så auktoritativt håll bör i alla fall ha en viss betydelse, när man behandlar denna fråga.

Då man genomgår den utredning, som utskottet förebragt, finner man också en hel del uttalanden till och med från sådana håll, som man knappast väntat sig, nämligen från en del ledamöter i styrelser, som själfva vidgå, att det verkliga finnes behof af att i någon mån ändra de nuvarande bestämmelserna. Jag skulle kunna andraga en mängd exempel på uttalanden i samma riktning. Man har framhållit, att de administrativa myndigheterna icke på något sätt skola sidoordnas med personalen. Den meningen om statens öfverhöghet tror jag icke skall befrämjas, om vi flera gånger få upplefva något sådant, som inträffade 1906 vid statens järnvägar, då den extra personalen lyckades genom ett energiskt uppträdande i sista hand förmå vederbörande att ingå i öfverläggning, som det hette, för att få förbättrade förhållanden. Då visade det sig, hvilken fullständig planlöshet, som rådde inom förvaltningen, då det gällde att på lämpligaste sätt komma ifrån den frågan, och under hvilka former man kunde tillåta personalen att framställa sina önskemål och åsikter. Jag menar, att ett sådant tillvägagångssätt, som då användes, är icke ägnadt att stärka statens auktoritet såsom den, hvars ställning man skall sätta öfver allt annat.

Vid sådant förhållande kan det icke hjälpas, att jag fortfarande anser, att denna fråga måste tagas i hela dess vidd. När man för öfrigt talar om statens öfverhöghet, bör man icke undgå att lägga märke till, hur det i det afseendet är, när det gäller andra personer än den i statens verk anställda personalen.

Jag ber endast att få taga ett exempel. När det gäller den trafikerande allmänheten vid statens järnvägar och det är någon, som har anledning göra anspråk på ersättning för något förkommet eller fördärfvadt gods, det må vara huru ringa som helst, och man icke utan vidare kan få klarhet i saken, så skall en förlikningsnämnd tillsättas. I det fallet gör statens öfverhöghet sig sålunda icke gällande. Men då det är fråga om statens järnvägars personal, då anses ett sådant tillvägagångssätt icke förenligt med statens värdighet.

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Jag vill erkänna, att det dragit så långt ut på tiden, innan respektive verk och styrelser afgifvit sina utlåtanden, att man kan medgifva, det utskottet haft svårt att formulera ett positivt yrkande. Men jag ber då också att få påpeka, att i motionen voro flera olika vägar anvisade. Det var dels den väg, som jag för min del anser mest betryggande och som är använd vid Sveriges enskilda järnvägar, nämligen att förekommande tvister skola i sista hand afgöras genom skiljedom, sammansatt på sätt, som bestämts genom aftal mellan parterna. Den andra vägen, där man så att säga lämnar mera rum för statens öfverhöghet, är den, som tillämpats i Danmark, där visserligen förekommande tvister kunna bli föremål för förhandling mellan personalen och vederbörande myndigheter, men där, då enighet icke kan uppnås, utslaget fälles af vederbörande minister. En tredje väg är den, som användts i Österrike, men som icke jag och ej heller utskottet, tycks det, ansett tillfredsställande. Jag har sålunda, som sagdt, i motionen angifvit åtskilliga vägar, som man kan gå på för att fatta ett positivt beslut.

I öfrigt tror jag, att det icke är möjligt att i en så komplicerad fråga som denna gifva några mera ingående och bestämda direktiv om hvilka vägar, som äro de riktiga. När nu yrkandet endast utmynnär uti en framställning till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning, så bör man icke begränsa alltför snävt det område, som skall bli föremål för utredning, utan det bör vara möjligt för dem, som skola verkställa utredningen, att allsidigt och utan förutfattade meningar gå till verket samt sedan framlägga de resultat, utredningen kan hafva gifvit. Det är därför, som jag icke kan förena mig i det yrkande, som gjorts af herrar Gibson och Andersson i Stårte. Jag anser, att deras yrkande för mycket begränsar området för undersökningen, under det jag i motionen yrkat, att fältet bör lämnas öppet, så att den icke är bunden af någon begränsning med afseende på området för densamma.

Nu kan man säga, att något definitivt beslut kan icke nås, då frågan kommit så sent till denna kammare och man har all anledning antaga, att ärendet icke kommer att behandlas af Första kammaren. Det är emellertid enligt mitt förmenande af ganska stort intresse i hvarje fall, huru denna kammare för sin

*Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)*

del beslutar, och jag ber härvid få påpeka, att denna fråga är af den betydelse och den trängande beskaffenhet, att Riksdagen torde icke blifva befriad från densamma, innan någon lösning kommer till stånd. Det är vid sådant förhållande af vikt att se, hvilken ställning denna kammare intager till denna fråga, och jag anser, att det skulle vara olyckligt, om kammaren ställer sig afvisande till ordnandet af detta spörsmål, som enligt min mening endast kan lösas på tvenne sätt. Och det ena är att begagna samma linje för arbetarnas framdrifvande af sina kraf, som användts inom privata industrier, nämligen att arbetarna kunna tillgripa arbetsnedläggelse. Jag tror icke det skall vara nödvändigt, att i statens verk anställda arbetare tillgripa ett sådant vapen, men man har dock icke rätt att lösa en sådan fråga endast med att i strafflagen sätta in ett enkelt förbud för tillgripandet af sådan åtgärd. Tillgripandet af ofvan nämnda åtgärder blir först då onödigt, när man angifvit någon annan utväg för denna personal att få sina önskemål tillfredsställda. Det finnes sålunda endast två vägar, den nyligen nämnda, och den i motionen antydda vägen, nämligen att tillförsäkra personalen möjlighet att på ett tillfredsställande sätt göra sin mening gällande, och att deras synpunkter också beaktas. Men jag ber då få betona, att det icke är nog med, att man välvilligt utsträcker petitionsrätten och säger, att personalen skall få komma med sina framställningar, och att de skola tagas under öfvervägande. Det är icke någon lösning af frågan, mina herrar, utan den enda förnuftsensliga lösningen är, att man utgår ifrån, att vid sådana öfverläggningar mellan parterna, om jag får kalla dem så, om icke deras meningar kunna sammanjämkas, så gäller det att få någon form för fällande af det afgörande ordet. Därvid har man som sagdt endast tvenne vägar att välja, antingen den vanliga skiljedomsprincipen eller möjligen den väg, man gått i Danmark, nämligen att låta vederbörande minister fälla det slutgiltiga och afgörande ordet.

Jag skall, som sagdt, nu icke upptaga kammarens tid med att vidare utveckla frågan. Det är dock min bestämda öfvertygelse, att man här icke velat få fram någonting annat än verkligt rättvisa bestämmelser, så att den i statens tjänst anställda personalen får ett ord med, då deras angelägenheter skola ordnas. Och det bör ske på sådant sätt, att man icke tvingar denna personal att använda sådana medel, som arbetare i enskild tjänst ibland måste använda och ha full rätt till att använda, nämligen arbetsnedläggelse. Men därhän kan man icke komma, om man icke anvisar något annat för båda parterna fullt acceptabelt sätt att gå till väga.

Då jag är af den meningen, att en undersökning i denna fråga bör vidtagas utan förutfattade meningar, och att området för denna utredning icke bör alltför mycket på förhand begränsas,

så finner jag mig, herr talman, böra instämma i den af friherre Palmstierna vid utskottets betänkande fogade reservationen, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Häruti instämde hrr *Kristensson, Thylander, Rissén, Tengdahl, Hasselquist* och *Lindblad*.

Herr Fornander: Herr talman! För det erkännande, motionären gifvit utskottets goda vilja vid behandlingen af det omfattande spörsmålet, är ju utskottet mycket tacksamt, då vi där-af sluta till, att han fullt väl vet, huru inveckladt hela spörsmålet är, och att man vid bedömandet af detta ärende bör gå till verket med ganska stor försiktighet. Att detta är nödvändigt, framgår redan af den diskussion, som om detta ärende förts här i kammaren. Vi ha redan sett framlagda icke mindre än två olika linjer och vi ha i reservationerna ytterligare två linjer att gå på, då det är fråga om att bedöma frågan. Men det är icke blott diskussionen här, utan äfven de utlåtanden från myndigheter, hvilka yttrat sig i denna angelägenhet, som visa, att ganska stor tveksamhet råder om hvilken väg man bör beträda. Allt detta hör ju samman med spörsmålets invecklade natur, som utskottet säger. Och äfven bör bemärkas, att det afgifvits åtskilliga reservationer till de yttranden, som af ämbetsverken aflämnats.

Det är nu så, att först och främst äro dessa särskilda verk väsentligen olika organiserade. Därtill kommer äfven den omständigheten, att de sysselsätta tjänstemän och arbetare af helt olika kategorier, hvarför det förefaller ganska svårt att generellt bestämma om, att alla dessa verk skola på liknande sätt underkastas viss sorts förhandlingsordning. Redan i motionens motivering är denna förhandlingsordning framställd på sådant sätt, att det gör, att herr Gibson liksom hans medreservant, herr Andersson i Stårte, ha ansett sig icke utan vidare kunna låta detta yttrande stå oanmärkt. De ha icke velat tillerkänna dessa arbetare och lägre tjänstemän en likaberättigad ställning med vederbörande styrelser, då det är fråga om förhandling med dessa, utan de ha på det bestämdaste tagit afstånd från ett sådant inrymmande åt dem och flyttat ned dem, om jag så får säga, på ett lägre plan. Och det är ju helt naturligt, om man tänker på dessa förhållanden, att man icke kan likställa denna personal, som det nu är fråga om, med t. ex. de enskilda järnvägarnas personals och deras organisationers ställning, ty staten som arbetsgifvare står väl dock alltid i en annan ställning till sina funktionärer i olika grader, än t. ex. en enskild järnväg gör. Dessa enskilda järnvägar ha ett privatkapitalistiskt intresse att bevaka, som staten icke alls har att taga motsvarande hänsyn till. Staten drifver sina järnvägar för det allmännas behof i

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)

alldeles eminent mening, och det kan därför icke på något sätt bli fråga om sådana hänsyn, som t. ex. en enskild järnvägsstyrelse har att taga till aktieägarna och deras intressen. Därmed menar jag nu icke, att statens järnvägars förvaltning icke bör tillse, hur medlen handhafvas, hur lönefrågorna ordnas, icke tillse, att det icke blir slöseri i detta hänseende etc. Men jag menar, att statens förvaltning behöfver icke så speciellt noga se på dessa saker, som t. ex. en enskild järnväg, som kanske lefver under tryckta omständigheter, nödvändigt måste taga hänsyn till. Äfven om ett statens verk på vissa punkter och vissa ställen icke skulle gå med samma vinst som på andra, så behöfver dess styrelse icke ställa sig afvisande mot sådana kraf, som framställas från arbetarnas sida, då det är fråga om löneförhållanden eller arbetstid, dess längd och därmed sammanhängande omständigheter, om de annars äro berättigade. Dessutom ha vederbörande arbetare i statens verk och inrättningar en högst väsentligt mera tryggad ställning, oafsedt alla öfriga förmåner, som de ha förmer än t. ex. personalen vid de enskilda järnvägarna. Jag talar om dessa, eftersom herr Winberg nu särskildt fört oss in på det området.

Tager man hänsyn till detta, så, ehuru väl jag erkänner, att något behöfver göras för att tillfredsställa arbetarnas önskemål äfven på detta område, framstår i alla händelser en så väsentlig skillnad mellan i statens och i enskild tjänst anställd personal, att just detta, att de skola som lika berättigad förhandlande part stå emot vederbörande styrelser, faller till föga enligt mitt förmenande, såsom äfven framhållits i herr Gibsons reservation.

Om vi vända oss till de reservanter i vederbörande styrelser, som yttrat sig — och det är nu särskildt sådana arbetschefer, som stå arbetarna mycket nära — så ha äfven dessa ställt sig mycket reserverade med afseende på det kraf, som här är framfördt. Det ena med det andra gör, att då framför oss ligger ett betänkande på 106 sidor, och då mot utskottet icke stå mer än tre reservanter, som egentligen yrkat något bestämdt uttalande i frågan, och då de öfriga inom utskottet enhälligt varit af den öfvertygelsen, som fått sig uttryck i utskottets kläm, anser jag, att som frågan för närvarande ligger, skulle det vara synnerligen oklokt, om Andra kammaren nu ginge in på att fatta ett definitivt beslut.

Jag får nu säga, att det inom utskottet förefunnits mycken sympati för att man verkligen skulle komma till något bättre resultat än det, man kommit till och som motionären icke kunnat vara nöjd med. Men det beror icke blott på den tid, under hvilken själfva ärendet kommit till afgörande, utan för öfrigt äfven på det invecklade läge, hvori hela frågan ligger. Den synes ännu ej vara fullt mogen för en ingående behandling.

Min mening är oförgripligen den, att Andra kammaren handlar klokast, ifall den biträder utskottets förslag, och jag styrkes så mycket mera i denna min uppfattning, som en person, hvilken står arbetarrörelsen och förhandlingsförfarandet mycket nära, i sitt uttalande inför utskottet angående ordnandet af dessa angelägenheter har varit synnerligen försiktig, då det gällt att angifva några direktiv, som skulle kunna leda framåt till åtminstone tillnärmelsevis det mål, som motionären här har satt sig före.

Af dessa och andra skäl, som i detta betänkande föreligga, skall jag, herr talman, inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bogren: Herr talman! Till Andra kammarens tredje tillfälliga utskott remitterades en af herr Kronlund med flera inom kammaren väckt motion, nr 276, i hvilken bland annat hemställdes, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida icke lämpligen bör i instruktionen för kungl. järnvägsstyrelsen föreskrivas, att i vissa frågor yttranden från personalen bör inhämtas och att för behandling af dessa frågor bland annat årligen återkommande möten med delegerade från personalen anordnades af järnvägsstyrelsen och en förhandlingsordning för dylika möten bestämdes. Utskottet behandlade icke denna del af motionen, enär till utskottets kännedom kommit, att herr Winberg i motion hemställt om just detsamma, fastän i vidare utsträckning, och hvilket ärende remitterats till fjärde tillfälliga utskottet. Tredje tillfälliga utskottet var då nog öfvertygad om, att fjärde tillfälliga utskottet skulle komma med ett positivt uttalande, åtminstone i den riktning, som af här nämnda reservanter, herrar Gibson och Andersson, har angifvits. Visserligen är det blott en grupp af statstjänare, som motionären, herr Kronlund, har omnämnt, men det är dock måhända den största och viktigaste bland dessa grupper. Jag tror icke, att det inom det utskott, jag har äran tillhöra, råder mycket delade meningar om, att icke behof föreligger och ett ganska kännbart och allmänt framträdande behof af att ett samarbete kommer till stånd mellan personalen, den arbetstagande, och styrelsen, arbetsgifvaren, i dessa frågor, som motionären omnämner, nämligen frågor, som röra aflöningarnas bestämmande samt tjänstetiden, det arbete, som för denna aflöning skall utgöras. Särskildt tänka vi då på den stora personal, som har en så löslig ställning, men dock har en så viktig uppgift att fylla inom statens järnvägar. Jag menar verkstadspersonalen. Man skall tänka sig, att denna verkstadspersonal måste utgöras af fackligt utbildade arbetare, och bland dessa ha vi ett stort antal, som torde få betecknas såsom de viktigaste af statsjärnvägarnas tjänstemän, nämligen lokomotivoperatörerna. Samtliga dessa

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare. (Forts.)

arbetare äro dock som sagdt extra; deras rättsliga ställning är synnerligen vacklande, och deras aflöning är heller icke så hög. Den är som bekant för närvarande 40 öre i timmen lägst.

Med tanke på icke allenast dessa 12 à 13,000 extra arbetare, denna extra personal, utan äfven på den ordinarie personalens tjänstetid, tror jag, att det vore af synnerlig vikt, och att det vore klokt att införa en viss förhandlingsordning mellan styrelse och personal. Det har till utskottets kännedom kommit icke allenast genom motionärens upplysningar, utan äfven direkt utifrån arbetsfältet kommit upplysningar, som till full evidens bekräfta, att det på sina ställen af vissa klasser bland denna tjänstepersonal utkräfves en oskäligen arbetsbörd. Det torde heller icke kunna döljas, att inom vissa distrikt af järnvägsförvaltningen ett mycket djupt missnöje råder ibland vissa klasser af personalen öfver det sätt, hvarpå den behandlas af de öfverordnade. Detta missnöje öfver förmenta och verkliga orättvisor skulle mycket lätt kunna häfvas och utplånas, om motionärens framställning här beaktades, om en sådan förhandling åstadkommes mellan befäl och arbetare, då det gäller att bestämma såväl arbetslöner som arbetsprestationer.

Till min glädje ser jag, att vid utskottets utlåtande äro fogade tvenne reservationer. Den, som här mest tilltalar mig, emedan den synes kunna leda till praktiskt resultat inom rimlig tid, är den, som afgifvits af herrar Gibson och Andersson i Stårte. Det är visserligen icke mycket, som vinnes med bifall till densamma, men det torde vara skäl i att göra, såsom den föregående ärade talaren sade: framgå med stor försiktighet. Och är det så, att kammaren för sin del understödjer denna framställning, och om så lyckligt skulle vara, att den också vunne Första kammarens bifall samt att Kungl. Maj:t då funne skäl att anställa en utredning, huruvida och i hvilka former skulle kunna fastställas bestämda regler för den vid statens administrativa verk sysselsatta personalens deltagande genom utsedda representanter uti utarbetandet af förslag å de bestämmelser rörande arbets- och löneförhållanden och dylikt, som äro å denna personal tillämpliga, tror jag, att vi hade gjort en god början, hvarpå man skulle kunna bygga en fortsättning, som tvefvelsutan skulle leda till önskad resultat. Det skulle nog vara synnerligen lämpligt, om sådana åtgärder i tid kunde vidtagas, så att vi här icke behöfde upplefva, hvad vi på afstånd bevittnat nere i Frankrike.

Herr talman, jag ber att med anledning af hvad jag här anført få tillstyrka bifall till den af herrar Gibson och Andersson i Stårte vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Leksell: Herr talman! Som suppleant i det utskott, där denna fråga behandlats, torde det tillåtas mig att yttra några ord.

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Jag kan för min del icke förstå, hvarför det ej skulle vara på sin plats, att statens tjänstemän och arbetare skulle få en underhandling till stånd med respektive styrelser. Jag kan icke fatta, att statens öfverhöghet däraf skulle lida, såsom det här nämnts. Jag tror icke, att förhållandet är sådant. Jag tror tvärtom, att om det får komma till underhandling och väg blir utstakad och utlagd, så skall samförståndet och äfven öfverhögheten däraf stärkas och alls icke på något sätt lida däraf. Skulle återigen Riksdagen motsätta sig ett dylikt förslag, tror jag, att detta skulle kunna hafva ganska vidtgående farliga konsekvenser. Jag skulle helst vilja hysa den förhoppningen, att denna kammare, åtminstone dess majoritet, icke på något sätt är emot att be-trygga och stärka förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare, äfven då det gäller statens verk.

Det har sagts från något håll, att staten och dess arbetare stå i ett helt annat förhållande till hvarandra än exempelvis de privata arbetsgifvarna och arbetarne. Det var till och med någon, om också icke i denna debatt, som sade, att staten och dess arbetare hade någonting gemensamt därigenom att dessa arbetare vore medlemmar af samma stat. Ja, men det äro väl också de privata arbetsgifvarna och deras arbetare.

Jag tviflar icke ett ögonblick på, att man vid kommande Riksdag skall vara med om att få en verklig utredning till stånd i denna fråga. Det är sant, att den tid, frågan behandlats i utskottet, varit knapp och icke medgifvit, att frågan blifvit utredd såsom det ansetts nödigt, så att den nu fått komma inför kamrarna i detta skick. Jag vill dock betona, att det bör sägas ifrån just från de platser i denna kammare, som representera det parti, hvilket egentligen tillhör de underordnade, att vi verkligen vilja på sätt, som ske kan, få till stånd en underhandling. Detta vare nu sagdt med afseende på den ekonomiska frågan.

Sedan kommer jag till den andra frågan, som motionen berör, nämligen den disciplinära bestraffningen. Där råder väl nu ett godtycke, som icke kan vara att rekommendera. Jag skall här icke upptaga tiden, ehuru jag skulle kunna framdraga exempel, utan jag skall vänta till kommande dagar, då vi få tillfälle att diskutera denna fråga.

Jag skall be att få förena mig med friherre Palmstierna.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Som herrarne finna, framgå utskottets ledamöter beträffande denna motion å icke mindre än fyra linjer. Jag tror, att detta bevisar något, som utskottets ärade vice ordförande äfven yttrade, att frågan står tämligen oklar. Den ärade reservanten, utskottets ord-

*Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)*

förande, har i allt förenat sig med motionärerna, och jag får erkänna, att deras mål synes mig klart däri, att man förr eller senare beträffande statens extra personal och arbetare skall gå fram på skiljedomsvägen. Däremot synes icke alls den andra delen vara klar, hvarken för motionärerna eller för friherre Palmstierna, nämligen hvilka medel som skola användas för att nå detta mål, eller hur medlen skola anordnas. Jag har synnerligen uppmärksamt inom utskottet åhört ordföranden, huru han närmare utvecklat sin tankegång, men jag har dock aldrig kunnat få klart för mig, huru denna skiljedom skulle kunna tänkas organiserad, om staten skulle gå in på ett dylikt arrangemang. Man har också talat om, att arbetarna i statens tjänst eller tjänstemännen skulle kunna göra sina önskingar gällande. Ja, såvidt jag kan förstå, skall man göra önskingar gällande, skall det väl vara möjligt att sätta någon makt bakom önskingarna, annars lära de väl ej kunna göras gällande mot en annan part.

Det har här också synnerligen starkt framhållits, att det blott skulle gälla extra personal och arbetare eller extra ordinarie tjänstemän och arbetare, men jag kan icke finna, huru man skulle kunna på längden drifva den satsen, om man icke vill låta tjänstemännen på ordinarie stat äfven vederfaras samma förmån som de extra ordinarie. Hittills har man i allmänhet ansett, att de ordinarie tjänstemännen borde minst jämföras och helst ställas något framom dem, som äro på extra stat. Jag kan nu icke förstå, hvarför man i motionen och diskussionen här gjort en sådan skillnad.

Vidare vill jag minnas, att det här var en ärad talare i fjoi, som framställde ett önskemål beträffande statens järnvägar, gående ut på att Riksdagen skulle fastställa hela staten för dessa järnvägar. Jag kan nu inte förstå, i fall detta skall ske eller något dylikt skall ifrågakomma, huru det då i sin ordning skall kunna förenas med detta förslag; ty så fort man kommer in på skiljedomsvägen, är det väl ytterst skiljedomaren som afgör lönefrågorna. Det är också principiellt svårt att förstå, huru detta öfverhufvud taget skall kunna låta sig göra. Man refererar till de enskilda järnvägarna och deras aftal. Ja, men den, som ytterst sliter dessa tvister, när det gäller skiljedom, det är ändå staten eller något statsorgan eller någon statens tjänsteman, som utses att göra det. Men det kan man väl icke ifrågasätta, när det gäller tvister mellan staten och dess egna arbetare, att staten då skulle utses till skiljedomare att afgöra de tvister, hvaraf den själf beröres.

Det skulle vara synnerligen intressant att höra, huru motionärerna tänkt sig denna skiljedomare, som till sist skulle afgöra frågan, hvem det skulle tänkas vara, och på hvad sätt han skulle kunna tänkas vara opartisk att afgöra frågan.

Jag skall nu icke vidare här uppehålla mig vid herrar motionärer; tiden medgifver det icke.

Herrar Gibsons och Anderssons i Stårte reservation synes mig verkligen vara lika oklar om målet som om det medel, hvilket man skall använda. Såvidt jag kan förstå, har man i denna reservation just satt till mål det, som motionärerna och friherre Palmstierna blott sätta som medel. I motionen säges tydligt ut, att man skulle organisera något slags förhandlingsordning, för att man skulle kunna ha något inflytande, då det gäller afgörande af löner och arbetsvillkor, men i herrar Gibsons och Anderssons ifrågavarande reservation där stannar man just, då man uppnått medlet, och jag kan icke förstå, att denna reservation i och för sig innebär ett svar på motionärernas framställning. Jag tycker, att det är märkvärdigt, att då man i en motion blott föreslår de medel, hvilka man vill se använda för att komma till ett effektivt resultat, man, praktiskt sedt, gifver svar på motionen blott genom att antaga dessa medel. Det är äfven i många stycken något synnerligen oklart i reservationen. Det skulle fastslås, hur statens tjänstemän skola framföra sina önskemål. Jag förmodar, att detta är kontentan af reservationen. Det yttrades nämligen i utskottet med synnerlig skärpa af herr Gibson, att han icke ville medgifva de utsedde delegerade — eller hvad det nu skulle vara för representanter för arbetare och tjänstemän vid statens verk — något inflytande på själfva bestämmanderätten. Det hela skulle då inskränka sig till, att man skulle få angifvet ett sätt, hvarpå man skulle utse dessa ombud eller dem, som skulle framföra deras talan. Det skulle då bli något liknande den österrikiska metoden på ifrågavarande område. Jag får uppriktigt erkänna, att jag icke kan tro, att de svenska arbetarna och tjänstemännen vid statens verk skulle vara så ytterligt bortkomna, att de icke själfva kunde reda upp den saken, huru de böra utse ombud eller när de vilja utse dem. Men jag tycker, att det ligger så oändligt nära till hands att låta dem få arrangera den saken själfva. Jag styrkes i denna min åsikt därigenom, att från samma håll den meningen med synnerlig styrka gjordes gällande, då det gällde förslaget till aftalslagar och äfven förslaget till lag om ideella föreningar, att vederbörande godt kunde tillvarataga sina angelägenheter förutan några insnörande lagbestämmelser. Det ginge bäst, menade man då, om de utvecklade sig i frihet efter det mångskiftande lif, som funnes inom respektive föreningar. Nu föreställer jag mig, att alla föreningar bland statstjänare i respektive verk icke äro precis ensartade. Jag förmodar, att några föreningar äro små, andra stora, och det får väl icke hindra, att äfven en liten förening har rätt och möjlighet att utse ombud för sig, att föra talan för föreningen, att inlämna skrivelser o. s. v. Jag vet icke, hvarför det nödvändigt skall behöfva kopplas ihop såsom

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

*Ans. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)*

skett i österrikiska förslaget, enligt hvilket det skall väljas fyra ombud, hvilka skola föra talan för alla de andra. Jag tycker, att det äfven på detta område mycket väl skulle kunna gå för sig, att hvarje förening utsåge ombud och talade för sig själf, som den funne nödigt.

Nu vill jag med detta mitt yttrande visst icke ha sagt, att jag på något sätt afser, att icke statens tjänstemän, de må nu vara extra eller ordinarie, icke skulle få framföra sina önsknin-
ningar, men jag kan icke se något rimligt skäl till det antagandet — och det är icke heller visadt — att de icke få göra detta. Tvärtom visa yttrandena från de respektive verken, att så sker redan nu, och dessa yttranden gå icke i den riktningen, att något verk ifrågasätter annat, än att det äfven framdeles skulle få ske. Jag tror, att de hade både rätt och möjlighet att framföra sina önsknin-
gar och hvad de ha på hjärtat, löne- och andra förhållanden, direkt till Kungl. Maj:t, och jag får därför säga, att jag icke förstår, hvad som nu skulle hindra dem att göra sig hörda. För öfrigt stå de i nära samband med många riksdagsmän, och jag tror, att åtskilliga riksdagsmän ha ganska väl reda på, att tjänstemän bruka framföra sina önsknin-
gar till dem.

Beträffande utskottets utlåtande vill jag blott be att få framhålla, att det synes mig, som om en passus i utlåtandet icke vore riktigt juste återgifven. Den återfinnes på åttonde raden nedifrån på sid. 64. Där står: »Sålunda ha äfven reservanterna, som principiellt anslutit sig till tanken om att såväl tjänstemän som arbetare böra erhålla en viss medbestämmanderätt i fråga om med deras arbete förenade tjänstevillkor och löner,» etc.

När man läser det föregående stycket, är det klart, att det är reservanterna i järnvägsstyrelsen, som härmed afses, men det upplästa yttrandet ha de ej, såvidt jag kan finna, haft. De ha endast framhållit, att de för sin del icke ha något emot, utan tvärtom i vissa fall anse det vara önskligt, om det blef en bestäm-
melse, på hvad sätt val skulle ske af dem, som skulle klar-
göra arbetarpersonalens önsknin-
gar inför styrelsen. Det är sant, att fem reservanter i styrelsen uttalat sig i den riktningen, men jag tror, att det är ett tjugotal, som uttalat den mening, hvilken jag hyser. Jag kan icke neka till, att utskottet här, enligt min mening, kringgått frågan, ty nog ha vi haft den så länge, att vi hade kunnat sätta oss in i den, ehuru jag gärna medgifver, att yttrandena från de respektive styrelserna inkommo sent, jag tror blott för åtta dagar sedan. För öfrigt har ju frågan hunnit behandlas, man tryckte ju oupphörligt öfriga delar allt efter som de inkommo, och därför voro vi ändock icke så främmande för frågan. Jag kunde för öfrigt icke finna, att, med undantag af utskottets ärade ordförande, någon ledamot i utskottet var beredd att antaga motionen. Är det nu så, att man vill antaga ett förslag, som afser att bestämma, huru ombud skola utses,

eller antaga motionen blott i denna del, ja, då undrar jag verkligen, om icke det bästa vore, att en ny motion en gång väcktes, som verkligen höll sig endast till den saken. Jag tror, att man då komme på klar bog och finge ett klart uttryck för hvad man ville. För öfrigt tror jag, att dessa motionärer liksom alla andra motionärer ha nära nog moralisk skyldighet att något mer klargöra sina direktiv, innan de utan vidare begära, att Kungl. Maj:t skall utreda dylikt, som man finner vara upptaget i motionen, och som jag tror, att ingen kan utreda.

På grund af hvad jag nu anfört, skall jag be, herr talman, att få yrka rent afslag på föreliggande motion.

Herr Gripenstedt: Herr talman! Jag skall blott be att få ansluta mig till herrar Gibsons och Anderssons i Stårte reservation. Det skulle vara åtskilligt att tillägga, men jag vet, att kammaren hälst ser, att vi öfvergå till att fatta beslut, och jag skall för min del icke lägga hinder i vägen därför. Jag vill blott tillkännagifva, att jag vet, i hur vidsträckta kretsar sympatier finnas för den föreliggande motionen, och jag har själf från intresseradt håll fått flera uppmaningar att stödja densamma. Så långt anser jag mig emellertid icke kunna gå, men att biträda den nämnda reservationen, finner jag både klokt och rätt. Herrarna ha sett, att i det yttrande af järnvägsstyrelsen, som är bifogadt utskottets betänkande, ha icke mindre än sju byrådirektörer deltagit, och af dessa ha fyra intagit ungefär samma ståndpunkt, som herrar Gibson och Andersson i Stårte. Det borde i så fall icke vara någon samhällsvådlig ståndpunkt, och jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt, att jag återkommer, men det kan icke hjälpas. Det var herr Olsson i Kullenbergstorp, som indirekt uppkallade mig. Han höll ett längre anförande och sökte bevisa för kammaren, att han icke förstod, huru man skulle organisera ett skiljedomsförfarande. Tiden medgifver icke, att jag gifver honom någon lektion häruti, äfven om jag vore mäktig det. Jag har inom utskottet försökt lämna honom undervisning om saken, men det var äfven då lika lönlöst.

Men det var ett uttalande af honom, som särskildt uppkallade mig, nämligen hans yttrande, att personalen, såvidt han kunde finna, icke är hindrad att äfven nu göra sina erinringar till befälet. Äfven om det skulle vara så, att denna petitionsrätt, som han så vackert kallade den, skulle vara alldeles oinskränkt, kunna likväl, det skall jag be att få meddela herr Olsson i Kullenbergstorp, hvarken statens personal eller några andra arbetare i våra dagar vara öfvertygade om, att deras intresse blir på tillbörligt sätt tillgodosedt därmed, att man låter dem i underdå-

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa-
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)

nighet och i vederbörlig ordning till vederbörande inkomma med petitioner, som sedan lämnas utan afseende. Men för att ytterligare pointera sakens läge, ber jag få meddela, att de icke ha någon oinskränkt petitionsrätt. Jag skall be att få framdraga ett enda fall som exempel härfpå. I början af april månad förekommo vid Bollnäs några tvistefrågor, för hvilkas utredning personalen där beslöt att uppvakta befälet. Man utsåg en deputation härför. När man sedan hörde efter hos vederbörande befäl, om de kunde få tillträde eller ej, svarade man: »Jo, det få ni, om de icke den eller den — en viss namngifven person — är med.» På förfrågan, hvarför icke denna person, som inom parentes sagdt just var den, som nedlagt det mesta arbetet inom afdelningen där finge vara med, svarade man helt enkelt, att denna person var »osympatisk». Nu var det visserligen så, att man icke den gången hade utsett denna person, men det hände likväl, när de kommo inför maskiningenjören där, och han fick se, att en representant för organisationen var med, att han förklarade sig förhindrad att resonera med detta organisationens ombud.

Nu frågar jag herr Olsson i Kullenbergstorp, om man under sådana förhållanden kan säga ens, att personalen har sin petitionsrätt oinskränkt. Jag skulle vilja rekommendera herr Olsson i Kullenbergstorp att något närmare studera förhållandena vid statens järnvägar. Då skulle han sedan kanske icke komma och säga, att förhållandena äro redan nu tillfredsställande.

Jag anser verkligen, att staten icke har *råd* att försumma att beträda vägar, som skapa bättre förhållanden mellan personal och öfverordnade vid sina verk, hvilket säkerligen skulle vara till nytta både i ekonomiska och andra afseenden. Och staten har icke råd och kan icke med bibehållande af sin öfverhöghet bortse från nödvändigheten att skapa bättre förhållanden på sådana områden, där det är möjligt.

Med herr Winberg förenade sig herr *Berg* i Munkfors.

Herr Karlsson i Göteborg: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord, särskildt med anledning af herr Olssons i Kullenbergstorp uppträdande här. Jag tycker, att detta ger till känna samma ståndpunkt, som finnes hos den, som icke vill någonting på det här området. Utskottet har dock visat sig i princip välvilligt mot förslaget, men herr Olsson i Kullenbergstorp yrkar rent afslag på motionen. Han yttrade här i sitt anförande — och det var egentligen det, som kom mig att begära ordet — att statstjänarna icke äro så bortkomna, att de icke kunna låta sina önsknningar komma fram till vederbörande. Jag vill emellertid framhålla, att det är en väsentlig skillnad på, om de ha i lagen fastställt, hur de skola förfara, när de vilja framställa sina önsknningar, och om de helt allmänt äro tiller-

kända rättighet att till vederbörande styrelse framställa dessa sina önskingar. Och nu har ju herr Winberg här påvisat och genom exempel styrkt, att det icke är så helt ställt med deras petitionsrätt.

Ang. en förhandlingsordning mellan statens administrativa verk samt deras tjänstemän och arbetare.
(Forts.)

Herr Fornander nämnde under sitt anförande, att en person, som var synnerligen väl initierad i hithörande förhållanden, uttalat sig mycket försiktigt i sitt anförande rörande den föreliggande motionen. Jag vet, hvilken person herr Fornander åsyftar, och jag ber att för kammaren få omnämna, att den personen ställer sig synnerligen sympatisk till det af herr Gibson här framställda yrkandet.

Nu är det, som en talare här redan framhållit, så, att till och med byrådirektörerna i järnvägsstyrelsen och den föredragande byråchefen i poststyrelsen ställt sig välvilliga till ett tillvägagångssätt i den riktning, som herr Gibson anvisat.

Herr Fornander gjorde gällande, att då inom utskottet endast funnes fyra reservanter, så vore det bra oförståndigt af kammaren att icke biträda utskottets hemställan. Jag ber då att få erinra om, att det händt, att till och med statsutskottsbetänkanden förkastats, utan att det funnits någon reservant inom utskottet. Då vore det icke så märkvärdigt, om kammaren här skulle vilja följa någon af de vägar, som reservanterna antydt. Det är alldeles sant, att ett beslut från Andra kammarens sida i sådan riktning i afton väl icke föranleder något Riksdagens beslut i år i saken, men å andra sidan är det lika sant, att den ställning Andra kammaren kommer att intaga här i kväll rörande denna sak kan ha en viss betydelse för frågans behandling i framtiden.

Till sist ber jag att för dem, som icke haft tillfälle att sätta sig in i ärendet, få framhålla den mycket stora skillnaden mellan den ståndpunkt, som motionären intager och den ståndpunkt, som reservanterna, herr Gibson och herr Andersson i Stårte, intaga. Motionären önskar, såvida jag icke missförstått honom, att de ifrågasvarande statstjänstemännen i det närmaste skulle jämsättas med arbetarna hos en enskild person, ett enskildt bolag. Det är detta, som herrar Gibson och Andersson icke velat vara med om, men de vilja å andra sidan, att man skall komma fram till ett förhållande, som tryggar dessa underordnade statstjänares rätt, dock utan att de skola tillerkännas strejkrätt. Detta är en sida af saken, som borde vara sympatisk för kammaren, ty det förefaller naturligt åtminstone för mig, att i statens tjänst anställd personal bör ha en annan ställning än arbetarna hos enskilda personer, så att den nämligen icke har strejkrätt. Man bör dock trygga statstjänarnes ställning genom olika föreskrifter, bland annat därigenom att de, såsom af reservanterna, herrar Gibson och Andersson, föreslås, få en förhandlingsordning, som reglerar sättet för behandlingen af tvister mellan dem och staten.

Ang. en för-
handlingsord-
ning mellan
statens admi-
nistrativa
verk samt
deras tjänste-
män och
arbetare.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den af herr Gibson och herr Andersson i Stårte afgifna reservationen.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de därunder framställda yrkandena gaf herr talmannen propositioner på: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag å samma hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen, 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall till det af herr Gibson under öfverläggningen framställda yrkandet samt 4:o) bifall till herr Olssons i Kullenbergstorps yrkande, och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, blef, sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angifna propositionen, uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det af herr Gibson under öfverläggningen framställda yrkandet.

Omröstningen utvisade 77 ja men 89 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan samt bifallit herr Gibsons under öfverläggningen framställda yrkande. Jämligt 63 § riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 2.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

Nr 203, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af vissa §§ i förordningarna den 9 juni 1905 angående försäljning af vin och öl samt angående försäljning af tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka äfvensom förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning af maldrycker, och

nr 204, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i förordningen angående stämpelafgiften den 18 september 1908.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 8,53 e. m.

In fidem

Per Cronvall.

Lördagen den 27 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

*Gemensamma
omröstningar.*

Sedan Riksdagens båda kamrar förehaft och godkänt bevillningsutskottets memorial nr 38 samt sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2 memorial nr 3, däri föreslagits voteringspropositioner rörande två frågor, i hvilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämdt blifvit, att vederbörliga omröstningar öfver de olika besluten denna dag skulle äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning, nämligen:

Första omröstningen:

(enligt bevillningsutskottets memorial nr 38.)

»Den, som i likhet med Första kammaren vill, att motionen II: 37 af herr Henrikson med flera icke skall af Riksdagen bifallas, utan att gällande bestämmelser i fråga om inrikes växlar skola bibehållas oförändrade, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen, i likhet med Andra kammaren, beslutit, att rubriken *Växel* i gällande stämpelförordning skall hafva följande ändrade lydelse:

»*Växel*, godkänd eller protesterad, lika med *skuldebref*.

Där växel ställes att å utrikes ort betalas eller är utfärdad å utrikes ort, skall, oberoende af den stämpel, som i allmänhet är stadgad, växeln, då den utställes eller, om den utfärdas utom riket, innan den här i riket öfverlåtes eller till godkännande betalning företes, förses med stämpel af 50 öre för belopp, ej

öfverstigande 1,000 kronor, och därutöfver 50 öre för hvarje påbörjad tusental kronor, hvarå den lyder, dock att frihet från stämpel äger rum för växel, som är ställd att vid uppvisandet betalas af medel, som hos bank eller bankir föras i räkning för utställaren, äfvensom för växel, som är dragen från utlandet på utlandet och endast är betalbar i utlandet, så ock för växel, som ställes att betalas till statsförvaltningen tillhörande allmänt verks eller styrelses order.

Är växel utfärdad i flera exemplar och har ett af dem blifvit med nyssnämnda särskilda stämpel försedt, vare de öfriga från sådan stämpel fria.

Se för öfrigt 20 §.

Sedan voteringsseglarne blifvit aflämnade samt en sedel af-
lagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kam-
maren ingått, att voteringsseglarne för den omröstning, hvarom här
vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öpp-
nande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit
med 68 Ja och 110 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som,
enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kam-
maren samtidigt anställd, hade utfallit med 111 Ja och 12 Nej,
hvidan, då därtill lades Andra kammarens

röster eller.....	68 Ja och 110 Nej,
sammanräkningen visade	179 Ja och 122 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen
fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Andra omröstningen:

(enligt sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2 memorial nr 3.)

»Den, som i likhet med Första kammaren vill, att § 2 i af-
löningsreglementet för tjänstemän vid postsparbanken skall erhålla
följande lydelse:

§ 2.

För åtnjutande af den i stat uppförda aflöning och förhöj-
ning däraf, efter viss tid gälla, med undantag för ordföranden
och de tre särskilda ledamöterna i styrelsen för postsparbanken,
följande allmänna bestämmelser.

1. Tjänsteman är underkastad såväl föreskrifterna i veder-
börande instruktion som ock den utvidgade eller ändrade tjänst-
göring eller den förflyttning till annan befattning vid postspar-

Gemensamma omröstningar. banken eller till befattning inom postverket, som kan varda honom i behörig ordning ålagd, dock utan minskning i den (Forts.) honom vid förflyttningen tillkommande fasta aflöning.

2. Med ordinarie befattning vid postsparbanken må icke förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat.

Ej heller må med sådan befattning förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är försedt med Kungl. Maj:ts oktroj eller blifvit registrerad såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning af hvad slag som helst, så framt ej, hvad angår postsparbanksdirektören, Kungl. Maj:t och, hvad angår innehafvare af annan befattning, styrelsen för postsparbanken uppå därom gjord framställning efter pröfning, att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för fullgörandet af tjänstgöringen vid postsparbanken, finner uppdraget eller befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas.

3. Tjänsteman äger uppbära tjänstgöringspenningar endast för den tid, han verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester eller för beredande af semester bestridt högre befattning, eller under den tid, som han på uppdrag af styrelsen för postsparbanken användt för att utom sin tjänstgöringsort göra iakttagelser i tjänsten eller som åtgått för fullgörande af de skyldigheter, hvilka ålegat honom såsom fullmäktig eller revisor vid civilstatens änke- och pupillkassa.

Tjänsteman, som af sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen.

4. Den, som af annan anledning, än som i mom. 3 omförmäles, åtnjuter ledighet eller är hindrad att bestrida sin befattning, kan förpliktas att af lönen afstå så mycket, som, utöfver hvad vikarien i öfrigt äger uppbära, erfordras för befattningens uppehållande eller eljest pröfvas skäligt.

Därest emellertid tjänsteman blifvit oförmögen till tjänstgöring i följd af kroppsskada, ådragen under tjänsteutöfning, må den fasta aflöningen till honom utgå under högst 6 månader oafkortad samt efter denna tid med belopp, som bestämmes af Kungl. Maj:t.

5. Erfordras för tjänsteman vikarie i följd af sjukdomsfall, tjänsteresa, semester eller uppdrag att vara fullmäktig eller revisor vid civilstatens änke- och pupillkassa, är annan tjänsteman skyldig att, om han förordnas å högre befattning, bestrida densamma, dock ej längre tid än sammanlagdt tre månader för samma kalenderår.

Om förordnandet erfordras till följd af sjukdomsförfall, äger den vikarierande att, utöfver egen aflöning, af den tjänstlediges tjänstgöringspenningar uppbära skillnaden mellan tjänstgöringspenningarna i lägsta lönegraden för, å ena sidan, den högre be-

fattning, som uppehålles, och, å andra sidan, den vikarierandes egen befattning. *Gemensamma omröstningar.*

Erfordras åter förordnandet af annan anledning, som i detta mom. säges, äger den vikarierande åtnjuta allenast den honom eljest tillkommande aflöning. (Forts.)

Därest postsparbanksdirektören för handläggning af särskilda ärenden är under några få, högst fyra dagar, hindrad att sköta sin befattning, skall annan tjänsteman vid postsparbanken vara pliktig att utan särskild ersättning sköta de till postsparbanksdirektörsbefattningen hörande löpande göromål.

6. Byråchef i generalpoststyrelsen, som jämlikt gällande föreskrift inträder såsom ledamot i styrelsen för postsparbanken, då generalpostdirektören är förhindrad att i handläggning af ärendena hos styrelsen för postsparbanken deltaga, äger under tiden uppbara särskildt arfvode af 5 kronor för dag, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Riksdagen i likhet med Andra kammaren godkänt förenämnda paragraf med uteslutande af momentet 6.

Sedan voteringsseglarna blifvit aflämnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första kammaren ingått, att voteringsseglarna för den omröstning, hvarom här vore fråga, jämväl därstädes afgifvits, företogs sedlarnes öppnande och uppräknig, och befanns att omröstningen utfallit med 23 Ja och 163 Nej.

Den omröstning öfver ofvanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 94 Ja och 29 Nej, hvadan, då därtill lades Andra kammarens

röster eller.....	23 Ja och 163 Nej,
sammanräkningen visade	117 Ja och 192 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 2.

Föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 54, i anledning af dels återremiss af lagutskottets utlåtande nr 44 i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om järnvägsaktiebolag och

till lag om vissa aktiebolag, som drifva lånerörelse, dels ock en i anledning af propositionen väckt motion; och biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ang. ändrade
grunder för
förvaltningen
af kronans
vattenfall.*

§ 3.

Till afgörande förelåg nu sammansatta lag- och jordbruksutskottets memorial, nr 2, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 1 i anledning af dels Kungl. Maj:ts propositioner nr 70 med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom äfvensom om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag m. m. samt nr 68 med förslag om ändring i och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, dels ock en i anledning af sistnämnda proposition väckt motion.

I utlåtande nr 1, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition nr 70, med förslag till lag om ändrad lydelse af 1 kap. 2 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom äfvensom om ändringar i och tillägg till 4 kap. samma lag m. m. samt nr 68 med förslag om ändring i och tillägg till grunderna för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, dels ock en i anledning af sistnämnda proposition väckt motion, hade sammansatta lag- och jordbruksutskottet hemställt, att berörda proposition nr 70 måtte af Riksdagen bifallas samt att, i anledning af nämnda proposition nr 68 jämte en af herr Lindhagen väckt motion, Riksdagen måtte besluta de ändringar i och tillägg till de i kungörelsen den 4 juli 1910 stadgade grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall, som utskottets nämnda utlåtande innehöle.

Vid behandlingen af detta utlåtande hade båda kamrarna bifallit Kungl. Maj:ts proposition nr 70, hvaremot beträffande propositionen nr 68 kamrarna stannat i olika beslut.

Första kammaren hade nämligen bifallit utskottets hemställan med den ändring, som innefattades i en af herr Håkanson m. fl. vid utskottets utlåtande fogad reservation.

Andra kammaren åter hade bifallit utskottets hemställan med den ändring, som innefattades i en af herr Alfred Petersson m. fl. vid utlåtandet fogad reservation.

I ändamål af sammanjämkning hemställde nu utskottet i förevarande utlåtande,

att kamrarna — hvardera med frånträdande af sina förut fattade beslut beträffande Kungl. Maj:ts omförmälda proposition nr 68 samt herr Lindhagens i anledning däraf väckta motion — måtte besluta,

dels att de i 2 § af kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen af vissa kronan tillhöriga vattenfall meddelade bestämmelser skulle utbytas mot följande stadgande:

Ang. ändrade grunder för förvaltningen af kronans vattenfall
(Forts.)

2 §.

Där vattenfall, som förvaltas af vattenfallsstyrelsen, icke tagits i anspråk för kronans räkning, ankomme på Kungl. Maj:t att förordna, huruvida det må af kronan med eller utan utmål af mark upplåtas åt annan till utnyttjande. Har förordnande meddelats om upplåtelse till nyttjande af vattenfallslägenhet, som nu sagts, skall lägenheten i enlighet med här nedan stadgade grunder genom styrelsens försorg upplåtas på arrende eller med vattenfallsrätt.

dels ock att till oförmälda grunder skulle fogas följande nya stadganden:

18 §.

Där vattenfallslägenhet skall upplåtas med vattenfallsrätt, skall hvad här ofvan i 3—5 och 7—15 samt 17 §§ är föreskrivet beträffande arrende äga motsvarande tillämpning; dock att upplåtelse af vattenfall i obebyggt skick må, utan hinder af stadgandet i 4 §, ske för en tid af intill sjuttiofem år. Afser sådan upplåtelse längre tid än sextiofem år, äge nyttjanderätts-hafvaren ej optionsrätt att få vattenfallslägenheten till sig ånyo upplåten, utan vare pliktig att vid utgången af upplåtelse-tiden afträda vattenfallet och utan lösen till kronan afstå de honom tillhöriga, å lägenheten befintliga vattenverksbyggnader äfvensom annan i aftalet angifven, honom tillhörig och å lägenheten befintlig egendom, som erfordras för vattenkraftanläggningens drift. Bestämmelse om hvad sålunda skall gälla skall intagas i upplåtelsehandlingen.

19 §.

I aftal om vattenfallsrätt må kunna stadgas, att vattenfallsstyrelsen äger utse sakkunnig person, som har att på nyttjanderätts-hafvarens bekostnad å arbetsplatsen kontrollera arbetets utförande och å kronans vägnar godkänna anläggningarna i den mån de utförts eller fullbordats.

I aftalet skall föreskrifvas, att, om nyttjanderätts-hafvaren vid utförande af vattenkraftanläggningen gör större afvikelse från de af vattenfallsstyrelsen godkända ritningarna till anläggningen eller icke ställer sig till efterrättelse de föreskrifter, som af vattenfallsstyrelsen meddelats i och för anläggningens utförande på ändamålsenligt och betryggande sätt, vattenfallsstyrelsen skall äga att låta inställa arbetets vidare fortsättande.

*Ang. ändrade
grunder för
förvaltningen
af kronans
vattenfall.
(Forts.)*

Därest i aftalet stadgas skyldighet för nyttjanderättshafvaren att inom viss föreskrifven tid hafva påbörjat arbetet med vattenfallets bebyggande eller hafva fullbordat anläggningen i dess helhet, må tillika, om särskilda skäl föranleda därtill, i aftalet intagas bestämmelse därom, att nyttjanderättshafvaren, i händelse af väsentlig försummelse i nämnda hänseende, skall, om sådant å kronans vägnar yrkas, anses hafva förverkat vattenfallsrätten och kronan förty vara berättigad att uppsäga aftalet. Innehåller aftalet bestämmelse därom, att upplåten vattenkraft eller däraf framställd energi skall användas för visst angifvet ändamål, och tager nyttjanderättshafvaren för annat ändamål än sålunda förutsatts vattenkraften eller energien i anspråk till sådan omfattning, att det ursprungliga ändamålet eftersättes, skall, om förbehåll därom skett i aftalet, kronan jämväl kunna påfordra, att vattenfallsrätten skall vara förverkad och förty äga uppsäga aftalet. Har ej uppsägning skett inom ett år efter det anledning därtill efter ty nyss är sagdt för hvarje fall yppades, äger kronan sedermera ej åberopa nyttjanderättshafvares försummelse i nu nämndt hänseende såsom grund för hans skiljande från vattenfallsrätten.

I aftalet må kunna stadgas skyldighet för nyttjanderättshafvaren att i fråga om tillhandahållande af vattenkraft eller däraf framställd energi vara underkastad de villkor, som i sådant hänseende kunna varda af Kungl. Maj:t i allmänhet stadgade.

20 §.

Vattenfallsrätt må icke utan Konungens tillstånd upplåtas eller öfverlåtas till annan än i Sverige bosatt svensk medborgare eller handelsbolag, hvars samtliga medlemmar äro svenska medborgare, bosatta här i riket, eller aktiebolag, hvars bolagsordning föreskrifver, dels att aktie icke må utan Konungens tillstånd tecknas af eller öfverlåtas å andra än i Sverige bosatta svenska medborgare, dels att ändring i bolagsordningen i detta hänseende icke är giltig, med mindre Konungen till ändringen lämnat medgifvande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr Branting, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Jag vet mycket väl, att det är så godt som omöjligt att i den situation, som nu föreligger, vinna gehör för ett annat yrkande, än på bifall till utskottets sammanjämningsförslag. Men jag har dock icke kunnat låta detta utskottets betänkande passera utan att för min del inlägga en gensaga gentemot det förslag, som här föreligger.

Det är mycket naturligt, när en sammanjämkning måste ske, att man i utskottet försöker att åstadkomma densamma på det sätt, att man går en medelväg. Så har man äfven gjort här, i det man slagit itu den tid, i fråga om hvilken kamrarnas beslut skilde sig, och på det sättet nu kommit fram till 75 år. Det är ju en matematisk sammanjämkning, men den synes mig mycket litet motsvara de reella synpunkter, som Andra kammaren här förfäktade, när den under debatten i denna fråga förra gången ville göra gällande, att den icke ville vara med om att gå längre än till 50 år, som då var föreslaget. Denna sammanjämkning innebär således i själfva realitetsfrågan en så stor eftergift från Andra kammarens sida i fråga om hvad staten anses böra förbehålla sig till förmån för efterkommande generationer, att det synes mig alldeles otänkbart, att Andra kammarens majoritet, i fall den menade allvar med, att 50 år vore tillräckliga, nu skulle i sammanjämkningsssyfte kunna gå med på 75 år. Icke heller är detta som sammanjämkning det enda möjliga. Det hade kanske varit en lika framkomlig väg, att, om man nu på grund af formella skäl varit tvungen att göra en kompromiss och en eftergift, de 50 åren stadgades såsom *regel*, men *undantag* medgäfvos för något enstaka fall, där det kunde uttömmande motiveras hos Kungl. Maj:t, att koncessionstiden borde utsträckas. På det sättet skulle man möjligen kunna ha tillgodosett de berättigade intressen, som kunna finnas i något enstaka fall att få en längre upplåtelseid, men däremot hade man icke då gått med på denna generella bestämmelse, hvarigenom uti en mängd fall staten rent af kastar bort sin rätt till förmån för exploatörer.

Nu vet jag mycket väl, att det icke tjänar något till att i denna sena timma af riksdagen yrka återremiss, hvilket kanske vore det yrkande, som eljest borde haft utsikt till framgång. Vid sådant förhållande återstår mig ingenting annat än att yrka afslag å utskottets hemställan. Jag tror icke, att saken lider det minsta på att få komma tillbaka nästa år under gynnsammare förhållanden och då pröfvas ordentligt, så att vi då kunna få bestämmelser i dessa hänseenden, som verkligen kunna betrygga det allmännas rätt och bästa, på samma gång som de öppna möjlighet för ett snabbt tillgodogörande genom enskildas försorg af de naturrikedomar, hvarom här är fråga.

Jag nödgas således, herr talman, att yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Winberg instämde häruti.

Vidare anförde:

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talaren medgaf ju, att utskottet knappast kunnat

Ang. ändrade
grunder för
förvaltningen
af kronans
vattenfall.
(Forts.)

göra sammanjämkningen annorlunda, än hvad i detta memorial skett. Men han yttrade genast därpå, att Andra kammaren har gjort så stora eftergifter, att det knappast skulle vara möjligt, att kammaren, därest den menade allvar med sitt förra beslut, skulle gå med på denna sammanjämkning. Det lär dock icke kunna bestridas, att icke Första kammaren gjort lika stora eftergifter som Andra kammaren, ty Första kammarens beslut innefattade en tid af 95 år, medan denna kammare stannade vid 55 år. Då är det ju alldeles klart, att det aritmetiska mediet ligger vid 75 år, och det är sålunda ur sammanjämkningssynpunkt, såvidt jag förstår, ingen anledning att göra någon anmärkning mot utskottets sammanjämkningsförslag. Däremot ställer sig saken helt annorlunda för dem, som icke vilja ha detta institut eller på sin höjd icke vilja ha det under andra förutsättningar, än att upplåtelse tiden endast skulle få omfatta 55 år. Nu vill jag blott tillägga, att äfven de som anse, att 75 år är en för lång tid, dock med det förslaget få sin vilja fram så pass nära, att det knappast någonsin kan komma i fråga, att det blir längre upplåtelse tid än 65 år. De torde väl nämligen blifva ytterst få, som spekulera på dessa vattenfall och som vilja ikläda sig den risken att, för att få stanna kvar 10 år längre, icke kunna få de dyrbara anläggningar, som ju måste verkställas för exploaterandet af vattenfallen, inlösta af staten. Ty det står ju här tydligen angifvet, att om man vill stanna kvar längre än 65 år, har man icke rätt att få någon lösen för gjorda anläggningar. Det synes mig vara tydligt, att man icke gärna, för att få sitta kvar 10 år därutöfver, skulle vilja utsätta sig för den risken att icke få byggnaderna inlösta. Således synes det mig, som om herr Branting och de med honom liktänkande, som tycka, att 55 år är en tillräcklig tid härvidlag, dock kunna vara belättna med detta förslag, ty det kan, som sagdt, med tämligen stor säkerhet förutsägas, att upplåtelse tiden i de flesta fall icke kommer att bli mer än 65 år.

Jag kan således, herr talman, icke finna annat än att, om vi vilja ha vattenrättsinstitutet, goda skäl tala för det sammanjämkningsförslag, som här föreligger, till hvilket jag nu äfven ber att få yrka bifall.

Herr Sandström: Herr talman! Jag delar i allo den siste ärade talarens mening, att mot det föreliggande sammanjämkningsresultatet icke kunna göras några berättigade anmärkningar, och jag är också af den uppfattningen, att så länge grundprincipen i denna fråga angående upplåtelse af vattenfallsrätt är byggnadernas återfallande till staten *utan lösen*, maximitiden knappast kan sättas lägre än till 75 år. Men jag har, allt sedan saken förra gången behandlades här i kammaren, blifvit alltmer tveksam, huruvida denna princip — om vattenfallens återfallande

utan lösen — är den riktiga, och om icke den frågan kunde och borde tagas i ytterligare öfvervägande. Allt hvad man klagat öfver beträffande detta institut, sådant det föreligger i lagförslaget, följer med nödvändighet af nu nämnda princip. Att vattenfallen med därtill hörande byggnader skola utan lösen tillfalla staten, nödvändiggör först och främst den långa upplåtelse tiden och vidare särskildt låga afgifter, hvilka af samma anledning måste vara fixa och icke få revideras under upplåtelse tiden. Detta medför i sin tur risken, att under senare delen af upplåtelse tiden ett betydande missförhållande uppstår mellan värdet af vattenfallens utnyttjande och storleken af det för så lång tid tillbaka fixerade afgiftsbeloppet. Samma princip kommer att medföra, att när byggnaderna omsider återfalla till staten, de då säkerligen komma att i regel vara ganska illa underhållna. Och äfven om man genom bestämmelser vid upplåtelsen kan i någon mån trygga sig mot underhållets försummande, så är det i alla händelser all sannolikhet för, att anläggningen under den sista delen af upplåtelse tiden icke kommer att följa den tekniska utvecklingen, enär innehafvaren af vattenfallen får allt mindre möjlighet att få ekonomisk valuta för nedlagda förbättringar, ju mera upplåtelse tiden nalkas sitt slut. Och slutligen blir äfven det syfte, som man i främsta rummet afser att vinna med vattenfallsrätten, nämligen att skapa ett godt kreditunderlag, i hög grad förfeladt, om byggnaderna skola återfalla utan lösen. Kreditvärdet af vattenfallsrätten minskas då för hvarje år, och under den sista delen af upplåtelse tiden är det ingenting alls.

Alla nu nämnda olägenheter och missförhållanden skulle säkerligen i väsentlig grad bortfalla, om man låte byggnaderna vid upplåtelse tidens slut återfalla *mot lösen*.

För det första skulle då intet hinder möta för att göra upplåtelse tiden kortare, att sätta den t. ex. till 50 år. Och det skulle ej heller möta hinder, att t. ex. efter 25 års förlopp revidera afgifterna, hvilka också från början kunde fixeras till högre belopp. Innehafvaren skulle icke behöfva tänka på byggnadskostnadens amortering, och hans risk blefve väsentligen mindre. Vidare kunde då arrendatorn af vattenfallet ända in i sista stund följa med utvecklingen, utvidga anläggningen och hålla byggnaderna i bättre skick, då han ju visste, att han komme att få ersättning därför. Slutligen blefve kreditvärdet i så fall ett helt annat, och det funnes ända in i sista stund af öfverlåtelse tiden ett verkligt kreditunderlag, enär kreditgifvaren alltid hade lösen summan att replera på.

Jag tror sålunda, att genom en sådan omläggning af själfva grundprincipen alla de olägenheter, som man nu klagat öfver och som drabba både staten och den enskilde, skulle i väsentlig mån undvikas. Den enda betänklighet, som här möter, är naturligtvis risken af att såsom det heter i den kungl. propositionen

Ang. ändrade grunder för förvaltningen af kronans vattenfall.
(Forts.)

Ang. ändrade
grunder för
förvaltningen
af kronans
vattenfall.
(Forts.)

för så lång tid framåt binda staten vid betydande penningutgifter. Men å andra sidan måste man besinna, att dessa penningutgifter alltid skulle motsvaras af fullt vederlag i de återfallande byggnaderna och komma att bestämmas genom opartisk uppskattning. Afgifterna kunna kapitaliseras och sparas och komma i regel att blifva mer än tillräckliga för löseskillingens betalande.

Jag tror för min del, att dessa synpunkter äro så pass viktiga, att de i hvarje fall förtjäna att tagas i allvarligt öfvervägande. Och jag befarar, att, såsom förslaget nu föreligger, och särskildt med hänsyn till den från 95 till 75 år förkortade upplåtelse tiden, kronans vattenfall icke komma att bli tagna i anspråk annat än i de fall, där förhållandena äro särskildt gynnsamma. Jag anser därför, att man bör taga i öfvervägande, om icke förslaget borde helt och hållet läggas om efter principen om statens lösenkyldighet vid upplåtelse tidens slut, och för att bereda rådruum härför vore det efter min mening klokast, om kammaren ville bifalla det framställda afslagsyrkandet.

Grefve R. Hamilton: Jag skall nu icke här yttra mig om själfva sakfrågan; den blef ju så genomgående debatterad, när frågan förra veckan här var före, så att nu icke mycket är att anföra vare sig för eller emot förslaget. Jag ber emellertid att få påpeka en sak, som jag anser förtjäna beaktande. Om staten skall tillösa sig byggnaderna, böra dessa vara väl underhållna, och det bör naturligtvis finnas en föreskrift i själfva kontraktet om den saken.

Hvad sammanjämningsförslaget i öfrigt beträffar, så torde herrarna finna, att sammanjämnningen gått i den riktning, som Andra kammaren önskat. Andra kammaren ville att upplåtelse tiden skulle begränsas till 55 år; Första kammaren ville sätta denna tid till 95 år, och man har nu tagit medeltalet mellan dessa två tal och satt tiden till 75 år. Faktiskt har man emellertid kommit till en siffra af 65 år, ty det lär väl icke finnas något bolag, som vill på ytterligare tio år arrendera ett vattenfall, då nämligen därigenom statens lösningsskyldighet med afseende å byggnaderna bortfaller. Hvad § 19 beträffar har ju Första kammaren där i hufvudsak gifvit efter för Andra kammarens önskingar, och jag ber särskildt att här få betona, att den ändring, som blifvit vidtagen i sista delen af nämnda paragraf, icke innebär, att regeringen skall se till att det allmännas intressen tillgodoses, utan vi ha tänkt, att Riksdagen därigenom skulle angifva, att det är just i den riktningen, som man önskar, att det skall gå, nämligen att regeringen i hufvudsak skall se till, att det allmännas intressen tillgodoses vid upplåtandet af vattenfall.

Under sådana förhållanden ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Branting: Den senaste ärade talaren sade bland annat, att sammanjämkningen beträffande § 19 var gynnsam. Jag skall icke förneka, att man icke i den delen vunnit något från andrakammarsynpunkt gentemot de rent ohemula framställningar, som därvid gjorts från förstakammarhåll. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att det icke finns något ovillkorligt stadgande om, att man i detta fall skall ställa sig till efterrättelse de villkor, som i sådant hänsende kunna varda af Kungl. Maj:t stadgade, utan det står endast: »I aftalet må *kunna* stadgas skyldighet» etc., och detta är icke alls detsamma, som att det alltid blir en dylik skyldighet. Jag tror således, att man ibland kan vinna något på denna omformulering, men det är dock osäkert, om bestämmelsen alltid kommer att tillämpas på det gynnsamma sätt, som den siste ärade talaren förutsatte.

Ang. ändrade grunder för förvaltningen af kronans vattenfall.
(Forts.)

Jag erkände, när jag förra gången hade ordet, att den föreliggande sammanjämkningen formelt sedt vore naturlig och vore rent matematiskt riktigt. Men jag erkände ingalunda, såsom herr Daniel Persson framställde saken, att denna sammanjämkning var den enda möjliga, utan jag pekade tvärtom på möjligheten af att i detta fall komma fram äfven på en annan linje, nämligen den, att man hölle på de 50 åren som regel och i stället formulerade så, att det för vissa fall kunde göras undantag. Detta hade också kunnat vara en sammanjämkningsform. Men framför allt ber jag, att kammaren, trots de glest besatta bänkbarna — en naturlig följd af att så många äro på resande fot — ville beakta de allvarliga invändningar och betänkligheter, som här uttalats af herr Sandström, hvilken väl torde få anses vara den af oss här, som bäst genom praktik känner till vattenfallsrätten och dess betydelse. När han kunnat komma till den ståndpunkten, att han ställer sig allt mer och mer tveksam gentemot själfva det sätt, hvarpå denna lagstiftning sökt lösa sin uppgift, gentemot en af de bärande principerna i densamma, och i stället vill i statens och de enskildas intresse förorda en annan väg såsom både framkomlig och mera nyttig, då undrar jag, om icke ställningen ändock är sådan, att betänkligheterna böra öfverväga och att de, som sitta här nästa år, böra få pröfva denna fråga, så att den må komma i ett sådant läge, som med hänsyn till det allmännas intresse och landets utveckling är det mest förmånliga.

Då det här talats om, att det i realiteten gäller 65 år, ber jag att få erinra om hvad det i verkligheten kan innebära att taga en så lång tid. Det *kan* tänkas en sådan utveckling på detta område, att den vattenkraft, som finnes i de skandinaviska älfvarna, kan tagas i anspråk på vida längre afstånd, än för närvarande är möjligt på teknikens nuvarande utvecklingsgrad. Man kan exempelvis tänka sig, att i en framtid, kanske redan om några årtionden, det tyska låglandet eller de ryska Östersjöpro-

*Ang. ändrade
grunder för
förvaltningen
af kronans
vattenfall.*

(Forts.)

vinserna, om de då äro säte för industriell utveckling, kunna hämta en del af sin kraft från Sverige. Vore det rimligt att skänka bort åt enskilda denna krafttillgång, som tillhör staten, låt vara blott för 65 år? Det är dock icke så små tidrymder, som det här spänner öfver, och jag tror, att ett års uppskof med frågan för att få den bättre pröfvad och bättre utredd skulle vara till gagn för densamma och för framtiden.

Jag vidhåller alltså mitt afslagsyrkande.

Härmed var öfverläggningen slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag å samma hemställan; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl af herr Branting m. fl., i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta lag- och jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 105 ja mot 57 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Efter härfpå skedd föredragning af jordbruksutskottets utlåtande, nr 126, i anledning af väckt motion med förslag till visst stadgande angående skatteköpta rekognitionshemman m. m., blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 5.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, nr 108, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggande af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m. samt i ämnet väckta motioner.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

I en till Riksdagen den 10 mars innevarande år aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition,

nr 121, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bifogadt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för denna dag, föreslagit Riksdagen dels medgifva, att tomten Nynäs industrilägenhet nr 5, 6 och 12 finge för telegrafverkets räkning inköpas för en köpeskilling af 45,000 kronor och att å densamma finge uppföras en verkstadsbyggnad med kontorsbyggnad och portvaktstuga för en kostnad, ej öfverstigande 410,000 kronor, att telegrafverkets å Södermalm belägna fastighet i kvarteret Fiskaren mindre med tomtnummer 4, 6 och 13 finge försäljas mot en köpeskilling af lägst 250,000 kronor samt att af sistnämnda köpeskilling ett belopp af 190,000 kronor finge användas till betäckande af motsvarande del af den för nämnda tomteinköp och verkstadsanläggning erforderliga kostnad, tillhoppa 455,000 kronor, dels för bestridande af återstående delen af sistnämnda kostnad under utgifter för kapitalökning och telegrafverkets under rubriken statens affärsverksamhet uppförda anslagstitel för år 1912 anvisa ett anslag af 265,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 af tillgängliga medel utanordna beloppet, dels ock besluta, att inkomsterna af telegrafverket i 1912 års riksstat skulle upptagas till i stället för, såsom förut föreslagits, 15,000,000 kronor, 15,265,000 kronor, och att, sedan driftkostnaden, 10,475,000 kronor, afdragits, öfverskottet följaktligen måtte beräknas till 4,790,000 kronor.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft nedannämnda tre inom Andra kammaren väckta motioner.

I motion nr 346 hade herr *Pettersson* i Södertälje hemställt, att Riksdagen måtte, med afslag å Kungl. Maj:ts proposition, nr 121, i hvad den afsäge beviljande af 45,000 kronor till inköp för telegrafverkets räkning af tomten Nynäs industrilägenhet nr 5, 6 och 12 för uppförande af en verkstadsbyggnad, i stället besluta, att, under förutsättning att stadsfullmäktige i Södertälje för ifrågavarande ändamål kostnadsfritt uppläte därför lämplig plats om minst 24,689 kvadratmeter i närheten af saltsjön, berörda verkstadsbyggnad skulle förläggas å Södertälje stads område.

Vidare hade i motion nr 347 herr *Svensson* i Nyköping, med instämmande af åtskilliga kammarledamöter, yrkat, att Kungl. Maj:ts proposition nr 121 icke måtte af Riksdagen bifallas.

Slutligen hade herr *Persson* i Stockholm, med hvilken herrar *Lindhagen* och *Rissén* instämt, uti motionen nr 348 jämväl yrkat, att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition.

Utskottet hemställde,

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

att Riksdagen måtte, i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med afslag på herr Petterssons motion nr 346, herr Svenssons motion nr 347 och herr Perssons motion nr 348,

1:o) medgifva,

a) att å tomten Nynäs industrilägenhet nr 5, 6 och 12 finge, därest nämnda tomt blefve, utan att vara besvärad af penninginteckning, kostnadsfritt till statsverket öfverläten, för telegrafverkets räkning uppföras en verkstadsbyggnad med kontorsbyggnad och portvaktstuga för en kostnad, ej öfverstigande 410,000 kronor;

b) att telegrafverkets å Södermalm belägna fastighet i kvarteret Fiskaren mindre med tomtnummer 4, 6 och 13 finge försäljas mot en köpeskilling af lägst 250,000 kronor och

c) att af sistnämnda köpeskilling ett belopp af 190,000 kronor finge användas till betäckande af motsvarande del af den för nämnda verkstadsanläggning erforderliga kostnad, 410,000 kronor;

2:o) för bestridande af återstående delen af sistnämnda kostnad under utgifter för kapitalökning och telegrafverkets under rubriken statens affärsverksamhet uppförda anslagstitel för år 1912 anvisa ett anslag af 220,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 af tillgängliga medel utanordna beloppet; samt

3:o) besluta, att inkomsterna af telegrafverket i 1912 års riksstat skulle upptagas till i stället för såsom förut föreslagits, 15,000,000 kronor, 15,220,000 kronor, och att, sedan driftkostnaden, 10,474,800 kronor, afdragits, öfverskottet följaktligen måtte beräknas till 4,745,200 kronor.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Thorsson* och *Rydén*, som ansett att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter föredragning af utskottets hemställan i *punkterna 1:o) och 2:o)* yttrade:

Herr Persson i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Det första intrycket man fick, när man läste Kungl. Maj:ts proposition angående anläggandet af en ny verkstad för telegrafverket, var, att telegrafstyrelsen nu tydligen kommit under fund med, att den handlade åtminstone mindre klokt för 5 år sedan, då den med stora kostnader förhyrde den mycket omtalade telegrafverkstaden ute vid Henriksdal, och det andra intrycket, när man i fortsättningen läste hvad det var fråga om, blef ovillkorligen det, att telegrafstyrelsen föreslår Riksdagen att nu fatta ett minst sagt lika oklokt beslut.

Jag kan då icke underlåta att med några ord beröra telegrafverkets verkstadsförhållanden, sådana de hittills varit. Under åren 1906 och 1907 visade det sig, att det var brist på apparater, att beställningarna stego så, att verkstaden icke förmådde följa med, och att kunderna fingo vänta, på grund af att verkstaden icke hann tillverka apparater, så fort som sådana beställdes.

För att afhjälpa denna brist, förhyrdes den så kallade Henriksborgsverkstaden, fastän enhvar redan då torde hafva varit öfvertygad om att detta var synnerligen olämpligt på grund af de villkor, som voro förenade med förhyrandet af denna verkstad. Därom har nämnts, att det kostade omkring 100,000 kronor att göra verkstaden i ordning. Telegrafstyrelsen förklarar nu i sitt utlåtande till statsutskottet, att detta icke är riktigt: det skulle hafva kostat blott 59,000 kronor att göra den i ordning. Men detta är icke heller riktigt, ty tager man i betraktande kostnaden för de nya maskiner, som inköptes och forslades dit, maskiner, som sedan kasserades, så är det min öfvertygelse, att hvarken 59,000 kronor eller 100,000 kronor hafva räckt till för denna verkstads iståndsättande.

Vidare kontrakterade telegrafstyrelsen en hyra af icke mindre än 24,000 kronor om året för 5 års tid. Under dessa 5 år, som kontraktet gäller, hafva sålunda utbetalats, eller skola utbetalas, sammanlagdt ej mindre än 120,000 kronor i hyra. Detta, tillsammans med hvad telegrafstyrelsen uppger, att det kostat att sätta verkstaden i stånd, gör en summa af 179,000 kronor; och hvad är verkstaden i denna stund värd med full äganderätt? Jo, den utbjudes nu till staten för 300,000 kronor. Alltså, om det ytterligare erlægges 5 års hyra, har af ett svenska statens verk, telegrafverket, under 10 års tid inbetalats lika mycket i hyra, som hela verkstaden är värd; och ändå står verkstaden husvill efter denna tid. Det är naturligtvis alldeles orimligt detta.

Se vi vidare till, hvilket arbetareantal som där varit sysselsatt, så kunna vi läsa därom i den kungl. propositionen på sidan 5. Där nämnes, hurusom år 1907 telegrafverket hade 317 stycken arbetare på den gamla verkstaden däruppe vid Mosebacketorg och Svartensgatan. Efter förhyrandet af Henriksborgsverkstaden ökades arbetareantalet till omkring 480 personer, och år 1908 steg det till omkring 680. Men det dröjde icke länge, efter det att detta det högsta arbetareantalet var uppnådt, förrän det visade sig, att det blef öfverproduktion; arbetstiden måste börja inskränkas, afskedanden företogs, och redan samma år, det vill säga under år 1908, afskedadas, enligt hvad telegrafstyrelsen här själf uppgifver, ett hundratal personer. Så kom år 1909 med ytterligare afskedanden, ytterligare nedsättningar i arbetstiden, och slutligen kom så storstrejken som en räddande ängel för telegrafverket, då detsamma blef kvitt hela sin arbetarestem. En tid efter det storstrejken var slut, tog telegraf-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

verket emellertid in ett litet antal arbetare, utan att det hade visat sig vara någon som helst brist på telefonapparater eller telefonmateriel.

Detta visar tydligt och klart, att förhyrandet af denna verkstad vid Henriksborg och nedläggandet därstädes af dessa kolossala kostnader var planlöst, var oklokt och har åsamkat statsverket en hel massa onyttiga och onödiga utgifter, något som äfven framhållits vid föregående tillfällen här i kammaren. Nu har telegrafstyrelsen ändtligen kommit underfund med, att det här går icke längre; nu måste någon annan anordning göras, Henriksborg måste lämnas, och så säger telegrafstyrelsen, att den gamla verkstaden är för liten och för trång och olämplig för tillverkningen af den telegraf- och telefonmateriel, som är erforderlig. Telegrafstyrelsen framlägger en, jag vågar bestämt påstå det, ytterst ensidig utredning om förläggande af verkstaden till en annan plats, en utredning, som tydligen har till syfte att visa blott Nynäshamns fördelar, utan att alls nämna något om att verkstaden kan förläggas äfven till andra platser. Därom är ingenting sagdt, ingenting utredt.

Det yttrades på sin tid af en kommitté redan när Henriksborgsverkstaden förhyrdes, att det syntes, som om telegrafverkets verkstad uppe vid Mosebacke torg skulle i framtiden bli för trång, och att man kanske i framtiden finge tänka på att förlägga verkstaden i Stockholms närhet, därest lämplig plats icke skulle kunna erhållas inom Stockholm. Detta har telegrafstyrelsen fattat som Nynäshamn; det är Stockholms närhet!

Hvad är nu motivet för att en ny verkstad skall byggas? Jo, det är för det första att Henriksborgskontraktet upphör redan den 1 juli nästa år, och för det andra att den nuvarande verkstadslokalen är för trång och olämplig. Men det förefaller, som om telegrafstyrelsen kunde haft detta klart för sig något tidigare, så att Riksdagen fått en smula längre tid på sig och statsutskottet haft större möjlighet, än det tydligen gifvits, att — om nu verkstaden *skall* flyttas — utreda, hvilken plats som är den lämpligaste för att dit förlägga verkstaden. I stället inkommer nu Kungl. Maj:t fram i mars månad med en proposition till Riksdagen; så går ärendet till statsutskottet; på grund af motionsvis gjorda anmärkningar remitterar statsutskottet det för ytterligare utredning till telegrafstyrelsen; telegrafstyrelsen inkommer med en så kallad utredning, hvilken visar, att Nynäshamn är den lämpliga platsen, och att alla andra platser äro olämpliga; så förser statsutskottet det hela med en 10 å 12 rader och tillstyrker telegrafstyrelsens förslag, under uppgift att utskottet icke har något att invända mot den förebragta utredningen; och så framlägges ärendet här, jag hade så när sagt, sista dagen som kammaren sammanträder! Jag kan icke annat än beteckna detta sätt och dessa metoder att arbeta som olyckliga; och jag

vågar påstå, att om kammaren beslutar bifalla statsutskottets förslag, så kommer det helt visst att bli en ny Södertäljehistoria och ett beslut, som vi helt säkert komma att få ångra, ty — det är min lifliga öfvertygelse — Nynäshamn är icke alls någon lämplig plats för denna statens verkstad, och det ur åtskilliga synpunkter.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

(Forts.)

Anläggningspriset skulle, enligt hvad som framgår af den kungl. propositionen, uppgå till sammanlagdt 410,000 kronor, plus tomtvärdet 45,000 kronor, alltså tillsammans 455,000 kronor, hvilken totalkostnad man, sedan anmärkningar börjat göras, har fått nedbringa i så måtto, att Nynäshamns samhälle erbjudit sig att skänka en tomt till verkstaden aldeles gratis. Men därför må icke Riksdagen tro, att man slipper undan med dessa 410,000 kronor, ty till detta pris kommer flyttningskostnaden; och den lär väl sannerligen icke gå till så ringa belopp. Däröfver är ingenting taladt i den kungl. propositionen. Men det förstår man ju litet hvar, att hvarthelst verkstaden skall flyttas, så kommer flyttningen att kosta pengar; och därför spelar det ur den synpunkten icke någon afsevärd roll, om man flyttar verkstaden till Nynäshamn eller till någon annan plats.

Nu motiverar telegrafstyrelsen verkstadens förläggande till Nynäshamn bland annat därmed, att man där skulle få en verkstad i en enda våning. Jag vill icke alls bestrida fördelarna af att få denna verkstad förlagd i ett envåningshus; men ingen må föreställa sig, att därmed uppnås dessa lätta och praktiska resultat, som telegrafstyrelsen i sin framställning utmålar, och där det nästan ser ut, som om man bara behöfde stoppa in en bit i den ena ändan af verkstaden och så låta den fortsätta från maskin till maskin, ända tills den fullt klar till användning kommer ut i den andra ändan af verkstaden. Enhvar, som arbetat på en verkstad, vet, att så går det icke till. Ty ett arbetsstycke, som förarbetats med en maskin, måste gå ifrån maskinen in i ett annat rum, för att synas eller räknas, och sedan måste det gå tillbaka till en annan maskin för vidare bearbetning o. s. v.; det är med ett ord en hel mängd af procedurer, innan produkten kommer fram och är färdig. Det förefaller mig vara nästan bra djärft af telegrafstyrelsen att förespegla Riksdagen så ofantligt stora fördelar af att verkstaden komme att förläggas i en våning. Fördelar är det gifvetvis; men dessa fördelar äro, som sagdt, icke alls af den beskaffenhet, som telegrafstyrelsen förespeglat oss.

Hvarför bör nu icke denna verkstad förläggas till Nynäshamn? Jo, därför att en sådan förläggning enligt min mening skulle medföra förlust för statsverket. Utan att nu ingå i några längre utredningar om den saken, vill jag endast framhålla, att det framför allt skulle blifva förlust därför, att allt, som skulle till och från verkstaden, måste fraktas på den 55 kilometer långa privatjärnvägen från Älfsjö till Nynäshamn. Telegrafstyrelsen

Eng. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

förklarar, att kostnaderna för dessa transporter i hvarje fall icke skulle gå till väsentligt högre belopp, än hvad transportererna skulle kosta, om verkstaden förlägges här i Stockholm, och styrelsen motiverar detta med, att inskränkningar skulle kunna ske i biltransporterna af de olika materialier och färdiga produkter, som gå till och från verkstaden. Men det är väl ingen, som kan räkna på det sätt, att han får transportererna att bli lika billiga till och från verkstaden, om de skola ske på en 55 kilometer lång privatjärnväg, såsom fallet här blir, som om verkstaden förlägges i omedelbar närhet af statsbana, såsom händelsen skulle bli, därest verkstaden förlades här i Stockholm. Verkstaden skulle vidare komma att förläggas 1 kilometer från Nynäshamns station, och allt stycke gods finge gifvetvis transporteras på bil mellan stationen och verkstaden på samma sätt, som dylika transporter nu ske mellan södra stationen och verkstaden vid Mosebacke torg. Den senare vägsträckan är icke längre än den förra. Talet om fördelen af att söka transportera godset på särskilda spår håller blott streck med afseende å sådant gods, som går i hela vagnslaster. Telegrafstyrelsen upplyser emellertid själf om, att det är en ytterst ringa del, som kan transporteras på det sättet, och att de hufvudsakliga transportererna utgöras af transport af stycke gods. Denna transport omfattar icke mindre än 400,000 kilogram om året, och därtill kommer ytterligare transport af ett par hundra tusen kilogram materialier, som gå fram och tillbaka till verkstaden för att repareras. Hvad som kan lastas direkt på järnväg uppgår enligt telegrafstyrelsens egen uppgift blott till 2 procent per år. Att under sådana förhållanden motivera med att biltransporterna skulle bli billigare, förefaller sannerligen bra malplaceradt, ty gifvetvis får telegrafverket fortfarande hålla en bil samt ett par chaufförer för att kunna från stationen i Nynäshamn transportera till verkstaden och vice versa dels 400,000 kilogram stycke gods, dels dessa 200,000 kilogram materialier, som skola repareras.

Att jag i min motion föreslagit, att verkstaden icke skulle flyttas till Nynäshamn, är äfven därför, att det från arbetarnas sida bestämdt frambållits, att de icke vilja flytta från Stockholm. Vid föregående tillfällen har Riksdagen visat sig behjärta sådana synpunkter, såsom när det gällde att förflytta det stora järnvägs-kontoret från Stockholm till Linköping. Samma hänsyn, som Riksdagen då tog till tjänstemännen, bör den naturligtvis, om den vill vara konsekvent, äfven iakttaga här, fastän det nu blott gäller arbetare i statens tjänst.

Det har nu frambållits, att det är nödvändigt, att vi besluta anläggandet af en verkstad nu med detsamma, ty kontraktet beträffande Henriksborgsverkstaden utlöper nästa år och den gamla verkstaden är för liten. Helt visst förhåller det sig emellertid i verkligheten så, att det alls icke är förenadt med någon

risk att uppskjuta denna frågas afgörande på ett år, för att under tiden kunna få fram en ordentlig utredning, huruvida det icke finnes möjlighet att få lämplig plats i Stockholms omedelbara närhet för verkstaden. Henriksborgsverkstaden bör naturligtvis enligt mitt förmenande icke längre förhyras af telegrafverket, trots det att verkstadens ägare nu satt ned hyran från 24,000 till 18,000 kronor om året. Då emellertid telegrafverket förut kunnat betala under fem års tid årligen 24,000 kronor, lär det väl icke vara någon synnerligen stor svårighet att, om så vore erforderligt, under ytterligare ett år förhyra denna verkstad, då hyran är 6,000 kronor lägre. Det finnes dessutom enligt min uppfattning möjlighet att vidtaga synnerligen enkla arrangemang för att tillsvidare bibehålla verkstaden uppe vid Mosebacke torg. Telegrafstyrelsen förklarar, att det högsta antal arbetare, som den anser sig behöfva under den närmaste tiden är något öfver 400. Det är nu ett faktum, att vid ett tillfälle arbetade på verkstaden vid Mosebacketorg samtidigt öfver 400 arbetare. När det kunde gå, lär det väl icke möta öfverstigliga svårigheter att än en gång sysselsätta så många där. Det finnes för öfrigt, såsom telegrafstyrelsen själf påvisar, utvecklingsmöjligheter med afseende å verkstaden vid Mosebacke torg genom att där uppföra en tillbyggnad. Jag har vidare i min motion tilllätit mig påvisa att det finnes där en golfyta på 600 kvadratmeter, som kan tagas i anspråk. Nu säger telegrafstyrelsen så spetsigt och öfverlägset: Ja, det är väl ändå orimligt att där anordna verkstad. Man kan emellertid där få packrum och lagerum, och därigenom skulle man vinna en afsevärd fördel. Det har icke varit min mening, att detta utrymme skulle användas till arbetslokaler, men det har framhållits, att det var brist på packrum och lagerrum, och jag vågar påstå, att detta utrymme om 600 kvadratmeters golfyta, hvarom nu är fråga, är synnerligen lämpligt att använda för sådant ändamål. Några större utgifter för kraften, därest densamma toges från Stockholms elektricitetsverk, lär det väl icke bli i förhållande till hvad som för närvarande erlægges för den kraft, som verkstaden behöfver.

Det föreligger således, såvidt jag kan förstå, möjligheter att utan olägenhet uppskjuta frågan på ett år för att därunder söka få fram en utredning, huruvida verkstaden kan förläggas på annan plats än vid Nynäshamn. Ty den utredning, som telegrafstyrelsen presterar, lär väl ändå icke någon vilja på allvar kalla för en ordentlig utredning. Faktiskt har telegrafstyrelsen kommit med en massa oriktiga och orimliga uppgifter, bland annat om Emskede, hvilket kommer här att af en annan talare belysas, och äfven hvad Bromma beträffar, får man taga telegrafstyrelsens uppgifter synnerligen försiktigt. Det är typiskt, att telegrafstyrelsen bland annat anför, att det ändock vore väl mycket begärdt, att staten skulle här blifva ett slags pionjär för Stock-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

(Forts.)

holms stads utvecklingspolitik, nämligen med hänsyn till de kostnader och obehag, som staten därigenom skulle åsamka sig. Men däremot anser telegrafstyrelsen det icke alls vara för mycket eller orimligt begärddt, att man skall flytta denna verkstad ut till Nynäshamn och gynna ett privat bolag — ty det synes mig åtminstone vara hufvudmotivet, hvarför man så starkt håller på Nynäshamn, och jag vågar fortfarande fasthålla vid denna min uppfattning.

Den promemoria, som telegrafstyrelsen ingifvit till statsutskottet, tyckes mig icke alls fylla måttet för en utredning. Om Riksdagen nu ansåge sig böra besluta att förlägga denna verkstad till Nynäshamn, fattade den helt visst ett beslut, som den komme att ångra. Af de förslagsvis nämnda platserna skulle tydligen Södertälje på grund af hvad som redan nu framkommit och med den vändning, som stadens järnvägsfråga fått genom Riksdagens beslut, ovillkorligen mycket mera lämpa sig såsom förläggningsort för denna verkstad än Nynäshamn. Med hänsyn till arbetarna anser jag emellertid, att verkstaden bör förläggas i Stockholms omedelbara närhet, och äfven med hänsyn till ändamålet med verkstaden synes detta vara fördelaktigt. Man slipper då detaljverkstäder, och det är vidare alltid en fördel att ha en verkstad förlagd i ett större samhälle, där man har tillgång till materiel, som tilläfventyrs kunde behövas och där man har tillgång till verkstäder, hvilka kunna utföra sådant arbete, som icke lämpligen kan utföras på den egna verkstaden m. m., och där man dessutom, hvilket är så synnerligen viktigt för denna verkstad, har tillgång till gas och slipper tillverka den själf — ty vi skola taga i betraktande, att just på en telegrafverkstad förekomma en mängd lödningar och därvid måste gas användas. Flera andra fördelar af en sådan förläggning skulle äfven kunna påpekas.

När denna frågas afgörande alltså icke är af så brådskande natur, att ett beslut nu i år måste fattas i saken, tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets förslag och bifall till den af herrar Thorsson och Rydén afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Branting*, *Rissén*, *Johansson* i Stockholm, *Söderberg* i Stockholm, *Hasselquist*, *Borg* och *Lindqvist*.

Herr Tengdahl: Herr talman! Denna fråga är något komplicerad icke minst genom telegrafstyrelsens besynnerliga utredning, hvori man gjort ett fullkomligt omotiveradt utfall mot Stockholms stads bostadsanläggningar vid Enskede, hvilket utfall kräfver ett svar, äfven om herr talmannen tilläfventyrs skulle

finna det ligga något vid sidan om det nu förevarande ämnet — liksom telegrafstyrelsens utfall också gör det.

Jag är ingen Stockholmsfanatiker, ehuru jag är stockholmare. Om det kan förebringas skäl för att lägga verkstäderna på annat håll än i Stockholm eller dess närhet, så böjer jag mig därför. Men tills detta är gjort, vidhåller jag min uppfattning, att 400 arbetare — med hustrur och barn kanske 2,000 personer — icke böra mot sin vilja tvingas att bosätta sig å annan ort, om dessa verkstäder kunna förläggas här eller i Stockholms närhet.

I hvarje fall vill jag söka visa, att hvar än verkstäderna komma att förläggas, så böra de icke förläggas i Nynäshamn.

Detta nödgar mig att i korthet söka klargöra, hvad det egentligen är för märkvärdigt med Nynäshamn. Idén har varit att skapa en storslagen badort, men när det icke fullt lyckats, har man måst söka få dit andra människor än badgäster, och det sker bäst genom att vid orten fästa industrier med dessas befäl och arbetare. Detta har hittills lyckats i ytterst ringa utsträckning. En mekanisk verkstad, som sysselsatt ett par hundra man, har måst nedläggas. Åtskilliga familjer till arbetare därstädes bo ännu kvar i elände, medan männen flacka riket rundt för att söka arbete. För närvarande finnes där ute en liten skofabrik, en liten snickerifabrik, ett mindre glasbruk och ett bensinupplag. Men detta ger inte tillräckligt med folk för att reparera de dåliga affärerna. Då har man kastat sina ögon på ett statens verk. Det skulle göra susen!

Betecknande för förhållandena där ute är ett yttrande, som jag vid besök nyligen af flera personer hörde fällas, nästan ordagrant lika. Yttrandet lydde: »För er stockholmare gör det ju mindre om dessa 1,500 à 2,000 människor utflytta, men för oss skulle det blifva räddningen!»

»Räddningen!»! Från hvad? Jo, från oerhördt stegrade skatter på grund af den vanskötsel, som samhället tidigare varit utsatt för under villabolagets spira. Detta bolag har skött det hela fullkomligt hufvudlöst. Tomtförsäljningen har skett så, att folk fått välja en tomt här och en där, äfven om det skulle varit hela eller halfva kilometer emellan. Vägarna ha behållits — och ännu — i bolagets ägo. Det har upplysts, att bolaget icke skulle vara villigt att släppa dem under 5 à 6 öre per kvadratfot — såvidt de icke släppt dem de allra sista dagarna. Alla hygieniska åtgärder ha försummats utom å de förmögnas del, där det finnes kloaker, men det är den mindre delen af området. — Nynäshamn är nämligen deladt i de förmögnas Nynäshamn och de fattigas. I de förmögnas Nynäshamn är det skäligen bra ordnadt, i de fattigas är allting försummadt. — Telegrafverkets arbetare skulle naturligtvis bo på de fattigas del af Nynäshamn, och där finnes icke en tum kloakledning. Bolaget har städse

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

motarbetat dem, som ifrat för kloakledningar och hånat ned dem. Den person, som mest ifrat för ordning i den saken, har blifvit så trakasserad, att han nyligen sett sig nödsakad att stämma bolagets ledande män för ärekränkning.

Nu är emellertid den tid kommen, då kloakfrågan måste ordnas, sedan samhället numera blifvit köping. Men på grund af det opraktiska sätt, hvarpå tomterna försäljas, blir detta oerhördt dyrt, då ju ägarna af de bebyggda tomterna realiter måste betala äfven de ledningar, som gå utefter de obebyggda områdena. Allt detta rör det nuvarande samhället inte med, om inte skatterna skola på ett onaturligt sätt drifvas i höjden. Det är för att bringa ned skatterna, som samhället, eller låt oss säga villabolaget, behöfver nya skattebetalare, som skola bekosta både de nuvarande invånarnas kloaker och sina egna och dessutom mycket till.

Man skulle ju kunna säga, att om den där kloakfrågan blefve snart ordnad, så vore det inte så farligt att låta arbetarna flytta dit. Men vid en kortare vistelse därnere för en tid sedan pumpade jag en kommunalpamp, som försäkrade, att kostnaden för kloakväsendet måste fördelas på åtskilliga år för att ej blifva allt för betungande. Man har för en del år sedan haft ett af professor Richert uppgjort förslag till kloaksystem och vattenverk på en gång, ett förslag, som gick på en million. Men ännu är intet åtgjort, och det blir naturligtvis dyrare för hvar dag.

Som det för närvarande står till därute är det rent af vidrigt på somrarna. En vedervärdig grågulbrungrön sörja står och stinker i de oftast vågräta diken och luktar som kadaver. Befolkningen går i en ständig ängslan för epidemier, såsom ju helt naturligt är i ett samhälle, där hvar och en slår sitt slask och sin urin utanför stugknuten. Några anordningar för att mota epidemier ha ej funnits förrän sistlidet år, då en liten sjukstuga på cirka 15 sängar byggdes, hvilken emellertid vid en epidemi visade sig för liten, så att primitiva provisoriska åtgärder måste vidtagas. Innan denna sjukstuga kom till stånd, forslade man de epidemisjuka i vanlig järnvägsvagn till Stockholms epidemisjukhus. Någon utvidgning af epidemisjukstugan med anledning af den väntade utflyttningen har, enligt hvad jag försport, icke ifrågasatts.

Att ett så utmärkt samhälle icke har några anordningar för att vårda andra sjuka eller t. ex. barnsängskvinnor, behöfver jag väl icke nämna.

En annan sak beträffande hälsovården, som man här måste taga hänsyn till, är saknaden af apotek. Att sammanföra 3,000 à 4,000 människor på en plats utan apotek förefaller att vara vanskligt, och att få ett nytt apotek till stånd eller ett gammalt flyttadt, är en ytterst svår sak. Därpå kan jag lämna ett typiskt exempel härifrån hufvudstaden. De obefordrade apotekarna be-

gärde härom året 6 nya apotek, stadsfullmäktige tillstyrkte 5, apotekarsocietetens direktion och medicinalstyrelsen föreslog 3, och Kungl. Maj:t beslöt 2. Mitt matematiska förstånd räcker icke till att förtutse, hur det skulle gått, om man begärdt exempelvis blott ett.

Ett slags hälsovårdsdetalj är ju också frågan om begravningsplats. Sådan saknas på platsen, och hvarje lik måste köras den c:a 2 timmar långa vägen till Ösmo kyrkogård.

En ytterst viktig sak i ett samhälle är ju att hafva tillgång till goda skolor. Vid ett nyligen företaget besök där ute förvissade jag mig om, att det icke, åtminstone icke på ledande håll, fanns någon tanke på att nybygga eller utvidga någon folkskola med anledning af telegrafverkets arbetares flyttning dit ut. I stället ämnar man införa dubbelläsning, ett system som vi här i Stockholm hålla på att komma ifrån genom att oupphörligen bygga nya folkskolehus. Och här är det ju ändå icke så farligt ställt för barnen, när de gå till och från skolan, så till vida som vi ha hyggliga gator och en bra belysning, men för små barn att ta sig fram på kvällarna i ett samhälle med delvis dåliga vägar, och där en lykta är en relativt stor sällsynthet, måste ju vara ytterst besvärligt. Apropå skolor anmärker själva telegrafstyrelsen, att både Södertälje och Nyköping ha såväl tekniska skolor som högre läroverk, hvilket den nybildade köpingen »ännu» saknar. Detta »ännu» torde allt komma att räcka ganska länge.

Det kanske viktigaste för personalen är dock bostäderna. Om den sidan af saken får man veta det minsta möjliga. Villabolaget förbinder sig att bygga — men i verkligheten är det ett annat bolag, ett speciellt byggnadsbolag, som skall sköta om den saken. Men den saken framgår icke af den kungl. propositionen — liksom så mycket annat. De båda bolagen utgöra två stycken af samma väf, där de andra bitarna heta järnvägsbolaget och trafikbolaget. Staten får alltså här att göra med 4 bolag.

För att återkomma till bostäderna, ha inga som helst typritningar bifogats den kungl. propositionen. Den typ, som för närvarande anses bäst därute, tillfredsställer åtminstone icke mig med den visserligen ringa sakkunskap jag har i bostadsfrågor. För att i någon mån godtgöra Kungl. Maj:ts slarf härvidlag har jag af min egen samling tagit med en schematisk ritning, som jag gjorde för flera år sedan af de bostäder som anses bäst ute vid Nynäs. De äro af typ, som all sakkunskap förkastat för längesedan. Det är en så kallad korstyp med fyra lägenheter, som bilda ett kors på det sättet, att bostäderna ligga åt hvar sitt väderstreck, så att de, som bo på ena sidan, möjligen någon gång kunna få någon sol, medan de, som bo åt andra sidan, aldrig få någon. Den typen är som sagdt för länge sedan utdömd af all sakkunskap, men odlas med förkärlek ute vid Nynäshamn. Huru-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

vida de bostäder, som nu skola byggas därute för telegrafverkets arbetare, komma att blifva bättre eller sämre än dessa, är en sak som åtminstone icke intresserar Kungl. Maj:t, det är ganska säkert.

Om några arbetare vilja ha egna hem, så få de lån, heter det i kungl. propositionen. Men det finnes icke ett ord om huru långa lån, som beviljas, och det är väl ändå det allra viktigaste. Den vanliga tiden för inbetalningen af byggnadslån i förstäderna utgör 10 högst 15 år, och jag vill minnas, att förhållandena äro desamma i Nynäs. Men att bjuda en arbetare ett tio å femton års lån på eget hem, det är det samma som att han antingen skulle få gå från alltsammans snart nog eller också knäcka ryggen af den onaturligt tunga bördan.

Apropå bostäderna vill jag slutligen nämna, att telegrafstyrelsens uppgifter om hyrorna i jämförelse med förhållandena vid Enskede äro delvis vilseledande, då det i det ena fallet är fråga om ren hyra, och i det andra om hyra + amortering. För att förhjälpa arbetarna till egna hem skall användas en donation, den så kallade Bångska donationen å 60,000 kronor. Hvar och en, som litet sysslat med bostadsfrågor, förstår, huru litet man uträttar med 60,000 kronor — nästan ingenting! Och ännu mindre med räntan på 60,000! För jämförelses skull kan jag nämna, att Stockholms tomträttskassa har för byggnader vid Enskede på kort tid lånat ut $2\frac{1}{4}$ million kronor, och icke ens det har slagit till så särdeles.

En olägenhet med det föreslagna bostadsområdet är, att det icke finnes en tum åkerjord till trädgårdar och dylikt. Hittills har man gjort så, att man huggit ned tjocka skogen, där sådan funnits, för att få fram små trädgårdslappar. Omkring en samling bostäder, som kallas skomakarebostäderna, därför att de bebos hufvudsakligen af skomakeriarbetare, ser det därför ut på ett sätt, som alls icke borde tilltala exempelvis en naturvetenskapsman, om också telegrafstyrelsen finner det i sin ordning. Naturligtvis finnes det åkerjord vid Nynäs, men den tillhör ej Nynäshamn, utan Nynäs gård, från hvilken samhället är afstyckadt. Såsom på kartan synes, består Nynäs af ett långsmalt område med bergknallar och en liten smula skog, under det att åkerjorden ligger längre inåt landet.

Innan jag lämnar Nynäs, kan jag ej underlåta att vidröra hvad jag ville kalla telegrafstyrelsens demagogiska fasoner. Jag tror mig ha visat, att där ute råder så att säga en kommunal misär. Rädslan för ökade skatter ligger som en mara öfver alla. Under sådana omständigheter är det väl mindre underligt, att arbetarna — de i första hand af ökade skatter drabbade — vilja göra allt för att få dit mera folk. Därför ha arbetarne därute fört fram förslaget att skänka tomten till statsverket — kommunen och villabolaget skulle halfvera utgiften. Nu pekar tele-

grafstyrelsen på detta och säger ungefär: »Det bästa beviset för, att en utflyttning skulle vara lämplig, är väl, att arbetarna själfva därute begära det. Arbetarne kunna väl icke vilja sina klassbröder något illa.» I förbigående vill jag anmärka, att beslutet om, att kommunen skall skänka halva tomten, ännu ej vunnit laga kraft. Föga sannolikt är det väl också, att det skall stå sig vid eventuellt öfverklagande.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ett sådant förfarande från telegrafstyrelsen, som jag antydt, stämplar sig själf, så jag behöfver ej upphålla mig vidare vid det.

Beträffande villabolagets många och stora erbjudanden för att få verkstäderna dit ut är särskildt ett anmärkningsvärdt. Telegrafstyrelsen säger, att Nynäsförslaget är det enda, som samtidigt löser frågan om försäljning af de gamla verkstäderna. För att få verkstäderna dit ut är villabolaget så angeläget, att det utan vidare slungar in en tredjedel af sitt aktiekapital i dessa gamla verkstäder, som bolaget icke behöfver och som ligga i Stockholm, under det att bolaget är stiftadt för att jobba i Nynäs. Det synes, att telegrafstyrelsens omsorg om fastighetens försäljning är något öfverdrifven. Hvarför icke låta hvar sak sköta sig själf? Fastigheten har väl samma försäljningsvärde i statens hand som i en enskilds. Trakten där den ligger blir med hvar dag allt mer central för de södra stadsdelarna.

Jag öfvergår nu till ämnet telegrafstyrelsen och Stockholms stad. Staden har landegendomar till en storlek af två gånger stadens planlagda yta, fördelade väsentligen på socknarna Brännkyrka och Bromma. Staden äger cirka hälften af den ena socknen och två tredjedelar af den andra. Man hade nu kunnat tänka sig, att telegrafstyrelsen, om den skulle flytta sina verkstäder, åtminstone kunnat fråga Stockholms stad, om denna hade mark att afvara. Men i stället för denna urbana väg föredrar telegrafstyrelsen den interurbana linjen till Nynäshamn. Då fäste Stockholms stads landegendomsnämnd, som förvaltar landegendomarna, statsutskottets och telegrafstyrelsens uppmärksamhet på, att om stadens områden icke passade, så hade staten själf ett stort område vid Skanstull, i hvars närhet Stockholms stad har sin stora, bekanta bostadsanläggning vid Enskede, där det nu bor något öfver 2,000 personer och där på stadsplaneområdena nr 2 och 3 kunna mottagas ännu åtskilliga tusen invånare. Det område, som staten där äger, är det gamla s. k. skansområdet, som skjuter in liksom med en rund inskärning i Stockholms stads ägor. På stadsplaneområdena nr 2 och 3 är ännu intet byggdt, och de skulle passa telegrafverkets arbetare, om de icke ville bo på stadsplaneområdet nr 1 på grund af den markens förment dåliga beskaffenhet.

Kronans eget område är så stort, att verkstäderna få rum tre gånger om, och om arbetarne icke skulle vilja bo på stadens

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

område, skulle de möjligen kunna bo, delvis åtminstone, på kronans eget.

För att nu omöjliggöra verkstädernas förläggande till detta kronans eget område, som telegrafstyrelsens generaldirektör icke hade reda på och förmodligen icke herr civilministern heller, ingångsattes nu denna löjliga s. k. undersökning af bostadsförhållandena vid Enskede, hvilken s. k. undersökning direktör Meurling mosat sönder i en P. M., som utdelats i kammaren. Jag vill bara peka på en detalj, som borde kunna ge kamraterna ett godt skratt på telegrafstyrelsens bekostnad. Här har jag satt upp ritningar, utvisande hur vi bygga därute. En af telegrafverket utskickad ingenjör hade observerat till sin fasa, att man byggde träväggar med dubbel panel och dubbelt papp. Ja, det är nu det byggnadssätt, som — där man icke har råd att timra — synnerligen allmänt användes här i Sverige till både enkla och finare träbyggnader. Det blir förstklassigt och varmt och bra. Om icke telegrafstyrelsens ingenjör hade reda på det förut, är det icke värt fel. Här på teckningen synes en annan sak, som spelade en synnerligen ödesdiger roll för denne ingenjör alltför lifligt uppjagade fantasi. Han observerade, att på en vägg litet puts bortfallit och då stack drefvet fram. Nu är det att märka, att det sedan århundraden anses höra till god ordning, att man drefvar mellan fönsterkarmarna och väggen, i synnerhet om det är en stenvägg. Detta kallas på fackspråket diktning. Denna diktning förstod icke ingenjören, utan i stället gick han hem och diktade en rapport, i hvilken han skref, att man bygger så uselt på Enskede, att man måste sticka trasor i hålen för att icke dagern skall lysa igenom väggarna. (Detta är också inom parentes sagdt ett bidrag till den tekniska utbildningen här i landet!)

Ett yttrande om förhållandena på Enskede förtjänar ytterligare naglas fast för dess rysliga brist på förstånd i socialpolitiska ting. »Tomterna i Enskede äro ofria och kunna ej friköpas» — i motsats till tomterna i Nynäshamn, som man får köpa med full äganderätt — heter det. Ja, men detta är just det finaste i alltihop. Riksdagen själf har ju insett behovet att motarbeta tomtjobb och förty antagit en lag om tomtträtt att gälla från och med den 1 januari 1908. På basis af denna lag äro upplåtelseerna gjorda, vanligen på 60 år, med företräde för husägaren vid upplåtelse tidens slut till ny upplåtelse eller i visst fall rätt till lösen. Tomträttslagen tycks emellertid vara okänd för telegrafstyrelsen.

Att emellertid upplåtelsevillkoren äro fördelaktiga, erkänner telegrafstyrelsen, och det gläder mig såsom medlem i landtegenomsnämnden. Dessa villkor kopieras för närvarande rundt hela landet och äfven i Danmark, hvars hufvudstad enkom skickat hit två af sina borgmästare för att studera den af telegrafsty-

relsen klandrade anläggningen vid Enskede i ändamål att utfinna, om de möjligen skulle kunna åstadkomma något liknande hos sig. För min del är jag öfvertygad om, att dessa tomträttsvillkor äro så ytterst fint avvägda, att den framtid, som en gång skall bedöma borgmästare Lindhagens lifsgärning, måhända skall vara fullt enig därom, att de äro något af det bästa han någonsin gjort.

Beträffande förhållandena i Enskede är att märka, att där finnes nästan allt hvad Nynäshamn saknar: gas, vatten, aflopp och inom kort elektricitet. Allt detta ligger redan i gatorna, och ledningarna dragas af kommunen till hvarje tomtgräns — tomten må vara stor eller liten, ja, till och med om den bara är 4,5 meter bred, såsom fallet är vid en viss byggnadstyp. Hvad vi dessutom ha är en egen bank, Stockholms tomträttskassa, som redan, såsom jag sagt, lånat ut öfver $2\frac{1}{4}$ millioner kronor. I förbigående sagdt: tror verkligen telegrafstyrelsen, att sådana finansmän som K. A. Wallenberg och Louis Fraenckel skulle ha tecknat hufvudparten af pengarna i denna tomträttsbank, om hela Stockholms stads verksamhet vid Enskede hade varit denna hart när humbug, som telegrafstyrelsen vill göra den till? Jag betvivlar det.

Under det att i förstäderna i öfrigt lån lämnas på 10 à 15 år till halfva värdet eller föga däröfver, lämnar denna tomträttskassa lån på 25, 35 à 45 år upp till 80 procent af värdet.

Beträffande nu kronans eget område har telegrafstyrelsen anmärkt på, att kommunikationerna dit icke skulle vara tillfredsställande. Förhållandet är, att Stockholms stad har från det närliggande slakthuset en järnväg, som går till Liljeholmen, ursprungligen byggd för att frakta boskap till slakthuset. Denna järnväg skötes af statens järnvägar för Stockholms stads räkning. Från denna järnväg är det ytterst lätt att anordna spår, hvarigenom verkstäderna skulle komma i direkt förbindelse med hela statsbanenätet. För öfrigt finnes det spårväg ner till Årstabryggan. Men järnvägen, som tills vidare skulle ha blott två tåg om dagen, kan icke betjäna telegrafstyrelsen på grund af den oerhörda godsmängden! Ja, denna godsmängd gör 40 vagnar om året, och det förefaller, att två tåg om dagen borde räcka för det, ja för till och med 400.

Från verkstäderna, om de lades vid kronans eget område, behöfdes det naturligtvis automobiltrafik till Stockholm. Men det behöfves i alla fall. Och om verkstäderna läggas vid Nynäs, behöfves *dessutom* sju miles transport på en i enskild ägo varande järnväg. Den järnvägen är det en särskild dyr affär att förrenta, och i den affären får staten deltaga, om verkstäderna förläggas till Nynäs. Att järnvägen är så dyrbar beror därpå, att den byggdes från början så uselt, att den stycktals visade mycket stor benägenhet att gå sina egna vägar, hvilket en välupp-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

(Forts.)

fostrad järnväg icke bör göra, utan den bör helst ligga stilla där man från början lagt den.

Det stickspar, som skulle föras in i verkstäderna vid kronans område, kostar naturligtvis några kronor, men det är ju en ren bagatell. Hvem som skulle betala det, med mera dylikt, finge ju utredas.

Under frågans behandling har vidare pekats på Stockholms stads blifvande industriområde vid Ulfunda i Bromma. Där- emot anmärker telegrafstyrelsen, att området ännu icke är ordnad och att trafiken till Bromma är stängd af is vintertiden. Den is, som vintertiden ligger där i trakten, är emellertid en ren obetydlighet, som med stor lätthet kan bråkas sönder.

I fråga om Bromma anmärker telegrafstyrelsen, att någon byggnadsverksamhet där ännu ej är i gång och att »det vore väl mycket begärdt, att staten skall vara pionjär för Stockholms stads utvidgningspolitik». Detta ger mig anledning till en fråga: finns det något verkligt motsatsförhållande i detta fall mellan staten och den *väsentliga del* af staten, som utgöres af rikets hufvudstad? Eller för att komma med samma fråga som herr Sven Persson nyss framställde: är det mera rimligt, att staten uppträder såsom pionjär åt misslyckade tomtjobbare sju mil härifrån? Telegrafstyrelsen anmärker, att det är kostsamma resor till Bromma. I verkligheten hålla vi nu på med spårväg dit ut och det finnes alls ingen anledning att antaga, att vi icke skola anordna femöres arbetareturet dit ut liksom vi redan ha sådana till Enskede.

Hvad beträffar den försenade byggnadsverksamheten vid Bromma, förhåller sig därmed i själfva verket så, att telegrafstyrelsen själf har en väsentlig del i detta, jag erkänner det, sorgliga förhållande. Det är klart, att innan man får spårväg till platsen färdig, äro folk mindre benägna för att flytta dit. Om denna spårväg, som nu håller på att byggas, hade telegrafstyrelsen att yttra sig med afseende på en enda liten detalj, nämligen ett korsande af kronans landsväg på ett enda ställe. För detta yttrande behöfde styrelsen mer än ett år, hvarigenom Stockholms stad vållades stor ökning i de ränteförluster, som den i alla fall tills vidare måste göra på sina jorduppköp. Orsaken till dröjsmålet var, att styrelsen i ärendet inblandade saker, som icke hörde dit. Slutligen måste landtegendomsnämnden, under hvars förvaltning egendomarna ligga, i en enhälligt beslutad inlaga till beredningsutskottet säga ifrån, att detta gick dock icke för sig, utan att ett kungligt ämbetsverk finge lof att lära sig låta detta vara detta. Och så gaf Kungl. Maj:t oss koncessionen med underkännande af telegrafstyrelsens bisynpunkter.

Att telegrafstyrelsen vid detta tillfälle hade en viss anled-

ledning till misshumör, skall jag gärna medge, men det är ingen anledning att låta ändamålet helga medlen.

Detta telegrafstyrelsens relaterade fördröjande af byggnadsverksamheten vid Bromma bör ställas i samband med styrelsens patetiska, för att icke säga poetiska, yttrande nu, att styrelsen icke kan flytta till den »jungfruliga» bygden i Bromma, där fordringarna på ett industriområde ännu ej äro tillgodosedda. Naturligtvis borde styrelsen förstå, att försenandet af bostadsområdet medför försenande äfven af industriområdet. Det är ju många industrier, som icke vilja flytta ut förrän de se, att det redan finnes arbetare på platsen och möjligheter att erhålla bostäder för flera sådana. På detta område har landtegendomsnämnden ändå varit nog gentil att erbjuda 25,000 kvadratmeter å 1 krona. Den behöfliga järnvägen kunde naturligtvis vara färdig, tills verkstadsbyggnaderna voro uppförda.

Med dessa få ord har jag velat klargöra, icke att dessa verkstäder å tout prix måste läggas i Stockholm eller dess omedelbara närhet, men väl att det finnes stora möjligheter att för dem erhålla lämplig plats i Stockholms omedelbara närhet, särskildt på detta kronans eget område. Hvad jag däremot bestämdt velat framhålla är, att hvar de än skola läggas, böra de icke läggas i Nynäshamn.

Det finns naturligtvis vissa saker, som under andra omständigheter tala för Nynäshamn, såsom det i och för sig friska läget och den åtminstone från vissa utsiktspunkter vackra utsikten öfver hafvet. Men jag får säga för min del, att innan man ordnat de hygieniska förordningarna på platsen, så vill jag icke låta narra mig af läget vid Östersjön till att transporterå dit en mängd människor för att hjälpa ett enskildt företag ur trångmål. Så stort hjärta har jag icke för privatkapitalet här i landet, att jag för den skull vill tvångstransportera 400 arbetare och deras famljer.

På grund af det anförda ber jag få yrka afslag å den kungl. propositionen och statsutskottets hemställan med anledning af densamma.

Herr vice talmannen, som under herr Tengdahls anförande öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, gaf härefter ordet till

Herr Sjö, som yttrade: Jag skall icke söka bemöta de två anföranden, som äro hållna här rörande föreliggande fråga, utan jag skall hålla mig till sak, såvidt det är möjligt, hvilket ju äfven är önskvärdt nu i riksdagens sista stund.

Den utskottsafdelning, som haft denna fråga till förberedande behandling, har varit särskildt intresserad af dess lyckliga lösning. Sålunda har afdelningen varit uppe och besett verkstads-

Ang anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

lokalerna på Södermalm. Dessa inrymmas i en byggnad på fyra våningar jämte källarvåning, och vid besöket sågo vi igenom alla rummen och funno, att de voro icke endast små i förhållande till det omfattande arbete som där bedrifves, utan äfven att ljusförhållandena därstädes ingalunda kunna anses öfverensstämma med tidens kraf. Där är nämligen mörkt till och med midt på dagen, så att förhållandena för arbetarna i denna verkstad gestalta sig allt annat än angenämt. Man kan därför icke säga annat, än att verkstadsarbetarna och äfven befälet gärna skulle se, att de finge en verkstad, som vore tidsenlig, ändamålsenlig och i alla afseenden bättre än den nuvarande. Vi voro således alla inom afdelningen ense om, att en ny verkstad borde komma till stånd och att man icke borde dröja med att fatta beslut i frågan. Sedan vi sålunda kommit till insikt härom, blefvo vi ytterligare bestyrkta i densamma genom uttalanden icke allenast af generaldirektören, som var närvarande, utan äfven af arbetschefen och befälet i öfrigt. Jag vände mig särskildt till arbetschefen och frågade honom, hvilka besparingar man skulle kunna göra under närmaste år genom att förlägga verkstaden på den plats man önskade. Han svarade mig genast i mina kamraters närvaro, att man kunde beräkna, att efter en tid af cirka tre år skulle det uppstå en besparing genom förläggning af verkstaden på lämpligt ställe, om man i öfrigt byggde den på ett ändamålsenligt sätt, så att verkstadskostnaden i sin helhet kunde gäldas under den tiden. Jag förklarade då för honom, att man önskade svart på vitt på detta uttalande, men jag fick därpå intet svar. Någon dag därefter reste vi till Nynäshamn för att ta tomterna där i betraktande och funno då, att dessa tomter voro de allra bästa och lämpligaste, icke blott för uppförande af verkstäder, utan äfven för villabostäder, som villabolaget utlofvat att hålla arbetarna tillhanda, därest man beslöte verkstadens förläggning dit. Ifrågavarande verkstadstomt är belägen i närheten af hamnen och järnvägsstationen, och hvad kol och trävaror angår skulle verkstaden genom förläggningen på denna plats kunna betinga sig betydligt bättre villkor, hvarigenom en besparing skulle uppkomma, som ensamt för kolen skulle utgöra närmare 6,000 kronor, i jämförelse med hvad motsvarande kostnad är nu, då verkstaden är förlagd på Södermalm.

Vid nyssberörda tillfälle kom jag i beröring med generaldirektören och omnämnde då mitt här relaterade samtal med verkstadschefen. Generaldirektören förklarade därvid, att det spörsmål jag då framställt sedermera af verkstadschefen tagits under närmare öfvervägande. Han hade nämligen ej genast velat gifva ett bestämdt svar, men strax efter vår afresa hade han satt sig ned och verkställt förnyade kalkyler, hvarvid han kommit till samma resultat som förut, nämligen att det efter en

tid af omkring tre, högst tre och ett halft år skulle inträda en besparing, som skulle ersätta verkstadsbyggnaden i sin helhet, om man nu uppförde en tidsenlig sådan. Jag har vidare hört mig för angående denne verkstadschef och har därvid fått den upplysningen, att han skall vara en dugande och praktig man och att han haft anställning vid de mest ansedda telegrafverkstäder såväl i in- som utlandet, att han kort sagdt besitter egenskaper, som göra, att man nästan kan betrakta honom som oersättlig. Det är under sådana förhållanden klart, att man måste tillmäta hans omdöme en särskild betydelse. Då därtill kommer, att äfven generaldirektören, som ju svarar för styrelsens ekonomi och äfven i öfrigt i sista hand bär ansvaret för styrelsens åtgärder, är af samma mening som verkstadschefen, så är det lätt förklarligt, att jag i betraktande häraf och af öfriga på saken inverkan omständigheter och äfven samtliga inom afdelningen och i utskottet med undantag af två medlemmar, som reserverat sig, blifvit eniga om att man borde tillstyrka Riksdagen att bifalla förslaget om förläggandet af verkstaden till Nynäshamn.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Hvad platsen för villabostäderna därute angår, får jag säga, att den syntes mig vara af den beskaffenheten, att den måste betecknas som mycket tilltalande. Tomterna äro sluttande och för närvarande beväxta med barrskog. De villor, som första året blifvit uppförda därute, äro nu omhägnade med fina staket och på tomterna har man planterat fruktträd, som nu stå i sin härligaste blomning, och anlagt vackra trädgårdsland, som äro väl ansade och skötta, så att man frestas att säga, att samhället är nästan idealiskt.

Nu säga herrarna, som tala mot förslaget, att man icke bör gynna bolaget, som skall ombesörja de erforderliga transporterna från och till verkstaden, om nu kammarens beslut blir fattadt i enlighet med utskottets hemställan. Jag får då säga, att jag ursprungligen var af samma uppfattning härutinnan som dessa herrar, och jag sade också till kamraterna, att det var förargligt, att man skulle förlägga verkstaden dit. Men sedan blefvo vi upplysta om, att man, efter verkställande af noggranna beräkningar öfver hvad frakterna skulle komma att uppgå till så väl för ankommande som afgående gods, funnit, att hela den äsyftade summan för året skulle utgöra ett belopp af 1,260 kronor. Då voro mina betänkligheter alideles aflägsnade, det får jag säga. Om herrarna vilja slå upp 18 och 19 sid. i den kungl. propositionen och läsa de två, tre sista raderna på 18 sid. och sedan fortsätta på 19 sid., så skola herrarna där finna, huru god uträkning det blir därigenom, att man öfverlåter den gamla verkstaden på Södermalm till samma bolag, som skall uppföra verkstäderna för den kostnad, som här är angifven. Man skulle få 250,000 kronor för den gamla verkstaden, och den nya verkstaden skulle kosta 410,000 kronor, hvartill skulle

Ang anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

komma 45,000 kronor för tomten, hvilken senare kostnad emellertid, enligt hvad vi blefvo upplysta om vid vårt besök på platsen, icke vore att taga med i räkningen, enär bolaget och samhället i samförstånd med hvarandra beslutat att skänka tomten till staten. Hela denna affär är således mycket väl ordnad. Hvad jag här bedt herrarna läsa, skall jag be att få läsa upp, ty det är endast några få ord, hvilka emellertid enligt min mening gifva en god upplysning om att de ekonomiska förhållandena äro väl ordnade. Det heter i propositionen på åsyftade ställe: »Den nya verkstaden skulle således betinga en kostnad af 410,000 kronor eller med tomten, 45,000 kronor, tillhoppa 455,000 kronor. Mot denna summa bör ställas dels den besparade utgiften för tillbyggnad å Södermalm, som telegrafstyrelsen beräknat till 150,000 kronor, och det kapitaliserade värdet af hyran, beräknad till 3,000 kronor om året, för magasinslokaler, sålunda 60,000 kronor, dels ock köpeskilling för telegrafverkets fastighet å Södermalm, i hvilket afseende telegrafstyrelsen erhållit ett anbud å 250,000 kronor» — det är dessa 250,000 kronor, som skulle ingå, och i och med detsamma hade också telegrafstyrelsen den tillgången realiserad, men de, som erbjudit sig att lämna tomten för ny telegrafverkstad, ha icke velat öfvertaga den till det här nämnda priset. — »Dessa poster utgöra sammanlagdt 460,000 kronor, medan kostnaden för verkstadsanläggningen i Nynäshamn belöper sig till 455,000 kronor.»

Herrarna finna af detta, att det går ganska bra ihop, och att det är för staten ekonomiskt fördelaktigt. När så därtill kommer — jag upprepar det ännu en gång — att besparing kan göras genom anläggande af de nya verkstäderna, så att kostnaderna kunna betalas inom 3—3½ år, finner jag stor anledning för kammaren att icke här draga sig för att bifalla den af Kungl. Maj:t och utskottet gjorda hemställan. Herrarna ha nog reda på — annars skall jag be att få upplysa därom — att Första kammaren bifallit utskottets hemställan, och om denna kammare gör detsamma, så slippa vi gemensam votering.

Jag vill med anledning af hvad jag nu framhållit yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Lindvall instämde häruti.

Vidare anförde:

Herr Svensson i Nyköping: Herr talman! Jag skall naturligtvis icke nu i uppbrottets timme i någon högre grad taga kammarens uppmärksamhet i anspråk, men ber likväl att få säga några ord i frågan.

Jag nödgas då också för min del ansluta mig till den mening, som här framförts, nämligen att det är en synnerligen en-

sidig utredning och motivering, som detta förslag är grundadt på. Det ser verkligen ut, som om telegrafstyrelsen först beslutit lägga verkstäderna i Nynäshamn och sedan sökt draga fram skäl för ett dylikt förläggande. Det är ganska belysande i det afseendet, att telegrafstyrelsen i sin första skrifvelse till Konungen, den på hvilken Kungl. Maj:ts proposition är grundad, icke med något ord omnämner, att det förts underhandlingar med telegrafstyrelsen om en annan plats, nämligen Nyköping, och att under dessa förhandlingar erbjudanden blifvit gjorda om betydande fördelar från Nyköpings sida vid ett eventuellt förläggande därstädes af verkstäderna. Detta talar icke telegrafstyrelsen om med ett ord. Först i den senaste skrifvelsen, som är intagen i statsutskottets betänkande, har telegrafstyrelsen ansett sig behöfva gå in på en jämförelse mellan Nynäshamn och de andra föreslagna platserna. Men äfven denna senare utredning, dessa jämförelser, som äro gjorda mellan Nynäshamn och de andra platserna, bära, det vågar jag säga, mindre objektivitetens än den förutfattade meningens prägel.

Jag skall stanna endast vid ett par punkter i denna egenomliga motivering och utredning för att därmed verkligen få fram, att det synes mig vara fog för det påståendet, att utredningen är ensidig. Telegrafstyrelsen framhåller på flera ställen i sin utredning bland annat som en fördel för Nynäshamn och som en nackdel för Nyköping och Södertälje, att Nynäs har en isfri hamn, under det de andra platserna sakna en dylik. Ja, det är visserligen aldeles riktigt, att hvarken Nyköping eller Södertälje har en isfri hamn och att Nynäshamn har det. Men hvad spelar det för roll för telegrafverkets verkstäder? Telegrafstyrelsen har själf sagt, att den årliga förbrukningen af kol — och det är den hufvudsakliga artikel som importeras — uppgår till 800 ton årligen. I Nyköpings hamn kan med *ett* fartyg tagas in 1,600 ton. Telegrafstyrelsen kan således i den icke isfria hamnen taga in 2 års behof på en gång, och det synes märkvärdigt, om icke detta skall kunna ske på sommaren, då det sålunda icke med nödvändighet måste vara en isfri hamn för ändamålet. I detta sammanhang framhåller telegrafstyrelsen på flera ställen, att Nynäshamn förbundit sig att betala hamnumgälderna. Detta är ju i och för sig en fördel, men om man verkligen ser efter, hvad dessa hamnumgälder för 800 ton kol belöpa sig till, finner man, att de i Nyköping uppgå till 64 kronor. Det är, synes det mig, en verklig bagatell, som egentligen icke kan ha någon afgörande betydelse för denna fråga. Men det är så betecknande, att telegrafstyrelsen med mycket len hand berör det förhållandet, att Nynäshamn icke kan förtulla gods, utan att allt gods, som skall passera tullen, måste gå öfver Stockholm, tills man hinner ordna förhållandena på detta

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

område. Detta talar som sagdt telegrafstyrelsen om så litet som möjligt.

Jag vill så öfvergå till en annan sak. Telegrafstyrelsen har i sin senaste utredning gjort en jämförelse mellan skatteförhållandena på de olika platserna och såsom en fördel för Nynäshamn framför Nyköping framhållit, att skatterna på den senare platsen äro högre. Redan af den omständigheten, att kommunalskatten utgår med 5.50 pr bevinningskrona i Nyköping och 6.50 i Nynäshamn, förefaller resonemanget något märkvärdigt. Jag har äfven fått bekräftelse på att de siffror, som telegrafstyrelsen anförde för Nyköpings vidkommande, icke äro med verkligheten öfverensstämmande. Enligt uppgift från stads-kassörskontoret i Nyköping äro i utredningen angifna siffror, som väsentligen skilja sig från de verkliga. För ett inkomst-belopp af 1,500 kronor uppgifves exempelvis skatten vara 164.44 kr., under det den i verkligheten icke utgör mera än 150.10 kronor.

Med hänsyn till att det lämnas sådana siffror beträffande Nyköping, hvilka jag haft tillfälle att kontrollera, måste jag ställa mig åtskilligt tveksam beträffande riktigheten af de andra siffrorna, för Nynäshamn och Södertälje. Det skulle icke alls förvåna mig, om äfven dessa siffror vore oriktiga, men åt andra hållet.

Det är en annan sak, som man alls icke fäst något afseende vid, då det är fråga om att anställa en jämförelse mellan de ifrågasatta platserna i skattehänseende, den omständigheten nämligen att all sannolikhet talar för, att, om förhållandena i ett nytt samhälle, såsom Nynäshamn, skola bli något så när ordnade så, som de redan äro i Nyköping och Södertälje, detta kräfver betydande uppofringar från befolkningens sida i afseende på det belopp, hvarmed skatten utgår. Men detta har som sagdt telegrafstyrelsen icke fäst något afseende vid.

Slutligen är det en sak till, som är karakteriserande för telegrafstyrelsens sätt att argumentera. Då den saknat verkligt starka skäl för sin afvisande hållning gentemot Nyköping, har den hittat på en hel del svepskäl. Bland annat har telegrafstyrelsen framhållit olägenheten af att, sedan statsbanan förbi staden blifvit färdigbyggd, godset måste transporterats till och från tvenne godsstationer. Nu är förhållandet det, såsom jag inhämtat på auktoritativt håll och hvilket telegrafstyrelsen lika lätt kunnat förvissa sig om, att det blir samtrafik mellan järnvägarna, så att man på hvilken som helst af godsstationerna kan inlämna gods till både den ena och den andra banan, detta äfven om icke, såsom meningen nog är, en öfverenskommelse om gemensam godsstation träffas. Det skälet förfaller således, men det är karakteristiskt för telegrafstyrelsen, att den hängt upp sig på en sådan sak, som den kunnat öfvertyga sig om vara fullkonligt oriktig.

När man ser, hur småfuttigt telegrafstyrelsen argumenterat mot de med Nynäshamn konkurrerande platserna, då den icke vidrör eller så lätt som möjligt vidrör de fördelar dessa platser erbjuda — den framdrar deras nackdelar, medan den för Nynäshamn endast har fördelar att påvisa — får man den uppfattningen, att här föreligger en ensidig utredning, och att det skulle vara mycket oklokt af Riksdagen att bygga sitt beslut i denna fråga på en så beskaffad utredning.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Här kräfvades sannerligen en objektivare och mera opartisk utredning, innan Riksdagen fattar sitt beslut i denna fråga, och af denna anledning ber jag att få ansluta mig till dem, som yrkat afslag på Kungl. Maj:ts proposition, och jag gör det under förhoppning, att den utredning, som genom ett uppskjutande af frågan kan komma till stånd, skall visa, att den plats, som jag fört fram i min motion, åtminstone skall i jämförelse med Nynäshamn visa sig vara lämpligare för dessa verkstäders förläggning.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Efter alla de skäl, som man hört från olika synpunkter framföras för afslag å den kungl. propositionen, är man verkligen litet tveksam *hvar* man egentligen skall börja för att bemöta de sålunda framhållna afslagsskäl. Då jag nu emellertid ger mig in på ett dylikt bemötande, tror jag, att jag går kammarens önskningsar bäst tillmötes genom att fatta mig så kort som möjligt, och jag kan göra det så mycket hellre, som jag sannerligen icke här har något särskildt intresse att kämpa för. Ty jag tror, att hvar och en, som verkligen ser på denna sak objektivt, måste finna, att det är ett statsintresse, som det här gäller, och då må de lokala intressena vika, det kan icke hjälpas.

Då herr Sven Persson började sitt anförande, sökte han — liksom hans och för öfrigt äfven min vän, herr Tengdahl, då denne lät sina gnistor flyga omkring här i kammaren på ett bländande sätt — redan från början göra en ansats till att här misstänkliggöra telegrafstyrelsen så mycket som möjligt. Därför drog han upp en gammal affär angående Henriksborg och sade, att telegrafverket handlat så ofantligt oklokt, då det hade hyrt detsamma, och han framlade en del förhållanden, som skulle visa, hur dåligt telegrafverkets verkstäder blifvit skötta. Jag vill icke tvista om den saken, därför att den icke hör hit. Nu föreligger icke till behandling den frågan, om det var nödvändigt eller klokt, att vi för några år sedan hyrde Henriksborg. Jag vill emellertid i likhet med herr Sven Persson framhålla, att hvarför telegrafverket vill ha en annan verkstad är därför, att kontraktet med Henriksborg utgår. Han sade emellertid, att när staten så länge betalat hög hyra där, nämligen icke mindre än 25,000 kronor årligen, så skulle den ett år till kunna betala

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

18,000 kronor, till hvilket henriksborgsherrarna förklarar sig villiga nedpruta den årliga hyran. Ja, det är sant, att dessa herrar så gjort, men om herr Sven Persson, som klandrat telegrafverket för misstaget, ville läsa innantill i den »kria», som telegrafverkets utredning benämndes, så skulle han finna, att där står följande: »Dessutom har bolaget erbjudit sig, om köp ej komme till stånd, att från och med den 1 juli 1912 beräkna en hyra af allenast 18,000 kronor per år, på tid som kunde öfverenskommas.» Det är naturligtvis ytterst osannolikt, att bolaget går in på att sänka hyran till 18,000 kronor endast för ett år, då det finner, att telegrafverket är tvunget att hyra.

Så klagade herr Sven Persson öfver den olyckliga arbetsmetod, som gör, att man i sista stund har att behandla detta telegrafverkets ärende. Ja, det är ledsamt, det tycker jag också, ty utgången af voteringen blir tvifvelaktigare med hvar timme som går, och hålla herrarna på länge, så kan det hända, att motståndarna till reservationen resa sin väg, så att herrarna på stockholmsbänken bli ensamma, och då lär väl reservationen gå igenom. Jag tycker som sagdt också, att detta är en olycklig metod, men icke kan det väl rimligen läggas telegrafstyrelsen till last att på grund af de hopade göromålen och den öfverlastade föredragningslistan, som vi gång på gång sökt arbeta oss igenom, detta ärende kommit på en af de allra sista föredragningslistorna. Något ärende måste komma sist, och det ena kan synas lika viktigt som det andra. Hvarpå beror det nu, att det förevarande ärendet blifvit försenadt? Den 10 mars kom propositionen in till Riksdagen, den 3 maj fick telegrafstyrelsen befallning att göra en ny utredning och den var färdig med densamma den 17 maj. Jag tror sålunda icke, att man i detta fall kan klandra telegrafstyrelsen så synnerligen mycket.

Jag vill vidare framhålla, att herr Sven Perssons argumentering föreföll mig rätt egendomlig. Han talade åtskilligt om den gamla verkstaden och sade, att den mycket väl kunde vara kvar, och att det icke egentligen var några fördelar med att förändra fabriken så, att den fick en enda våning. Sedan sade han: visst är det fördelar härmed, men icke så stora, som telegrafverket vill framhålla. Jag kan försäkra herrarna, att om någon vill bese den nu befintliga verkstaden, hvilket vederbörande afdelning inom utskottet gjort, hvarigenom den fått sin uppfattning stadgad, så skall han finna det ur många synpunkter nödvändigt, att verkstaden blir ändrad, både för arbetarnas och för själfva driftens skull. Det innebär en daglig ekonomisk tidsförlust, att man nödgas fortsätta arbetet i dessa lokaler, som därjämte verkligen äro af den beskaffenhet att ju förr man kan få dem ändrade, så är det desto bättre för arbetarnas egen skull.

På samma sätt talade herr Sven Persson om flytnadskostnaderna. Det blir dyrt, om man skall flytta till Nynäshamn,

sade han, men han måste sannfärdligen tillägga, att det blir dyrt *hvert* man än skall flytta. Jag förstår sannerligen icke, hvarför man skall betunga sitt anförande med än det ena och än det andra, som man strax får taga tillbaka.

Nu vill jag, innan jag lämnar frågan om fabriken där uppe få säga, att det är sant, herr Sven Persson, att fabriken hyst inom sig mera än 400, ja till och med 475 arbetare. Ser man efter i Kungl. Maj:ts proposition, finner man emellertid, att det då fanns åtskilliga rum lediga, som sedan inrättats för annan verksamhet, som blifvit förlagd till verkstadslokalerna, t. ex. lackering och flera andra sådana ganska skrymmande arbeten. Sålunda, de hafva tagit ett område, som för driftens ekonomiska lösning är mycket värdefullt. Skall man hafva ut dem och, hvilket herr Sven Persson säkerligen vore den förste att klandra, förminska det ekonomiska resultatet af verkstadsdriften, då får man rum för ännu flera arbetare. Nu hör jag till min glädje att det icke varit herr Sven Perssons mening, att golfytan på 600 kvadratmeter, som han talar om i sin motion skall kunna utvinnas i källaren, skall användas för verkstadsarbetet, ty den är alldeles otjänlig därtill. Ja, det är sant, säger han, men detta utrymme kan duga till packrum och lagerrum. Ja, visserligen, men det utrymme, som skulle vinnas därigenom, är icke af den beskaffenhet, att man kan placera några arbetare från verkstäderna där. Packrum och lagerrum äro delvis inrymda i tillbyggda skjul, som icke äro uppförda i olika våningar, så att de kunna användas för verkstadsarbete af sådan beskaffenhet, hvarom det här är fråga. Det tror jag, att hvem som helst, som besöker dessa lokaler, kan öfvertyga sig om.

Jag skall sedan ett ögonblick be att få bemöta min vän herr Tengdahl, som också hade åtskilligt att säga angående telegrafverket. Särskildt var han mycket förgrymmad öfver telegrafverkets förhållande gentemot Stockholms stad, och han drog upp en lång historia om detta förhållande. Ja, det är en lång historia, och om jag skulle draga upp alla dess detaljer, som jag icke vill trötta kammaren med och förresten icke heller är beredd på, tror jag, att mången skulle undra öfver att Stockholms stad icke visat sig mera tillmötesgående och icke, då det gällt att i stadens gator nedlägga så viktiga trafikleder som telefonkablar, likställt rikstelefon med Stockholms allmänna telefon. Det är en historia, som man skulle kunna breda ut sig ganska mycket öfver, mina herrar, men om det blefve till Stockholms stads eller telegrafverkets nackdel, därom skola vi icke tvista. Men naturligtvis är det bra att draga fram detta nu, när det gäller att misstänkliggöra telegrafverket på allt sätt. Man har till och med gått så långt, att, när det är fråga om en järnväg, säger man, att det är icke telegrafverket utan järnvägsstyrelsen som sköter om den, så att, när det gäller att komma åt telegraf-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

verket, blir i herr Tengdahls mun till och med järnvägsstyrelsen ett utomordentligt godt verk, som man har all anledning att vara belåten med. Det är första gången, som man från det hållet fått höra en éloge till kungl. järnvägsstyrelsen.

Jag vill för öfrigt säga det, att jag tror, att det är icke riktigt, när man säger, att telegrafverket i sin skrifvelse gjort ett utfall mot Stockholms stads bostadsanläggningar, hvilket herr Tengdahl ville göra troligt. Den, som läser denna passus i telegrafverkets skrifvelse, finner, att en ingenjör, som fick ett mycket dåligt betyg af den på teknikens alla områden så sakkunniga herr Tengdahl, varit där ute och tittat på en del bostäder tillsammans med två af telegrafverkets tjänstemän. Och för resten vill jag tala om att äfven jag jämte tre andra personer, af hvilka en från en stad i södra Sverige, hvilken person sysslat mycket med egnahemsbostäder, varit ute där vid Enskede, och vi hafva icke kunnat finna annat än att vissa bostäder, särskildt de som äro uppförda af aktiebolaget »Trädgårdsbostäder», äro sådana, att man måste draga i betänkande, om de äro lämpliga att behos af människor. Det är en sak som jag med egna ögon har sett. Jag kan icke, trots ritningarna där på väggen, komma till annat resultat, och jag tror, att många skola instämma med mig. Jag kommer kanske tillbaka till detta senare.

Jag vill, medan jag kommer ihåg det, rätta ett litet misstag, som herr Tengdahl gjorde, då han gick in så att säga på den andra linjen af sitt anförande, nämligen när han spelade ut bolagsnamnet och bolagets fördelar för att få kammaren med sig på sitt afslagsyrkande. Jag vill då säga det, att det ingalunda är förhållandet, att Nynäsbolaget gått omkring och sökt med ljus och lykta efter att få tag på industriella anläggningar, som skulle vilja flytta till Nynäshamn, och då på sina vandringar rundt omkring träffat på en hågad spekulant i telegrafverket. Det är icke så, utan det är tvärtom så, att telegrafverket sökt Nynäsbolaget på grund af åtskilliga förhållanden, som äro klarlagda i den kungl. propositionen. Jag vill först och främst fråga herrarne, om det är så oriktigt, att, när två kontrahenter skola göra en affär — i detta fall staten och ett enskildt bolag — båda hafva nytta däraf. Vi skola bedöma, om denna affär är för staten och för arbetarne gagnelig eller ej. Jag tror, att vi skola komma till det resultatet, att den är gagnelig för dem.

Så vill jag också med afseende på den tomträttsinstitution, som herr Tengdahl talade om och prisade, säga, att den har jag varit med om och med glädje gifvit min röst åt, och jag tror på den, när det gäller samhällens egendom, statens och stadens egendom. Men icke vill väl herr Tengdahl säga, att det är något orätt eller olämpligt i att arbetarne vid Nynäs få möjlighet till full äganderätt till den egendom, som bolaget rör om?

Vill han verkligen mellan bolaget och egnahemsägarna införa något tomträttsinstitut? Hur skall det gå till?

Om jag får trötta kammaren med att ett ögonblick i största korthet få jämföra förhållandena mellan de olika platser, som här varit på tal, så får jag säga, att jag tror, att hvar och en måste inse och lita på utskottets — framför allt afdelningens — uppfattning, att det är olämpligt, att verkstäderna blifva kvar på sitt gamla ställe, och att det därför är lämpligt, såväl från statens som telegrafverkets berättigade intressen sedt, att verkstäderna så fort som möjligt få en ny plats. Om vi se på de platser, som det varit fråga om, nämligen Södertälje, Nyköping och Nynäshamn, så finna vi, att vid alla tre platserna är tomfrågan löst så, att tomten icke kostar staten någonting. Dock nödgas i Södertälje staten nedlägga kostnader för tomtens planerande och för framdragande af ett s. k. stickspår till verkstäderna för en kostnad af 16,500 kronor. Flyttningskostnaden är, såsom herr Sven Persson erkände, lika för alla platserna. Att det kan hafva betydelse, att det finnes en isfri hamn, skall väl icke någon förneka, och i det fallet måste man säga, att Nynäshamn ligger öfver Nyköping och Södertälje. Det kan hafva betydelse för kolinköp, om man visserligen också kan inköpa kol på en gång i stora mängder. Men det finnes artiklar och bland dem just kol, där priserna äro ganska fluktuerande, och där det således är lämpligt att för sitt inköp kunna välja tiden, och jag tror, att vi icke böra vänja statens förvaltande ämbetsverk ifrån den synpunkten, att de i hvarje fall skola se till, att de med omsorg handhafva den affärsverksamhet, som är dem anförtrodd. Vi hafva alltför dyrköpt erfarenhet med afseende på en annan historia, som vi haft före i Riksdagen, för att säga, att 250,000 kronor, som vi nu kunna få för verkstäderna på söder, är en bagatell, och för att säga, att hvad spelar det för en roll, att det finnes en isfri hamn. Ja, så kommer man och säger, att 64 kronor om året också är en bagatell. Nåja, jag kan ju erkänna, att det i detta fall må betraktas som en bagatell. Men om man här står och oupphörligt säger, att *detta* är en bagatell, och *detta* är en bagatell, och så undan för undan, såsom här gjorts, då undrar jag, om icke vederbörande ämbetsverk resonera som så: hvarför skola vi, när själfva Riksdagen bagatelliserar på det sättet, hvarför skola vi då anlägga sparsamhetens synvinkel på såväl det lilla som det stora? Jag tror icke, att det är lämpligt, att Riksdagen slår in på något, som kan gifva anledning till ett sådant resonemang.

Nu vill jag med afseende på Nyköping framhålla det, att Nyköping ligger väl långt bort. Södertälje ligger närmast, omkring 50 à 75 minuters väg från Stockholm, under det att det är 64 à 109 minuters väg till Nynäshamn från Stockholm. Till Nyköping torde det åter vara afsevärdt längre väg. Det kan

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

vara obekvämt för organisationens skull, om afståndet blir för långt.

Nu har det talats om att det är så olämpligt att låta en privatbana förtjäna så grofva slantar, som skulle kunna gå till statsbanan. Ja, för Nynäsbanan blefve det en förtjänst af 1,261 kronor om året, och det är ju också pengar, det skall jag icke förneka, men för ett verk med en årlig omsättning af 1,200,000 à 1,300,000 kronor kan det icke spela så stor roll, om det kompenseras af andra vägande faktorer. Och dessutom vill jag framhålla, att detta belopp är icke så mycket som en fjärdedel af räntan på 250,000 kronor, som staten skulle rädda, endast ifall Riksdagen väljer Nynäshamn. För att på ett ställe tala om dessa 250,000 kronor, som staten får för sin tomt, och byggnaderna å densamma, vill jag säga, att vi icke skola bagatellisera den Bångska donationen på 60,000 kronor. Det är visserligen sant, att räntan därpå är afsedd att understödja egnahemsbyggandet. Det är ett ganska obetydligt belopp, men när staten fått denna donation och den kan frigöras och användas på fruktbringande sätt, bör man vara glad, att den kan tagas med, och icke säga: hvad betyder 60,000 kronor, om de ligga kvar i tomten, och räntan spelar igen roll, eller: hvad är 250,000 kronor, om Riksdagen får tomten och byggnaderna sålda? Jag blef i högsta grad öfverraskad öfver — för att använda ett uttryck, som en af mina interlokutörer använde — den nonchalans, som herrarne anlagt med afseende å dessa siffror ända från 64 kronor till 250,000 kronor. Jag har under min statsutskottstid fått lära mig att med andra ögon se på äfven mindre summor, och här är det nu ändå fråga om stora summor.

Dessutom är det med afseende på Södertälje en sak, som icke tillräckligt framhållits, då jag vet, att sympatierna ligga ganska mycket åt Södertälje, nämligen att om verkstäderna förläggas dit, måste arbetarne till stor del bo på långt afstånd från verkstäderna och dagligen färdas dit med järnväg på s. k. arbetare-tåg. Då, mina herrar, om nu Riksdagen beslutar att förlägga verkstäderna till t. ex. Södertälje, säger telegrafverket åt sina arbetare: ni få flytta med till Södertälje, men då svara de: tänk på hvilka extra utgifter, som vi få för att förflytta oss mellan bostaden och verkstäderna två gånger om dagen. Kan telegrafverket under sådana förhållanden göra annat än själf betala den utgiften, eller skall man lägga den utgiften på arbetarne? Det skulle blifva en fullt rättfärdig källa till missnöje, och det gäller dock 14,000 kronor om året. Jag tror således utan att nu gå in på flera synpunkter, att man får säga, att, om man från statens synpunkt väger dessa olika platser mot hvarandra, Nynäshamn är det för telegrafverket och således för staten fördelaktigaste af dessa förslag.

Så komma vi till förslaget om förläggande af verkstäderna

till Stockholm eller Stockholms omedelbara närhet, och då ha Enskede och Bromma framhållits såsom särdeles lämpliga platser. Jag skall icke yttra mig mera om arbetarbostäderna vid Enskede, ty de äro för frågans afgörande af mycken liten vikt. Arbetarne kunna få mycket goda bostäder där, det kan hända, men de kunna få det vid Nynäshamn också, ty att det en gång byggts någon dålig bostad i Nynäshamn skall väl icke vara så absolut bevisande, att alla bostäder där äro dåliga, då det, hvad beträffar Enskede, där det dock finnes dåliga bostäder i massa, icke får utgöra något bevis. Men i Enskede måste telegrafverket bekosta s. k. stickspår till verkstäderna för 18,000 kronor och framdraga kloak- och vattenledningar till tomtgränsen för en kostnad af 6,700 kronor. I Nynäs behöfde ej göras dylika påkostnader. Och hvad saknaden af isfri hamn betyder, det har jag redan förut talat om. Det finnes icke heller godsstation i Enskede, hvilket också har sin betydelse.

Jag skall ett ögonblick — jag ber om ursäkt, att jag blifvit litet lång, men det har varit nödvändigt på grund af de många anföranden, som hållits — tillåta mig att uppehålla kammaren och söka förklara, hvarför jag anser, att Nynäshamn från arbetarnes synpunkt är den förträffligaste platsen. Det är sant, och man har spelat mycket på den strängen, att om denna flyttning från Stockholm till Nynäshamn kommer att äga rum, skola många arbetarefamiljer rubbas i sina existensvillkor. Vi ha försökt taga reda på, hur många *dess*a arbetarefamiljer äro, och kommit till det resultat, att de äro 30. Men låt oss komma ihåg, mina herrar, att detta gäller hvarje plats utom Stockholm och således äfven Södertälje och Nyköping, ja, äfven Bromma. Ingen kan väl tro, att en familjefar, som bor t. ex. på söder, kan hafva kvar sin affär eller hvad han har för biförtjänster där, om han flyttar till Bromma, så dåliga som kommunikationerna äro dit. Det gäller sålunda detsamma där.

Det återstår då Enskede. Ja, nu talas det om skolor och åtskilliga andra fördelar, som Stockholm framför allt skulle erbjuda, men som saknas i Nynäshamn. Hvad erbjuder då Nynäshamn? Jo Nynäshamn erbjuder en skola, som säkerligen blir bättre, allteftersom samhället får växa. Nynäshamn är ännu icke ett år gammalt som köping, det den blef den 1 januari i år. Så säger man, att där saknas åtskilliga fördelar. Ja, man säger, att där icke blott saknas åtskilliga fördelar, utan herr Tengdahl gjorde en sådan svartmålning, att man måste säga, att ett så förpestadt samhälle kan väl icke hafva rätt att existera, i synnerhet så nära Stockholm. Och tänk sådana förskräckliga människor, som vilja, att samhället skall bekosta halfva den för telegrafverket afsedda tomten, för att 400 arbetare skola plockas ut till en sådan plats, där det står som en sörja i dikena och där det luktar som kadaver! Men så är icke förhållandet.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

(Herr Tengdahl: Jo det gör det.) Ja, herr Tengdahl säger det. Jag skall icke tvista med herr Tengdahl i fråga om arkitektur, men jag skall tvista med honom i detta afseende, och här har jag ett dokument, underskrifvet af provinsialläkaren. Han har visserligen tagit akademisk examen och då kanske herr Tengdahl anser hans auktoritet något misstänkt, men jag hoppas, att för åtminstone några i kammaren ett dokument, underskrifvet af provinsialläkaren, skall hafva någon betydelse. Däri talas det visst icke om att Nynäshamn är en sådan osund trakt, som herr Tengdahl påstått.

Herr Tengdahl talade vidare om, att det var så långt till kyrkogården. Det är 17 minuters väg dit på järnväg. Den är belägen vid Ösmo kyrka, som ligger 11 kilometer från Nynäshamn, och dit är det, som sagdt, 17 minuters väg på järnväg. Och jag tror, att det blir billigare på järnväg än med skjuts vid begravingar. Om jag icke misstar mig, skall man från Enskede, för att kunna begravna sina döda, färdas till Brännkyrka. Jag har fått den upplysningen, och jag tror, att den är riktig.

Jag får verkligen säga, att när man varit i Nynäshamn och sett förhållandena där, verkar platsen så långt ifrån att vara en sjukdomshärd, att den verkar tvärtom som ett sanatorium. Herr Tengdahl skrattar och tycker det är lustigt. Ja, mina herrar, titta på kartan, där vi se hela trakten liggande utefter Östersjön med dess friska vindar — eller kanske de också äro förpestade? — och med det klaraste och härligaste vatten som finnes. Mycket skog finnes där. Och alla bostäderna äro lagda på utmärkt grund, bestående af morängrus och grof sand. Jag ber om ursäkt, att jag återkommer till Enskede. Många af bostäderna vid Enskede äro belägna på en halfannan meters djup mosse, som ligger på för vatten ogenomtränglig lera. Skillnaden torde geologiskt sedt — om herr Tengdahl tillåter mig att hafva någon uppfattning i naturvetenskaperna, ehuru jag tagit examen vid akademien i dessa ämnen — väl hafva någon liten betydelse i sanitärt afseende.

Så är det ändå en sak till, en sak, som vi icke böra bagatellisera. Lägga vi dessa verkstäder så, att det blir långa afstånd mellan verkstäderna och arbetarbostäderna, få arbetarne lof att, när de gifva sig ut på morgonen, taga med sig middagsmålet och förtära det i fabriken för att sedan återvända hem dödströtta på kvällen. Läger man verkstäderna nära arbetarbostäderna, blir det ett helt annat förhållande mellan hemmen och familjefadern. Detta är en synpunkt, som tilltalat mig ganska mycket, och genom att taga hänsyn till den tror jag, att staten uppträder såsom mönsterarbetsgifvare mot sina arbetare.

Herr talman! Det vore åtskilligt att tillägga, och jag tror, att åtskilliga af de anmärkningar, som af herr Tengdahl och herr Sven Persson gjorts, icke af mig besvarats, men då jag

anser det olämpligt och onödigt att längre upptaga kammarens tid, skall jag inskränka mig till det jag nu anfört och be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen af förhandlingarna, yttrade:

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag instämde visserligen med den förste talaren, men jag vill dock säga ytterligare ett par ord. Jag vill göra kammarens ledamöter uppmärksamma på hvilket förhållande Riksdagen kommit i nu helt nyligen genom utgången af den järnvägsfråga, som vi behandlat och som är så godt som afgjord nu. Efter det beslutet 1910 var fattadt i den frågan, visade det sig, att saken icke var utredd såsom önskvärdt varit, och på grund däraf nödgades vi upprifva det först fattade beslutet. Och jag kan icke tänka mig, att *den* meningen har resonans, som herr Sjö framförde, att vi för att undvika en gemensam votering böra taga utskottets förslag. Det är pinsamt att höra, att en sådan sak som denna skall afgöras efter dylika synpunkter.

Det, som herr Starbäck och statsutskottet framfört, har uteslutande haft afseende på telegrafstyrelsens framförda uppfattningar, men andra meningar hafva äfven framkommit från arbetarne med ganska starka och talande skäl. Det var ett liknande tillfälle i fjol, när det gällde förflyttning af en annan statsinstitution, och då tog man hänsyn till *den* personalens synpunkter. Och det har ju äfven af denna personal, af arbetarne, framförts ett uttalande, som kommit kammarens ledamöter till del. Jag vill bara ytterligare understryka, att det är klart ådagalagdt, att man genom denna förflyttning till Nynäshamn af en stor grupp af statens arbetare, förelägger dem en viss kolonisationsuppgift, ty Nynäshamn är ett samhälle, som står i utvecklingens tecken. Redan i det förberedande stadium, som detta samhälle nu står, äro skatterna väsentligt högre än i Stockholm. Nu ha arbetarne i ganska stor utsträckning sina hyresförhållanden här i Stockholm något så när skapligt ordnade. De bo till stort antal i telegrafverkets bostäder för rätt moderata hyror. Men om de komma till Nynäshamn, där bostadsförhållandena och framför allt skatteförhållandena redan äro dyrare, så gör det, att när samhället skall lägga sig ombord med alla de attribut, som tillhöra ett välordnad samhälle, så komma lefnadsomkostnaderna att säkerligen väsentligt ökas. Och faktum är, såsom vi bevitnat på olika platser, att då det till en mindre ort flyttar in en myckenhet folk, stiga lifsmedelspriserna där. Sålunda, med den begränsade tillförsel af lifsmedel, som måste äga rum till Nynäshamn i jämförelse med Stockholm, komma

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

lifsmedelspriserna säkerligen att ställa sig högre där än i Stockholm.

Om Riksdagen fattar det beslutet, att dessa arbetare skola flyttas till Nynäshamn, måste Riksdagen då också hafva klart för sig, att arbetarne inom en icke aflägsen framtid, nämligen när arbetarnes löneförhållanden blifva i behof af ändring och förbättring, komma att ingå till telegrafverket och dess direktör med anhållan att få löneförhållandena förbättrade, därför att de flyttats till ett samhälle, där lefnadsomkostnaderna äro högre. Då vågar jag i det sammanhanget uttrycka den meningen, att då har Riksdagen också sagt, att arbetarnes löner på den platsen skola ställas i nivå med lefnadsförhållandena på den plats, som Riksdagen beslutat att de skola flyttas till. Således bör det med Riksdagens goda minne där blifva ordnad för arbetarne på ett fullt tillfredsställande sätt, så att det icke skall behöfva uppstå några kontroverser i detta afseende mellan styrelsen och arbetarne vid telegrafverkstäderna. Det vill jag gifva ett bestämdt uttryck åt, ty det får icke ligga fördoldt för Riksdagen, när den nu fattar sitt beslut, att ett sådant förhållande kan komma att inträda.

För att kunna i någon mån undvika detta, och då jag icke tror, att de verkstäder, som nu finnas i Stockholm, äro af så genomgående dålig beskaffenhet, att icke frågan kan ytterligare utredas under ett år, så att man kan ytterligare undersöka saken, samt för att undvika en sådan eventuell kalamitet, som vi nyss råkat ut för i en järnvägsfråga, finner jag, att det vore riktigast, om Riksdagen nu bifölle den reservation, som är framställd af herrar Thorsson och Rydén och som finnes fogad vid betänkandet, till hvilken reservation jag alltså, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Ekman i Mogård: Herr talman! I stället för att lofva, skall jag söka hålla att fatta mig kort. Men jag begärde ordet, därför att jag tror, att det vore lämpligt, att, sedan herrarne fått höra flera talare, som man skämtsamt skulle kunna beteckna såsom parter i målet — såsom ombud för Nyköping, Stockholm och telegrafverket — herrarne också finge höra någon, som icke kan misstänkas anlägga en sådan synpunkt på frågan.

Intresset kan kanske växa något, om jag bekänner för herrarne, att jag från början varit tveksam, hur jag skulle ställa mig till denna fråga. Det var för mig, liksom också påpekats af flera andra talare här, ganska motbjudande att gå med på förläggandet af en sådan institution som telegrafverkets verkstäder till en plats, där man skulle i och för markförvärf blifva bunden af ett enskildt bolag och där man för såväl gods- som persontrafiken skulle blifva bunden af ett annat enskildt kommunikationsbolag. Emellertid har jag, efter att hafva sökt så mycket som möjligt sätta mig in i denna fråga och framför allt efter ett

besök, som jag ensam gjort i telegrafverkets verkstäder, där jag hade tillfälle att noggrant gå igenom alla där nu använda lokaler, funnit, att, hvad man än må besluta i denna fråga, ett uppskof med frågans afgörande vore bestämdt det olyckligaste af allt. Jag har kommit till det resultatet därför, att de nuvarande verkstäderna äro olämpliga, och jag vädjar till alla dem i kam-maren, som besökt dessa verkstäder, om icke så är förhållandet. Dessa lokaler äro enligt mitt förmenande, och jag har en liten smula erfarenhet på detta område, alldeles omöjliga för åstad-kommande af ett godt ekonomiskt arbete. Det är icke nog med att de äro mörka och trånga, hvilket gifvetvis inverkar på arbe-tets utförande och hvilket är till stor olägenhet för arbetarnes trefnad och hälsa, utan de hafva också den visserligen mindre och i städerna ofta nödvändiga olägenheten, att de äro förlagda i flera våningar, hvilket man kommer att undgå genom att bygga de nya verkstäderna på ett område, där man har tillfälle att sträcka ut dem i en enda bottenvåning.

*Ang. anlägg-
ning af en
verkstad i
Nynäshamn
för telegraf-
verkets
räkning m. m.*
(Forts.)

När jag kommit till detta resultat, att hvarje dag, under hvilken arbetet fortgår i de nuvarande verkstadslokalerna, måste vara att betrakta som en ren förlust och äfven ur hälso- och trefnadssynpunkt måste vara för dem, som där arbeta, att be-trakta såsom eu stor olägenhet, då återstod att taga i öfver-vägande de öfriga förslag, som förelägo, särskildt de i motioner framkomna förslagen om verkstädernas förläggande till Södertälje eller Nyköping. Ty ett kvarblifvande i de nuvarande lokalerna, den möjligheten var, som sagdt, för mig utesluten. Jag får då med-gifva, att jag icke kan förneka, att icke Södertäljeförslaget var ur flera synpunkter för mig tilltalande. Södertälje är beläget vid statsbanan, och, såsom man har anledning att tro, kommer en kommande utredning att föranleda till att järnvägen drages all-deles förbi den plats, där verkstäderna skulle komma att förläg-gas. Då hade ur verstädernas synpunkt ingen invändning kun-nat göras mot detta förslag. Där var ganska väl ordnad med bostadsplatser för arbetarne, och man kunde hoppas på rätt stora eftergifter från stadsfullmäktiges i Södertälje sida. Det sista skä-let, detta understöd från stadsfullmäktige i Södertälje, visade sig emellertid vara en förhoppning, som mycket snart grusades. Södertälje samhälle ställde sig ganska kallt till frågan om för-värfvande af dessa verkstäder, och det resonemang, som fördes inom stadsfullmäktige, gaf tydligt vid handen, att åtminstone majoriteten inom stadsfullmäktige icke uppskattade fördelarne af att få verkstäderna förlagda till Södertälje.

Hvad Nyköping beträffar, ligger denna stad alltför långt bort för att komma i fråga, och därtill kommer det skälet, att perso-nalen vid dessa verkstäder, såvidt jag lyckats utröna, tämligen enhälligt är emot en förflyttning till Nyköping.

Hvad beträffar slutligen Nynäshamn, har jag vid ett besök

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

där tillsammans med statsutskottets afdelning kommit till en annan uppfattning om detta uppväxande samhälle än den, som framlades af herr Tengdahl. Det är visserligen sant, att alla de önskemål, som telegrafverket uppställt, icke ännu äro genomförda, men här finnes dock bindande kontrakt, som är förseedt med borgen af en så utomordentlig ekonomisk säkerhet, att jag tror, att man icke här i landet kan drifva upp någon bättre, för att inom jämförelsevis kort tid få alla dessa fordringar, som telegrafverket uppställt, genomförda. Det är sålunda inom jämförelsevis kort tid, som erforderliga bostäder komma att uppföras, belysningen ordnas och vägar framdragas. Mot själfva platsen för arbetarbostäderna kan icke någon anmärkning göras ur sundhetssynpunkt, enligt mitt förmenande. Tvärtom är Nynäshamn synnerligen sundt beläget, det ligger friskt och sundt vid hafvet, och de ifrågasatta byggnadsplatserna äro belägna på torr mark i en skogsbacke. Själftva tomten, där verkstäderna skulle uppföras, är synnerligen förmånligt belägen invid järnvägsstationen.

När man som jag kommit till den bestämda uppfattningen, att ett uppskof icke kan eller bör ifrågakomma, och när man finner, hvilka stora fördelar Nynäshamn erbjudit i ekonomiskt afseende för denna uppgörelse — som herrarna veta, har Nynäshamn äfven efter det första erbjudandet ytterligare ökat sina bidrag exempelvis genom efterskänkande af 45,000 kronor för tomtinköp — har jag för min del icke kunnat komma till annat resultat, än att man måste bifalla Kungl. Maj:ts här gjorda framställning.

Jag skall be att få tillägga, att jämte dessa hufvudskäl har på mig verkat äfven ett annat skäl. Såvidt jag under de år, jag tillhört statsutskottet, kunnat finna, är telegrafverket ett verk, som skötes med mycket stor omsorg och som drifves verkligt affärsmässigt. Vid ett besök, som jag gjort i telegrafverkets verkstäder, gjorde jag bekantskap med den nye chefen för dessa verkstäder, en person, som har en rik erfarenhet, samlad både från stora enskilda svenska verkstäder och på andra sidan Atlanten. Det varma och lifliga intresse, som han hyste för att denna fråga skyndsammast och till ekonomisk fördel för verket skulle lösas, har för mig varit en starkt pådrifvande orsak till att icke uppskjuta frågans afgörande, ty det är nog så med dessa affärdrifvande verk, att har man fått duktigt folk i spetsen för dem, måste man taga någon hänsyn äfven till deras önskingar och taga hänsyn till det, som af dem anses vara nödvändigt för verkets ekonomiska drift. Däremot kan man göra den invändningen: vill då herr Ekman förneka, att man skall taga hänsyn äfven till arbetarne? Nej, det vill jag visst icke, men jag har fått det meddelandet — och jag har icke den minsta anledning att tvifla på den uppgiften, den har lämnats af telegrafverkets chef — att af arbetarne är det endast ett trettiotal, som icke sagt, märk väl,

mina herrar, att de *icke* vilja flytta till Nynäshamn, utan som ställa sig *tvexamma*, huruvida de skulle vilja följa med vid en förflyttning dit eller ej. Då, enligt hvad jag kunnat finna, de öfvervägande fördelarna äro på det här af statsutskottet tillstyrkta förslagens sida och nackdelarna äro jämförelsevis små, har jag icke kunnat komma till annat resultat, än att jag ställt mig på utskottets sida.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.

(Forts.)

Jag skall slutligen endast med ett enda ord vända mig mot herr Sven Persson, då jag misstänker, att det yttrande, som han inledde sitt anförande med, möjligen får betraktas såsom en förbräelse mot statsutskottet för den ordning, i hvilken denna fråga kommit fram på Riksdagens bord. Jag ber då att få försäkra herr Persson, att statsutskottet, enkannerligen dess fjärde afdelning, varit till den grad öfverhopadt med arbete vid denna riksdag, att det icke varit möjligt för afdelningen att fortare få fram detta ärende, hur gärna afdelningen än önskat det. Jag ber också att få försäkra herr Persson, att det icke legat den allra minsta politik bakom detta dröjsmål.

Herr talman, jag skall icke längre förlänga debatten, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande, under hvilket herr vice talmannen åter öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, instämde herrar *Martin*, *Ström* i Transtrand och *Thor*.

Härpå yttrade:

Herr Tengdahl: Jag skall endast yttra några ord. Gentemot herr Starbäck vill jag tala om, att jag också känner till detta utlåtande från provinsialläkaren, och jag vet, att det är icke alls så till Nynäs' förmån, som herr Starbäck tycktes vilja låta påskina. Det slutar, om jag icke minnes orätt, på ungefär följande sätt, såsom jag minns ur tidningsreferat: »det finnes åtskilliga olägenheter vid Nynäshamn, men man får sätta sin förhoppning till, att den nyvalda hälsovårdsnämnden skall kunna åstadkomma en förbättring».

För öfrigt är denna provinsialläkare alldeles nyutnämnd. Hans utnämning skedde för helt kort tid sedan. Han har kommit från en annan provins och har säkerligen aldrig varit vid Nynäshamn på sommaren, då — det vidhåller jag fortfarande — det verkligen stinker som af kadaver ur dikena där ute.

Hvad beträffar, att telegrafverket fått en synnerligen gentil borgen för att allt skall vara inom kort tid ordnad för *dess* områdets vidkommande, tror jag visserligen, att det är mycket riktigt, och jag tror mig också veta, hvem som lämnat den där gentila borgen, men telegrafverkets verkstadsområde och bostäder komma att utgöras af ett särskildt område, som synes här på kar-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

tan, och att detta skall bli väl ordnad, är klart. Det skulle bara fattas, att man icke skulle ordna det väl. Men hvad jag vidhåller är, att hela det öfriga området, som man behöfver ett tiotal år på sig för att ordna hygieniskt, kommer att utgöra en ständig fara för de platser, där telegrafverkets verkstäder och bostäder komma att förläggas.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Jag företräder ju icke något Stockholmsintresse, och jag tillhör hvarken telegrafverkets styrelse eller någon annan institution, som är i denna sak intresserad, och följaktligen har jag lika stor anledning att anse mig opartisk som herr Ekman.

Jag skall be att få yttra några ord för att motivera, att jag reserverat mig, men innan jag gör det, skall jag be att få säga, att jag för min del i intet afseende vill göra mig till tolk för ett klander mot telegrafstyrelsen. Jag anser för min del, att i allmänhet bör man i Riksdagen, när det gäller styrelser, som arbeta på ett godt sätt, icke komma med angrepp på dem. Sådant kommer alldeles säkert att stämma ner deras arbetslust och vara till hinder i deras sträfvanden och deras önskan att göra det bästa möjliga. Då jag har den uppfattningen, att telegrafstyrelsen, i jämförelse med flera andra af våra styrelser, arbetar i stort sedt på ett synnerligen förtjänstfullt sätt, vill jag betona, att jag i mitt anförande ej vill ha inlagt något som helst klander mot telegrafstyrelsen. Men beträffande den nu föreliggande frågan, har jag icke kunnat finna telegrafstyrelsens förslag vara lämpligt, och jag skall be att få anföra mina skäl därför.

För det första är enligt min uppfattning icke utredningen klar beträffande nödvändigheten af att flytta verkstaden ifrån Stockholm. Det är, mina herrar, synnerligen starka skäl, som tala för att man *icke* flyttar denna verkstad, såvida det icke är alldeles nödvändigt. Jag vill särskildt peka på de, om jag så får säga, rent humanitära skälen mot att rycka upp hela denna stora arbetarebefolkning ur sin omgivning, från det samhälle, där många af dem ha vuxit upp och där de ha sina rötter, hvartill här i många fall kommer till det skälet, att man grusar familjens ekonomiska existens. Detta bör icke ske, för så vidt icke ett oafvisligt statsintresse kräfver det, och jag har icke kunnat finna, att ett sådant intresse här föreligger. Här har telegrafstyrelsen vänt sig emot förslagen om Enskede och Bromma. Ja, här ha emellertid icke alla alternativ blifvit undersökta, som kunna tänkas ifrågakomma. Man kan mycket väl tänka sig andra alternativ. Herr Thorsson och jag ha under behandlingen af ärendet i statsutskottet pekat på ett alternativ, som icke varit uppe, men som syns mig såsom utomstående möjligt och värdt att undersöka, och det är tanken att lägga verkstaden ute

på Värtaområdet. Jag framställer sålunda den tanken, om icke det låter sig göra. Det finnes alla möjliga betingelser för att där få ett väl ordnad verkstadsområde, alltså utan att man behöfver rifva upp dessa många familjer ur det samhälle, där de till stor del ha sina rötter. Det är sålunda enligt min uppfattning icke ådagalagdt, att det är något oafvisligt behof att flytta verkstaden från Stockholm. Det är det första skälet, hvarför jag icke varit med härom.

Vidare anser jag, att, om det skulle vara så, att en utredning skulle komma att visa, att en sådan flyttning af verkstaden från Stockholm är nödvändig, det likväl icke är utredt, att Nynäshamn är det bästa af de alternativ, som kunna tänkas komma i fråga. Jag har tvärtom, det vill jag säga, funnit Nynäshamn vara det sämsta af de alternativ, jag undersökt; alldeles bestämdt och afgjordt håller jag före, att så är, och detta framför allt därför, att man här lägger telegrafverkets verkstäder fullkomligt i händerna på ett enskildt bolag, som absolut icke företräder ett statsintresse. Bolaget äger hamnen, bolaget äger järnvägen, bolaget äger jorden, bolaget äger gatorna — och allt kommer så fullkomligt i det enskilda bolagets våld, att jag måste ha de allra största betänkligheter emot detta förslag. För min del skulle jag sålunda kunna ifrågasätta, att, om verkstaden bör förflyttas, man måhända borde kunna taga andra möjligheter i betraktande. Jag skall icke här antyda dem, men jag undrar, om det icke skulle kunna tänkas en förflyttning till en ort, där statens stora elektriska kraftanläggningar skulle kunna lämna kraft åt telegrafverkets verkstäder. Jag skall icke närmare ingå på detta alternativ, men det ligger enligt min uppfattning nära till hands och är ju icke undersökt.

Af de alternativ, som hittills undersökts, finner jag det lämpligaste vara Södertälje. Det är visserligen sant, att Södertälje samhälle icke gått fullt så långt till mötes t. ex. beträffande planeringen af mark och dylikt, som bolaget vid Nynäshamn har gjort, men jag skulle vilja framhålla en annan synpunkt, mina herrar, beträffande Södertälje. Vi komma väl att om några ögonblick fatta ett afgörande, hvarigenom vi *realiter* upprifva beslutet angående järnvägens framdragande förbi Södertälje. Jag framställer då den tanken till öfvervägande härvidlag, huruvida det icke skulle, ifall det vore nödvändigt att flytta verkstaden, finnas vara ett litet soulagement så att säga åt Södertälje, att man öfvertänkte och öfvervägde möjligheterna för verkstadens förläggande dit. Jag har talat med personalen vid verkstäderna och de ansluta sig obetingadt till den uppfattningen, att, om en förflyttning blir nödvändig, de framför allt annat föredra att flytta till Södertälje, dels därför att denna stad ligger så nära Stockholm, att de lätt kunna komma hit, och dels därför att det dock är en stad med ordnade hygieniska förhållanden och ord-

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Ang anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

nadt skolväsende och dylikt. Det är icke ett så där halft jungfruligt samhälle som Nynäshamn.

Jag har alltså icke kunnat finna telegrafverkets och utskottets förslag vara att rekommendera.

Slutligen vill jag säga det, att det starkaste skäl, som från början förelegat för en skyndsam lösning af denna fråga, har varit den omständigheten, att kontraktet med Henriksborg skulle gå ut. Som herrarna finna, har nu det skälet förfallit. Det är alltså ingen fara uti att uppskjuta ett beslut. Telegrafverket kan alldeles gifvet dragas med sina verkstäder ännu någon tid, och det kan ju fortfarande få förhåra Henriksborg efter de villkor, som finnas omtalade i statsutskottets betänkande. Jag har alltså icke kunnat finna, att faran är öfverhängande, och då jag bland alla alternativ, som framkommit, finner Nynäshamn vara det sämsta och minst rekommendabla, måste jag ställa mig på afslagsståndpunkten, väl erkännande, att här någonting snart måste göras. Men jag tror, att någonting helt annat, och ett helt annat förslag, än här framställts, måste komma fram. Jag ber alltså, herr talmän, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Med herr Rydén förenade sig herr *Thorsson*.

Herr Svensson i Nyköping: Gentemot herr Ekman, som trott sig finna, att telegrafverkets personal med bestämdhet skulle vara emot en förflyttning till Nyköping, skall jag be att få säga, att telegrafverkets personal *icke* uttalat sig, till hvilken af de ifrågakvarande platserna, den vill förflyttas. Men det uttalandet har den gjort, att den vill stanna kvar i Stockholm, och jag tror mig veta, att om en förflyttning skall äga rum, personalen hellre vill flytta till någon af de andra föreslagna platserna än till Nynäshamn.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkter, dels ock på afslag å såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkterna 1:o) och 2:o) af utskottets förevarande utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Ang. anläggning af en verkstad i Nynäshamn för telegrafverkets räkning m. m.
(Forts.)

Omröstningen utföll med 92 ja mot 48 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 109, i anledning af två uppskjutna punkter i Riksdagens år 1910 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning af statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning år 1909.

Punkten 1:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2:o).

Lades till handlingarna.

§ 7.

Efter det herr talmannen nu återkommit och öfvertagit ledningen af förhandlingarna, föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk lönerreglering för medicinalstyrelsen m. m.; och blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 8.

Slutligen upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 111, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning gjorda framställning om anvisande af medel för fortsättande af arbetet med utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna stationer m. m.

I den till innevarande års Riksdag afämnade propositionen angående statsverkets tillstånd och behof hade Kungl. Maj:t un-

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. der utgifter för kapitalökning i hvad anginge statens affärsverksamhet uti 11 punkten föreslagit Riksdagen att för fortsättande af arbetet med utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna stationer m. m. för år 1912 anvisa ett anslag af 1,500,000 kronor.

(Forts.)

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen i anledning af Kungl. Maj:ts förevarande framställning måtte till fortsättande å sträckan mellan Järna och en punkt omkring 1 kilometer söder om Saltskog af arbetet med utläggande af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. för år 1912 anvisa ett belopp af 250,000 kronor; samt

b) att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t tacktes föranstalta om utredning beträffande alla de synpunkter, som i denna fråga gjort sig gällande och hvarpå sålunda kunde grundas ett bestämdt omdöme om, huruvida stambanan med största fördel skulle kunna framdragas i den af nästlidet års Riksdag beslutade sträckningen eller mellan Igelsta och Ström öfver Näset med läge å fast bro med segelfri höjd öfver Södertälje kanal.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade likväl grefve *A. F. C. Wachtmeister*, friherre *Gripenstedt* samt herrar *Björklund*, *Tonning* och *C. A. Kjellberg* yrkat, att Riksdagen måtte för fortsättande af arbetet med utläggning af ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna stationer m. m. för år 1912 anvisa ett anslag af 1,500,000 kronor.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Herr Lundin, som yttrade: Herr talman! Då jag af sjukdom var förhindrad att deltaga vid den föregående behandlingen här i kammaren af min motion angående utläggandet af ett järnvägsspår öfver Igelsta, Södertälje och Näset, anhåller jag, herr talman, att vid föredragandet af detta statsutskottets betänkande få yttra några ord.

Förevarande anslagsfråga sammanhänger så nära med den af mig i år väckta motionen om noggrannare undersökning för en statsbanelinje Igelsta—Rönninge, att den utredning, som förebragts för denna senare fråga, lär i mångt och mycket vara användbar äfven för bedömandet af denna anslagsfråga.

Den utgång, framställningen om förnyad undersökning redan erhållit i denna kammare, synes mig båda godt för att kammaran skall besluta om anslaget undanskjutande, tills en förnyad undersökning kunnat genomföras. Ett ytterligare stöd för denna

förmodan har jag i statsutskottets ställning till denna fråga. Visserligen har emellertid Första kammarens tillfälliga utskott för sin del tillstyrkt, att begärda utredning icke måtte möjliggöras, men jag vågar antaga, att Andra kammaren för sin del icke skall låta de därvid anförda grunderna inverka på sitt beslut i dag.

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägs-spår mellan Rönninge och Järna m. m.
(Forts.)

De anförda grunderna äro, som väl bekant, icke af saklig, utan allenast af formell natur och baseras på, att Riksdagen icke bör upphäffa sitt beslut särskildt i detta fall, då åtskilliga både kommunala och enskildas intressen skulle blifva lidande på, att en i fjol beslutad förflyttning af stambanan vid Södertälje icke komme till stånd.

Denna rent formella grund lär emellertid icke vara mycket hållbar, enär för närvarande alldeles icke föreligger fråga om upphäfvande af förra årets riksdagsbeslut om byggande af Glasbergalinjen. Först vid nästa års riksdag kan, för det fall då befinner lämpligt, fråga uppstå härom, eller rätteligen endast om sådan ändring i planen för beslutade ombyggnaden Rönninge—Järna, att härför väljes riktningen öfver Igelsta—Ström i stället för riktningen efter Glasbergalinjen.

Att vidtaga viss ändring i en redan beslutad byggnadsplan sker beträffande järnvägar mycket ofta och är i detta fall ej detsamma som att upphäffa hela beslutet om byggnadens verkställande.

De, som skulle drabbas af, att en visserligen nu ifrågasatt flyttning af gamla stambanan upp till Södertälje icke komme till stånd, synas icke kunna grunda sina anspråk så djupt som de, hvilka i Igelsta samhälle vid sådan förflyttning skulle blifva förlustiga af förmånen, att stambanan får behålla sitt gamla, jämväl af Riksdagen på sin tid beslutade läge. Södertälje stad i sin nuvarande utsträckning får därvid behålla sina nuvarande järnvägsförbindelser och äfven dessa i viss mån förbättrade. Däremot skulle uppe i gamla staden ej tillkomma någon ny järnvägsstation, utan allenast utvidgning af befintliga stationen. Här förloras således icke något, som Södertälje redan haft, hvilket däremot Igelsta samhälle skulle göra, i händelse statsbanan förflyttades därifrån. Det vill synas billigt, att Södertälje stad ville mot andra ådagalägga i någon mån den hänsyn, staden nu i så stort mått vill utkräffa för egen del.

Med Strömslinjens antagande skulle emellertid Södertälje erhålla en stor modern station, centralt belägen i den nya stadsdel, staden för sin utvidgning planerat, och i närheten af eventuellt utvidgad stor genomfartskanal och saltsjöhamn.

Med Glasbergalinjens antagande skulle icke erhållas någon som helst anordning för järnvägsförbindelse med nämnda nya stadsdel och sjöfartsanläggningar. Skulle så ske, erfordras här-

Ang anslag för ytterligare betydande kostnader för Glasbergalinjens vid-
för ytterligare kommande.

ett järnvägs- Det lärer därför icke med fog kunna vidhållas, att Söder-
spår mellan tälje stad i dess helhet skulle blifva lidande på en sådan even-
Rönninge och tuell ändring i planen för ombyggnad af bandelen Rönninge—
Järna m. m. Järna, att banan framdrages öfver Igelsta—Ström i stället för
(Forts.) öfver Glasberga.

Jag vill nu icke taga kammarens uppmärksamhet och tid i anspråk för att uppräknade och bemöta de åtskilliga andra skäl för Glasbergalinjens vidhållande, som hittills framkommit från anhängare till denna linje. De äro redan af andra afhandlade. Jag vill blott i all korthet erinra därom, att då i fjol Riksdagens beslut stannade för denna linje, skedde det efter ett synnerligen kraftigt och med många intyg bestyrkt påstående, att Strömslinjen, som eljest hade större sympatier på grund af dess korthet och lämplighet för hufvudbanan, vore mycket dyrare både att bygga och trafikera än Glasbergalinjen, äfvensom att den skulle lägga hinder i vägen för Södertälje kanals utvidgning. Det lärer knappast vara för djärft att antaga, att, om man då vetat, att Strömslinjen ställt sig billigare, kanske mycket billigare än Glasbergalinjen, och att Södertälje kanals ombyggnad i Mälarestädernas intresse kunde försiggå och utvidgas alideles oberoende af Strömslinjens tillkomst, det nuvarande specifika Södertäljeintresset skulle, som då skedde, hafva tillgodosetts med Glasbergalinjens antagande.

Visserligen höjdes röster för att bestrida påståendena om Strömslinjens dyrhet och tekniska olämplighet. Bevis saknades dock, och invändningarna nedslogos med starka ord om Strömslinjens olägenheter, dess »oerhördt höga bankar» och de »djupa sankmarkerna vid Ström», om stationens höjdläge, som skulle blifva alltför obekvämt för vissa resande. Det sades rent ut, att det var endast »tekniska kvacksalfvare», som förfäktade en sådan linje m. m., som i Riksdagens protokoll återfinnes, och det förklarades rent af »otillständigt» att arbeta för en Strömslinje.

Numera lär det icke af någon kunna med fog bestridas, att alla dessa svårigheter och nackdelar icke i verkligheten möta vid en järnvägs framförande öfver »Näset». Det har nämligen numera med ojäfviga bevis styrkts, att de »höga bankarna» kunna undvikas, att »sankmarkerna vid Ström» ej äro farligare, än att den af Kungl. Maj:t utsedda kommissionen för sin del ansett, att marken där äger tillräcklig bärighet att utan förstärkning med pålar eller dylikt uppbära tunga högbroar af beton, att det »höga stationsläget» å Näset är i markens höjd, och att hvilken passagerare som helst skall kunna komma dit utan stegar eller trappor, och att framstående och erfarna järnvägsbyggare bestyrkt den tekniska lämpligheten af Strömslinjen.

Det synes sålunda numera uppenbart, att fjolårets riksdagsbeslut stöddes på felaktiga uppgifter. Jag har sannolika skäl påstå, att många af kammarens ledamöter grepos af förvåning och till och med af tvifvel, då jag i år blef i tillfälle för kammaren framlägga en profil öfver Strömslinjen, som till alla delar bestyrkte, hvad i fjol påstods om att en Strömslinje kunde erhållas utan de svåra bankar och sankmarker, hvarom kungliga järnvägsstyrelsen och öfriga vederbörande då ordade.

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.

(Forts.)

För att häfva dessa tvifvelsmål inhämtades genom Andra kammarens tillfälliga utskott nr 3 yttrande från ett fristående, sakkunnigt ämbetsverk, kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Först genom den sakkunskap i järnvägsbyggnadskonst, som förefinnes inom detta ämbetsverk, blef det till fullo bestyrkt, att Strömslinjen kan anordnas på ett både tekniskt och ekonomiskt fördelaktigt sätt. Byggnaden kunde utföras utan svårigheter på ett sätt, som vore lämpligt ur järnvägsteknisk synpunkt och som icke vållade hinder för Södertälje kanals utvidgning, samt fullbordas för kostnader, som med betydande belopp — eller 3,720,000 kronor — understego de kostnader, 7,450 000 kronor, som från järnvägsstyrelsens sida i fjol i statsutskottet uppgäfvos såsom erforderliga för denna linje. Därjämte har ådagalagts, att Strömslinjen skulle blifva afsevärdt, kanske 2 miljoner, billigare än Glasbergalinjen. Enbart i afseende på terasseringsmassorna erhöles genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens linje på den ca 3 1/2 kilometer korta sträckan Igelsta—Ström en besparing af ca 1 1/2 miljon kubikmeter i förhållande till den Strömslinje, som i fjol uppstakades genom järnvägsstyrelsens försorg öfver sankmarkerna vid Katthafvet. Detta är en terasseringsmassa, som enligt hvad jag inhämtat plägar i medeltal vara tillräcklig för ca 10 mil normalspårig bana.

Man torde under dessa förhållanden kunna varit berättigad förmoda, att kungl. järnvägsstyrelsen skulle funnit skäl i någon mån ändra sin uppfattning om de olika linjernas företräden. Att så skett framgår emellertid icke af det utlåtande nämnda styrelse på Kungl. Maj:ts befallning varit i tillfälle afgifva öfver väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utredning. Järnvägsstyrelsen erkänner alls icke, att dess fjolårslinje var missvisande, utan advocerar i stället om att den var riktig, väl endast hvad afvägningen beträffar.

Genom allehanda tillägg till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kostnadsberäkning för dess Strömslinje och afdrag från egna beräkningar öfver 1910 års Strömslinje och Glasbergalinjen har järnvägsstyrelsen i stället nu sökt utjämna kostnadsskillnaden, och detta ehuruval förenämnda ofantliga besparing i terasseringsmassor icke kunnat förnekas.

Sålunda tillägger järnvägsstyrelsen till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens Strömslinje med dess stora hufvudstation å Näset

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m en stor station nr 2 på Ekenbergska gårderna för c:a 700,000 kronor, ehuru sådan ej ansetts behöflig för fjolårets för järnvägsstyrelsen framlagda Strömslinje. Likaledes tillägges för väg- och vattenbyggnadsstyrelsens linje c:a 330,000 kronor för en klaffbro vid Ström, ehuru en vanlig täckt trumma ansetts tillräcklig i

(Forts.)

järnvägsstyrelsens nämnda linje o. s. v. Angående Glasbergalinjen säger järnvägsstyrelsen intet. Trots detta visar sig dock, att äfven med alla dessa tillägg, som järnvägsstyrelsen gör, den nya Strömslinjen blir långt billigare än 1910 års Strömslinje.

För erhållande af ytterligare utredning i denna fråga har Kungl. Maj:t tillsatt en kommission, som i mångt och mycket helt ansluter sig till järnvägsstyrelsens uttalanden, men som äfven den måste gifva väg- och vattenbyggnadsstyrelsen rätt i hufvudsakliga delar. Kommissionen föreslår dock, att vissa arbeten skola utföras medelst dyrbarare byggnadsmetoder, än väg- och vattenbyggnadsstyrelsen tänkt sig, t. ex. högbroar af beton i stället för af järn, två hufvudstationers anläggande för Strömslinjen, en å Näset och en å Ekenbergska gårderna enligt järnvägsstyrelsens plan o. s. v.

Då det i Riksdagen offentligen sagts och sökts göra troligt, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag i dess utredning angående förevarande järnvägsbyggnad skulle afse mindre goda och förstklassiga anordningar, än hvad järnvägsstyrelsen ifrågasatt och hvad som förekommer på närliggande statsbanedelar, så lärer detta vara alldeles oriktigt, ty enda skillnaden är, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke ifrågasatt dyrbarare anordningar, större eller flera stationer, än hvad behöfvat kräfvat, hvilket järnvägsstyrelsen dock synes hafva gjort, då densamma föreslår anläggande af tvenne stora hufvudstationer vid Södertälje.

För Glasbergalinjen har kommissionen måst göra ett tillägg, hufvudsakligen för ökade kostnader för tomtinköp i Södertälje, så att kostnaden för denna linje stigit från 5,400,000 i fjol till 6,120,000 kronor i år. Äfven kommissionen måste erkänna Strömslinjens fördelar, men ger egendomligt nog sitt förord till Glasbergalinjen. Kommissionen liksom järnvägsstyrelsen söker göra en del anmärkningar mot väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag i dels rent tekniska byggnadsdetaljer och dels trafikberäkningarna, men har grundligt bemötts af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i en särskild i utskottsbetänkandet intagen promemoria.

I denna promemoria påvisar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen riktigheten både i tekniskt och ekonomiskt afseende af sin utredning och de framställda anmärkningarnas obefogenhet, samt framhåller bland annat, att Strömslinjen, Rönninge—Ström, med högbro öfver nuvarande kanalen kan utföras för 4,020,000 kronor, med högbro både vid nuvarande kanalen och vid Ström för

5,040,000 kronor, under det Glasbergalinjen af kommissionen beräknats till 6,120,000 kronor.

*Ang. anslag
för ytterligare
ett järnvägs-
spår mellan
Rönninge och
Järna m. m.*

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller vidare, att fortsatta undersökningar för Strömslinjen skola medföra ännu billigare och bättre anordningar än de hittills påvisade, men att å Glasbergalinjen förekomma icke mindre än fyra tunnlar med en sammanlagd längd af c:a 800 meter, en betydlig trafikeringshöjd mellan Slussen och Rönninge samt på samma sträcka djupa sankmarker med sidolutning på en banlängd af c:a 1,600 meter, hvarför Glasbergalinjens kostnader kunna befaras överskrida förenämnda belopp och kostnaderna för drift och underhåll blifva större än för Strömslinjen. Äfven påvisas det ohållbara i kommissionens förordande af Glasbergalinjen, därför att den såsom längre skulle gifva järnvägsstyrelsen som affärsdrifvande verk större inkomster än den kortare Strömslinjen. Dessa inkomster skulle nämligen motsvara förluster för trafikanterna.

(Forts.)

Påtagligt torde vara att, då minst $\frac{9}{10}$ af trafiken vid Södertälje allenast passerar förbi på hufvudbanan och allenast $\frac{1}{10}$ inkommer på bibanan Saltskog—Södertälje eller framdeles Näset—Södertälje, det är rätt och billigt, att den stora trafikens intresse af kort och billig befordringsväg får företräde för den lilla lokaltrafikens intresse af att draga hufvudbanan i en krok upp i Södertälje gamla stad.

Alla mer eller mindre osäkra uträkningar öfver statsbanornas driftkostnader vid Södertälje med eller utan bilinjer böra icke vidkomma den stora genomgångstrafiken, som har alls intet intresse af dessa bilinjer och därtill hörande anordningar. Lokaltrafiken (jämte transitotrafiken) bör billigtvis själf draga afgifterna för lokaltrafikens besörjande.

Beträffande den mycket omordade planen, att i Södertälje skulle jämte nuvarande gamla kanalen upptagas en ny, nära tre gånger så lång kanal genom sankmarkerna vid Ström, och att denna kanal skulle utgöra hinder för Strömslinjens tillkomst, har såväl järnvägsstyrelsen som den kungl. kommissionen anslutit sig till denna mening och äfven däraf hämtat det förnämsta stödet för Glasbergalinjens förordande. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen åter har påvisat, att Strömslinjen kan utföras så, att den går på segelfri höjd både öfver nuvarande och nyssnämnda ännu obefintliga kanal, om den mot förmodan komme till stånd.

Strömslinjens totalkostnad skulle ändock ej uppgå till mer än c:a 5,000,000 och sålunda fortfarande blifva mer än 1,000,000 billigare än den längre Glasbergalinjen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen påvisar också, att stora, betydande poster saknas i kungl. kommissionens kostnadsberäkning för nämnda långa kanal, som därför ovillkorligen blir mycket dyr och med all sannolikhet aldrig i verkligheten kommer

Ang. anslag till utförande. Skulle järnvägslinjen kunna på dylikt sätt hindras genom obefintliga kanaler, synes dylikt förfarande komma för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. att hindra många andra nyttiga järnvägars tillkomst, och kanalsväsendet då blifva till skada i stället för till gagn.

(Forts.) Allt synes sålunda tala för att den korta järnvägslinjen, »Strömslinjen», i samband med den korta kanalen — nuvarande kanalen — gifves företräde framför den långa järnvägslinjen — Glasbergalinjen — i samband med den långa kanalen Maren — Ström.

Om således Riksdagen nu finner sig böra bereda tid för att på ett allsidigt och fullt objektivt sätt utreda frågan om stambanans ombyggnad från Rönninge till Ström, innan den företages, lär utgången af en sådan utredning blifva beroende af, i hvilka händer den lägges. Då det torde få medgifvas, att hvarken kungl. järnvägsstyrelsens eller kungl. kommissionens företedda utredning kunnat fylla de billiga fordringar, som från det allmänna sida måste därå ställas, och det gifvetvis ej kan vara önskligt, att återigen nya sakutredningar i frågan skola visa sig erforderliga under den korta tid nästa års Riksdag har att pröfva ett slutgiltigt förslag till frågans afgörande, tillåter jag mig med stöd af hvad som i denna sak förekommit och i närmaste anslutning till statsutskottets förslag uttala den förhoppning, att vid en eventuell undersökning icke måtte afbrytas det förtjänstfulla och af kammaren vitsordade utredningsarbete, som utförts af representanter i kammarens tredje tillfälliga utskott, och hvarigenom ställts i utsikt ännu bättre och billigare linjer än de redan framlagda. Då lära större misstag vara uteslutna, och ett för landet och det allmänna i all framtid tillfredsställande resultat erhållas.

I ändamål att tid skall beredas för utförandet af en allsidig och objektiv utredning för den lämpligaste lösningen af frågan om stambanans ombyggnad mellan Rönninge och Ström, får jag därför å här föreliggande kungl. proposition om anslag af 1 $\frac{1}{2}$ miljon kronor till järnvägsbyggnaden efter Glasbergalinjen yrka afslag, äfvensom yrka bifall till statsutskottets förslag.

Härpå anförde:

Herr Fürst: Herr talman! Då denna fråga i går behandlades i Första kammaren, fällde hufvudreservanten, grefve Wachtmeister, ett par yttranden, hvilka jag anser icke böra stå helt och hållet oemotsagda. Efter att hafva relaterat motionen och omnämnt, att densamma remitterats till tredje tillfälliga utskottet, yttrade han nämligen, att utskottet tagit sig den egendomliga åtgärden före att enligt 46 § riksdagsordningen höra väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för att på så sätt kontrollera de uppgifter, som förut lämnats af järnvägsstyrelsen.

För det första vill jag påstå, att det icke kan vara någon egendomlig åtgärd, att man använder den paragraf, som grundlagen föreskrifver, för att höra det ena eller andra ämbetsverket eller dess tjänstemän. Och för det andra vill jag säga, att utskottet icke begärde kontroll öfver de uppgifter järnvägsstyrelsen lämnat, utan en uppgift om huruvida de påståenden, som motionären gjort i sin motion, vore riktiga eller icke.

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägs-spår mellan Rönninge och Järna m. m.
(Forts.)

Vidare framhöll samme talare, att utom det yttrande, som afgifvits af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, hade inkommit såväl ett yttrande från järnvägsstyrelsen som ock ett yttrande af kommissionen. Järnvägsstyrelsens yttrande är emellertid icke infordradt af utskottet, utan det har i stället infordrats af Kungl. Maj:t just för att kontrollera det yttrande, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen afgifvit. Därjämte framhöll nämnde talare, att vid utskottsbetänkandet fogats två promemorior, *en* från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och *en* från järnvägsstyrelsen, och han framställde den frågan, huruvida dessa också tillkommit på grund af 46 § riksdagsordningen eller på något annat sätt. Om han hade läst utskottets yttrande, så skulle han hafva funnit, att såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som järnvägsstyrelsen genom af statsrådet utsedde ämbetsmän haft företräde i utskottet för att där lämna upplysningar och att vid dessa tillfällen ifrågasvarande promemorior aflämnats.

Jag vill också för ett ögonblick uppehålla mig vid ett annat yttrande, som fälldes i går i Första kammaren af herr civilministern. Man kan ju nämligen tänka sig, att detta yttrande skulle kunna blifva ett slags måtto för den blifvande undersökningen. Han framhöll nämligen, hurusom Glasbergalinjen otvifvelaktigt hade det stora företrädet framför de föreslagna Strömslinjerna, att dess vinkelkrökar hade en mindre summa än Strömslinjerna, men han omnämde icke några andra förhållanden rörande dessa linjer. Man skulle då kunna tro, att vid en blifvande utredning endast kurvorna skulle tagas till måttstock för den ena eller andra linjens företräde. Jag vill emellertid särskildt framhålla, att det visserligen är ett faktum att taga vara på, men att det icke är det enda, som man bör stanna vid. Glasbergalinjens sammanlagda stigning utgör icke mindre än 77.96 meter, medan Strömslinjens stigning uppgår till endast hälften. Vidare vill jag framhålla, att den stora lutningen 10:1,000, som på Glasbergalinjen förekommer vid den föreslagna stationen på Ekenbergska gårderna öfver hela kanalviadukten och på bergen på norra sidan af kanalen, går i 400 meters radie midt på den viadukt, som enligt förslaget där skulle anläggas, och viaduktens längd är icke mindre än 375 meter. Sådana förhållanden bör man äfven taga hänsyn till vid afgörandet, om den ena eller andra linjen skall hafva företräde.

Ja, herr talman, det var endast för att bemöta nämnda två

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. yttranden, som jag begärde ordet, och jag slutar med att yrka bifall till statsutskottets hemställan i den föreliggande frågan.

Herr Ekman i Mogård: Herr talman, mina herrar! Den åtgärd, som Riksdagen nu går att, om statsutskottets utlåtande bifalles, åtminstone förberedande vidtaga, är af en så egendomlig natur, att det synes mig vara nödvändigt att, för att undvika ett prejudikat, som skulle kunna i framtiden tillämpas alltför fritt, åtminstone Riksdagens protokoll något angifver de egendomliga orsaker, som kunnat föranleda detta beslut. Äfven om, såsom den förste talaren i denna debatt sade, man i dag icke kan tala om ett upprifvande af ett redan fattadt beslut, är det stäldt utom allt tvifvel, att det beslut, som vi, såsom jag hoppas, genom bifall till utskottets hemställan komma att fatta, är ett första steg i riktning att förändra fjolårets beslut. Jag önskar därför att få till protokollet antecknad, hvad jag anser vara orsaken till att Riksdagen kan fatta ett sådant beslut. — Ja, jag kan icke annat än beklaga, att herr civilministern icke är närvarande här i dag vid denna frågas behandling i kammaren. Jag hade så mycket större anledning att vänta hans närvaro, som här vid frågans behandling i Första kammaren icke blott var närvarande, utan äfven deltog i debatten.

Den orsak, som föranledt detta märkliga statsutskottsutlåtande, däri det föreslås, att tills vidare uppskjuta byggandet af en redan beslutad järnväg och företaga en ny undersökning, är otvifvelaktigt i grund och botten ett bristande förtroende till de tidigare förebragta utredningarna, och det tjänar ingenting till att söka dölja detta. Om icke den af den förste talaren i denna debatt väckta motionen hade framkommit vid denna riksdag, så bade ju säkerligen denna fråga nu varit för framtiden på ett enligt mitt förmenande olyckligt sätt afgjord. Jag hörde i går en gammal riksdagsman i Första kammaren, som använde ett så starkt uttryck rörande det sätt, hvarpå järnvägsstyrelsen verkställt de föregående utredningarna, att jag blef förvånad att höra det, särskildt i den kammaren. För min del vill jag här icke använda lika starka uttryck, då jag nu går att visa ohållbarheten af den utredning, som här förut förebragts.

Såsom herrarne erinra sig, har järnvägsstyrelsen vid denna frågas tidigare behandling beständigt hållit på de längre linjerna och beständigt bestridt lämpligheten af den kortaste linjen. Vi erinra oss alla det så kallade härnålskroksförslaget, och vi hafva ju förra året fattat beslut om Glasbergalinjens utförande, båda längre än den linje som kallas för Strömslinjen och hvilken ju obestriddligen har åtskilliga fördelar att bjuda framför de andra, bland annat just den fördelen att den är den kortaste. Men järnvägsstyrelsen har, och det har tagits för godt, alltid påstått, att Strömslinjen med all sannolikhet skulle blifva dyrare än de

längre linjerna, och otvifvelaktigt var det nog främst den upp-
 giften, att Strömslinjen skulle blifva dyrare än de andra, som
 åtminstone i denna kammare påverkade beslutet.

*Ang. anslag
 för ytterligare
 ett järnvägs-
 spår mellan
 Rönninge och
 Järna m. m.*

(Forts.)

Den enda reservation mot den af järnvägsstyrelsen före-
 bragta utredningen, som civilministern då gjorde, var att han för-
 utsatte möjligheten af att Strömslinjen skulle kunna blifva ännu
 dyrare än hvad järnvägsstyrelsen beräknat. Det är betecknande
 att civilministern förra året i sina anföranden i Första kammaren
 och i denna kammare angaf de af järnvägsstyrelsen verkställda
 undersökningarna såsom fullständigt utredda, noggranna, sakkun-
 niga och opartiska. Dessa ord återfinnas i protokollet. Det är
 underligt, att man icke, innan man faller ett sådant omdöme,
 funnit anledning att något mera noggrant ingå på den frågan,
 huru det kan komma sig att, efter en sådan förtroendeingifvaude
 utredning, denna kortare linje sprungit upp till kostnader, som
 förra året beräknades till 6,200,000 kronor och slutligen ända
 till 7,400,000 kronor. Det var, jag återkommer därtill, särskildt
 dessa oerhörda summor, som afskräckte denna kammare att
 lyssna till förslaget om Strömslinjen. Läger man härtill för-
 säkringen om denna undersöknings fullständighet och lägger man
 vidare härtill de upplysningar, som af civilministern i denna
 kammare lämnades under debatten såväl angående det utlåtande,
 som af öfveringenjören Fogelmarck lämnats, som äfven i ett an-
 nat afseende, tror jag dock, att man har tillräcklig förklaring till
 Riksdagens beslut.

Beträffande de af öfveringenjören Fogelmarck framlagda
 yttrandena ber jag få erinra om att statsrådet därom uttalat
 följande: »Emellertid har jag, då jag hört så mycket talas om
 att man skulle vilja påpeka, att järnvägsstyrelsen här räknat
 felaktigt — naturligtvis har man väl aldrig velat påstå, att detta
 skett med afsikt — så har jag, sedan jag fick höra, hvilken posi-
 tion reservanterna intagit, anmodat chefen för statens järnvägs-
 byggnader, major Fogelmarck, som förut ej deltagit i ärendets
 behandling, att komma ned och underkasta saken en närmare
 pröfning. Han har också vistats senare dagar där nere, under-
 sökt linjen och underkastat järnvägsstyrelsens beräkningar en
 kritik, som föreligger i en skrifvelse till byrådirektören Bergel-
 mer», hvilken skrifvelse statsrådet sedermera uppläste. Jag
 undrar, om icke alla då fingo den uppfattningen, att major
 Fogelmarck hade, såsom statsrådet yttrade, vistats några dagar
 där nere och undersökt linjen. Jag har emellertid genom samtal
 direkt med major Fogelmarck fått veta, att Fogelmarck icke haft
 tillfälle att vistas på platsen mer än som han yttryckte sig: jag
 var där en söndags eftermiddag men hann naturligtvis icke att
 göra några noggranna undersökningar. Öfveringenjör Fogel-
 marcks hela utlåtande baserar sig på beräklandet af jordmas-

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. sorna på grund af de profiler, som af löjtnant Bergelmer framlagts.

Äfven i ett annat afseende förefaller det mig, som om ett meddelande, hvilket förra året lämnats, varit minst sagdt ofullständigt. När år 1909 frågan var före, förordade statsrådet lifligt den så kallade härnålskroken samt uttalade en varning mot Glasbergalinjen, den linje, som han sedermera förra året förordade och den varningen lät på detta sätt: »Det är, såsom herrarne veta, en järnvägssträckning i Sverige, som har beredt både Kungl. Maj:t och Riksdagen mycket bekymmer, och det är Bohusbanan, detta med anledning däraf, att man vid Bohusbanan aldrig kom till slut på kostnadsberäkningarna. Trots alla försiktighetsmått visade det sig, att det blef dyrare, än man beräknade. Och trots allt hvad man gjorde, inträffade ras och förskjutningar i alla fall. Så beslutade vi oss förra varen — det borde man ha gjort förr, invänder kanske någon, ja, det är ingen konst att vara eftervis, det är en lättköpt sak — att tillsätta en kommission bestående dels af järnvägsmän, dels af väg- och vattenbyggare, som särskildt voro förfarna vid järnvägsbyggnader öfver dylik mark, och dels af en af Sveriges mest framstående geologer.

(Forts.)

Jag skall icke nu inlåta mig på det resultat, till hvilket den kommit. Men under denna kommittés arbete kom man att tänka på, huruvida icke möjligen på Sveriges ostkust finnes en motsvarighet till de förhållanden, som på bohuslänska kusten beredt så många svårigheter och gäckat alla beräkningar. Då jag fick höra detta, sade jag: det är alldeles nödvändigt, att vi underkasta banan Järna—Norrköping en geologisk undersökning, och denna geologiska undersökning är en af anledningarna till att utförandet af banbyggnaden Järna—Norrköping blifvit så länge fördröjdt. Det visade sig ock, att det i alla fall var nyttigt, att man gjorde en sådan undersökning. Ty man hade annars där gått fram utan tanke på vissa geologiska förhållanden, som statsgeologen Svenonius nu gifvit anvisning på, och hvilka skulle hafva kunnat förorsaka ökade kostnader. Då under åren 1901—1903 uppgjordes förslag till Glasbergalinjen, hade man ingen aning om dessa förhållanden. Men här är man just inne på en sådan mark som den i Bohuslän, hvilken visade sig så farlig. Därför vill jag säga herrarne, att från kanaltrafikens synpunkt och från järnvägstrafikens synpunkt har jag ingenting att invända mot afslag å Kungl. Maj:ts förslag på de af utskottet anförda skälen. Men jag anser mig genast böra sätta i gång en grundlig undersökning med noggranna kostnadsberäkningar, och om kostnaderna då skulle blifva, såsom jag förut sade, betydligt högre, så skola herrarne icke kasta skulden på mig.» Detta var år 1909. År 1910 säger statsrådet, att de farhågor, som han förra året uttalade, hade dess bättre — eller något sådant —

icke visat sig grundade. Ligger det då icke, mina herrar, nära till hands att tro, att en verklig geologisk undersökning under mellantiden blifvit verkställd af statsgeologen Svenonius? Jag tror, att vi alla hade den uppfattningen. Så var emellertid ingalunda förhållandet. Den af Svenonius verkställda undersökningen afslutades först i december 1910, och denna undersökning gifver vid handen något helt annat än det som statsrådet förra året antyde. Jag skall tillåta mig att endast uppläsa ett par brottstycken ur detta utlåtande. Men jag vill ställa dem i jämförelse med hvad den nu tillsatta kommissionen har uttalat rörande öfvergången vid Södertälje, den stora viadukten om hvilken den siste talaren i denna debatt yttrade sig. Om denna viadukt säger för sin del kommissionen: »Ej heller för broöfvergången vid Södertälje synas några särskilda svårigheter ur grundläggningssynpunkt föreligga». Där om säger emellertid doktor Svenonius på ett ställe: »Enligt banprofilen kommer denna öfvergång att ske medelst en bro och viadukt af omkring 300 meters längd på pelare af ungefär 25 till 12 å 13 meters höjd öfver mark eller vattenytan. Strax väster om den egentliga kanalbron vidtager inom viadukten en skarp vänsterkurva med 400 meters radie (96° tg-vinkel), hvilket synes vara den tväraste krökningen på hela bansträckan, allt midt i en mer än 2 kilometers lång lutning af 10 ‰. Gifvetvis ställa dylika förhållanden vid en järnväg af denna ovanliga rang synnerligen höga anspråk på grundens stabilitet.» Och på ett annat ställe säger han i fråga om samma öfvergång: »Inom åsens västligare del finnas partier, som ej ingifva förtroende från stabilitetssynpunkt beträffande den del af grunden, som synes vara afsedd att bära viaduktens västligaste pelare». Slutligen säger han: »Att ymnig och plötslig nederbörd liksom äfven häftig skakning och andra dylika faktorer lätt kunna orsaka rubbningar inom nu beskrifna material, torde få anses ganska naturligt. Det är således en föga pålitlig grund och bör vid mera kräfvande fall i görligaste mån bortschaktas.» Om allt detta har kommissionen icke något mer att säga, än att det synes icke ingifva några egentliga farhågor.

För den utredning, som denna Riksdag har kommit till, stå vi enligt mitt förmenande i stor tacksamhetsskuld till motionären, men icke mindre till det utskott, som verkligen här förebragt en så grundlig utredning i ämnet. Och ändå måste man ju säga sig, att här återstår ganska mycket. Det är icke möjligt att åstadkomma utredningar på det sättet, att man den ena gången frågar det ena ämbetsverket och den andra gången det andra ämbetsverket och den tredje gången sätter till en kommission, utan man måste åstadkomma en utredning där *alla* olika åsikter *på en gång* äro representerade.

Det är också ganska märkligt att se, huru olika åsikterna beträffande dessa utredningar från civilministerens synpunkt te

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.
(Forts.)

*Ang. anslag
för ytterligare
ett järnvägs-
spår mellan
Rönninge och
Järna m. m.*
(Forts.)

sig åren 1910 och 1911. År 1910 hade en talare i Första kam-
maren påyrkat, att det kontrollerande verket, väg- och vatten-
byggnadsstyrelsen, skulle blifva hördt öfver järnvägsstyrelsens,
detta affärsdrifvande verks utredningar. Men därpå svarade herr
statsrådet: Nej, mina herrar, jag kan icke göra såsom herr
Fränckel fordrar, nämligen att sätta väg- och vattenbyggnads-
styrelsen att kritisera järnvägsstyrelsen. »Att gifva», säger han,
»ett tekniskt ämbetsverk ett sådant misstroende votum, det vill
jag icke vara med om. Då skulle dessa båda ämbetsverk ständigt
vara på hvarandra, järnvägsstyrelsens utlåtanden alltid under-
ställas väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och väg- och vatten-
byggnadsstyrelsens utlåtanden alltid underställas järnvägssty-
relsen.»

När utskottet 1911 med användande af bestämmelsen i 46
§ af riksdagsordningen begär att få höra väg- och vattenbygg-
nadsstyrelsen uti den nu föreliggande frågan, så finner herr
statsrådet det icke vara det allra minsta hinder för att därefter
öfver detta kontrollerande verks utlåtande höra det affärsdrif-
vande verket järnvägsstyrelsens utlåtande. Jag har mycket svårt
att förstå skillnaden mellan misstroende votum i det ena fallet
och i det andra fallet. Och jag kan endast beklaga, att jag
icke af detta handlingssätt kan få den uppfattningen, att verk-
ligen en fullt opartisk utredning varit afsedd. Än mera för-
vånar det mig, att sedermera det tillsatts en särskild kommission
för att ytterligare döma mellan dessa två ämbetsverk. Häri-
genom har ju Kungl. Maj:t på sätt och vis föregripit den ut-
redning, som af motionären påyrkats, och som det borde hafva
legat i Riksdagens hand att först få fatta beslut om.

Af hvad jag sålunda yttrat, torde det framgå, att de utred-
ningar, på hvilka fjolårets beslut baserades, icke kunnat tillmätas
det vitsord, som många då trodde. Och det är detta, som jag
har önskat att nu få fastslaget, och få till dagens protokoll an-
tecknadt, att det är af denna orsak, som man ingått på denna
egendomliga väg att taga första steget till upprifvande af ett
Riksdagens beslut. Ty ett Riksdagens beslut, fotadt på en grund,
som sedermera icke längre bär, ett sådant Riksdagens beslut,
säger jag, bör naturligtvis icke, om det visar sig skadligt för
landet, vidhållas. Och att det skall vara till skada för landet
att vidhålla ett beslut, genom hvilket man skulle åstadkomma
en betydande förlängning på landets kanske viktigaste statsbane-
linje, och hvarigenom man skulle beröfva en ort, som tillkommit
uteslutande på grund af att där finnes järnvägskommunikationer,
sådana, *det* lärer väl vara påtagligt, om jag därtill lägger, att
fullföljandet af detta beslut också blir vida dyrare. Det egen-
domliga är nämligen, att till och med kommissionen i år måst
gifva väg- och vattenbyggnadsstyrelsen rätt däruti, att Ströms-
linjen blir vida billigare än Glasbergalinjen. Den fruktan, som

statsrådet förra året i motsatt riktning uttalade, var således ogrundad. Men än egendomligare är, att kommissionen nu råkat konstatera, att Glasbergalinjen å sin sida blir vida dyrare än förra året beräknats. Och detta har icke kunnat motsägas.

*Ang. anslag
för ytterligare
ett järnvägs-
spår mellan
Rönninge och
Järna m. m.*

(Forts.)

Innan jag slutar, skall jag tillåta mig att med några ord göra ett uttalande mot hvad järnvägsstyrelsen i år uti det högst märkliga utlåtande, som finnes bifogadt det tillfälliga utskottets betänkande, uttalar. Jag ber att få hänvisa herrarna till sid. 33 beträffande detta järnvägsstyrelsens utlåtande. Där talas först om att de uppgifter, som hafva lämnats, hafva icke tillkommit på grund af någon skriftlig order utan efter muntlig anmodan. Jag kan icke tolka detta på något annat sätt, än att man skulle vilja underkänna muntliga uppgifter i jämförelse med skriftliga. Men jag finner icke detta närmare uttaladt någonstans i denna skrifvelse. Jag kan således endast säga, att den person, som har lämnat de muntliga meddelandena i statsutskottet hade kommit dit på grund af statsutskottets fjärde afdelnings begäran, framställd till chefen för järnvägsstyrelsen, och på hans order. Här berättar nu emellertid denne byrådirektör, som lämnat de muntliga uppgifterna äfven till statsbanechefen, om huru förloppet varit, sedan han blef ställd till statsutskottets disposition. Han talar om, att statsutskottet reste ut, gjorde en utflykt, såsom han kallar det, till Södertälje för att där på platsen se läget för de olika linjerna. och han säger, att i statsutskottets sällskap voro två andra ledamöter af Riksdagen. Af dessa »sistnämnda ledamöter» anvisades ett nytt stationsläge på »Näset» och angafs så noga som möjligt linjesträckningen i sammanhang härmed.» Nu vill jag verkligen fråga: Är det någon i denna kammare, som tror, att några riksdagsmän, då de resa ut till Södertälje, fastslå läget för en ny station, fastslå riktningen för en ny linje, och att man bara anmodar denne byrådirektör att sedan närmare mäta ut det hela? För min del vill jag alldeles bestämdt bestrida, att så var förhållandet. Vi angäfvos, att, såvidt vi kunde finna med blotta ögat, den linje, som af järnvägsstyrelsen stakats, och genom hvilken man kommit till dessa utomordentligt stora massor, icke var stakad så gynnsamt som möjligt, och därför pekade vi, så godt vi kunde — icke blott de, som icke tillhörde statsutskottet, utan äfven vi andra — vi pekade, så godt vi kunde, ut de andra sträckningar, som vi kunde anse vara lämpliga; och därefter anmodade vi, såvidt jag förstod, denne byrådirektör att på bästa möjliga sätt utföra sitt uppdrag. Så har han dock icke fattat det, och järnvägsstyrelsen afsäger sig allt ansvar för denna Strömslinje af år 1910. Man skulle ju kunna göra den fråga: hvarför har järnvägsstyrelsen icke å sin sida då själf räknat ut en bättre linje, om den fanns? Ja, därom säger järnvägsstyrelsen: »Återstår då frågan, hvarför icke järnvägsstyrelsen utsträckte undersökningarna till öfriga delar af »Näset», då säker-

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Börslinge och Järna m. m. ligen det nu föreliggande alternativet skulle hafva framkommit. Till en sådan undersökning förelåg vid ifrågavarande tidpunkt icke någon anledning. Såvidt ofvannämnda byrådirektör kunde uppfatta, ifrågasattes icke ens bland de utskottsledamöter, som intresserade sig för en Strömslinje, att förlägga den nya stationen

(Forts.) längre från Södertälje, än som vid omnämnda besök föreslogs, och detta, såsom man väl får antaga, af hänsyn till Södertälje stads intressen.» Jag ber att få påpeka, att under hela detta utlåtande står generaldirektör Pegelows namn. Här säger alltså järnvägsstyrelsen, att järnvägsstyrelsen såsom sådan hade icke den ringaste anledning att taga reda på, huruvida en bättre sträckning för en statsbana än den, som utaf ett par riksdagsledamöter hade påpekats, kunde vare att finna, därför att en byrådirektör har trott, att utskottsledamöterna icke ville lägga stationen längre från Södertälje. För min del får jag säga, att jag anser, att Riksdagen har rättighet att ställa större kraf på järnvägsstyrelsens intresse för att tillgodose såväl statsbanornas hästa som trafikanternas, än att den, på grund af en hörsågen att riksdagsmännen skulle vara besjälade af en sådan kärlek till ett enskildt samhälle, att de på statens bekostnad skulle gynna detta samhälle — ty så får man väl tolka dessa ord — skulle afstå från att göra någon vidare utredning.

I samma utlåtande säger också järnvägsstyrelsen på ett annat ställe, att något misstag rörande hvad vi — jag menar riksdagsmännen — afsågo med Strömslinjen icke kunde föreligga; det är alldeles klart. »Att vederbörande byrådirektör icke missuppfattat innebörden i det lämnade uppdraget framgår däraf, att hvarken reservanterna mot statsutskottets betänkande eller någon talare under riksdagsdebatten gjorde någon erinran mot det valda stationsläget, hvilket i sin ordning var bestämmande för linjeföringen: båda» — märk väl, att dessa två hänga samman med hvarandra — »angåfvos på en till statsutskottet aflämnad ritning — bilaga nr 10 —. Anmärkningarna riktade sig så godt som uteslutande mot kostnadsberäkningarna.»

Jag är den förste att erkänna, att jag är en synnerligen obetydlig ledamot af denna kammare, men nog får jag väl ändå göra anspråk på att jag är »någon». Jag blef mycket förvånad, när jag fick läsa detta uttalande: skulle mitt minne kunna svika mig så, att jag verkligen icke under debatten förra året framhållit, att det var en felaktig linje som genom järnvägsstyrelsens undersökning framkommit? Jag öfverlämnar till kammaren själf att bedöma, om denna min uppfattning var riktig, då jag nu skall läsa upp, hvad jag i det afseendet yttrade här förra året: »Dessutom vill jag säga, att det framgår af profilerna, som äro bifogade kostnadsförslagen, att de massor, med hvilka järnvägsstyrelsen räknat, icke äro omöjliga att få fram, om man skall gå just den linjen, som järnvägsstyrelsen nu förordar. Mina annärk-

ningar rörde sig därom, att jag tror, det man kan finna en vida bättre sträckning, blott man får någon tid på sig för att anställa en opartisk undersökning, och då är det nog skäl i att låta banbyggnadsafdelningen också vara med från början.» Jag har icke kunnat underlåta att göra dessa invändningar mot denna i flera afseenden märkliga skrivelse ifrån järnvägsstyrelsen, och jag vill ytterligare om den skrivelsen endast säga, att jag tror, att det är utomordentligt sällan som en chef för ett svenskt ämbetsverk sätter sitt namn under en sådan skrivelse till Konungen.

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m.
(Forts.)

Jag skall icke trötta kammaren med att ingå i flera detaljer af hvad som passerat. Jag har annars en hel del sådana anteckningar. Hvad jag till slut vill uttala är endast det, att hvad herr statsrådet och chefen för civildepartementet i går i Första kammaren yttrade, nämligen att han för sin del icke hade något emot en förnyad opartisk utredning, måtte visa sig gå i fullbordan, så att utredningen verkligen blir opartisk. För att en utredning skall kunna bli tillräckligt allsidig och tillräckligt opartisk i detta fall, synes det mig vara nödvändigt, att såväl väg- och vattenbyggnadsstyrelsen som järnvägsstyrelsen få utse ledamöter i den kommission, som får utredningen om hand, och att dessutom i denna kommission komma att sitta representanter för trafikanterna, representanter, som icke äro bundna af några särskilda ortsintressen vid förslagets bedömande.

Med uttalande af detta önskemål, skall jag endast tillåta mig att med några ord yttra mig öfver hvad herr civilministern i går angaf i Första kammaren såsom det, som han ansåg borde vara ledande vid bedömandet af detta slags frågor. Herr statsrådet sade ungefärligen: vid bedömandet af denna fråga har jag haft tre synpunkter, dels statsbaneintresset, dels kanalintresset med Mälardalen och dels Södertälje stads intresse. Jag konstaterar till en början, att det intresse, som jag skulle vilja kalla trafikanternas och som väl är ganska betydande — jag menar här de trafikanter, som icke bo vare sig i Mälardalen eller Södertälje — har man icke ansett värdt att taga hänsyn till vid bedömandet af denna fråga, och dock spelar det för trafikanterna gifvetvis en viss roll, om man förlänger vägen, då ju detta kommer att medföra ökade kostnader.

Beträffande statsbaneintresset synes det mig vara alldeles klart, att en förlängning i och för sig icke kan innebära några fördelar för Sveriges statsbanor, utan tvärtom är en nackdel, som måste uppvägas af fördelar i andra afseenden, om man öfver hufvud taget skall kunna acceptera ett sådant förslag.

Hvad Södertälje stads intressen beträffar vill jag fortfarande säga, såsom jag tidigare i debatten om denna fråga här yttrat, att så snart Södertälje stads intressen kunna gynnas *vid sidan* af statens, skall det vara mig en glädje att få med mitt svaga ord hjälpa ett sådant gynnande, men endast under förutsättning

Ang. anslag för ytterligare ett järnvägsspår mellan Rönninge och Järna m. m. att det kan ske i förening med statsintresset. Herr statsrådet uttalade i går uti Första kammaren, att man sagt, att Södertälje är ju också »Näset». Men, mina herrar, det går icke att flytta en stad; man kan icke flytta Södertälje från den plats där staden nu ligger upp på Näset. Ja, för det första är Näset så mycket

(Forts.) Södertälje, att det är stadens egna tomter, under det att största delen af den bebyggda staden naturligtvis befinner sig i enskildas händer. Och dessutom är icke afståndet mellan staden och Näset så särdeles stort. Slutligen måste jag uttala min förvåning öfver att man här i detta fall tager så stor och utomordentlig hänsyn till möjligheten att kunna få en del af Södertälje att draga sig öfver till Näset, då det icke fanns den minsta betänklighet emot att beröfva ett samhälle, Igelsta, som tillkommit uteslutande till följd af att statsbanan där gick fram, denna grund för sin uppkomst, hvilket ju blefve fallet genom tillämpande af fjolårsbeslutet.

Återstår så slutligen kanalintresset. Beträffande detsamma får jag bekänna, att jag för min del aldrig trott mycket på tillkomsten af den stora nya Södertäljekanalen — men det må vara min enskilda uppfattning. Kommissionen erkänner dock, att äfven om man skulle öfvergå den nya kanalen på hög bro, och då naturligtvis äfven den gamla kanalen, skulle Strömslinjen i alla fall blifva billigare. Under sådana förhållanden kan man väl icke säga, att kanalintresset icke skulle blifva tillgodosedt. Jag tror emellertid, som sagdt, att det kommer att dröja mycket länge, innan denna nya kanal kommer till stånd, och det fälldes ett yttrande i går uti Första kammaren, som ger mig ett ytterligare stöd härutinnan. En talare där meddelade nämligen, att öfverste Hansen på fråga, hvilken kanal han ansåge borde först komma till stånd, Hammarbysjö kanal eller den nya Södertäljekanalens, obetingadt hade svarat: naturligtvis Hammarbysjö kanal.

Jag skall icke längre förlänga debatten, utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 9.

Interpellation.

Ordet erhöles härefter af

Herr Svensson i Nyköping, som anförde: Herr talman, mina herrar! Den 31 maj 1910 utfärdade landshöfdingen L. Reuterskiöld till den underlydande kronobetjäningen i Södermanlands län ett cirkulär, hvori det, efter en erinran att från socialistiskt håll en kraftig agitation vore planlagd att hållas under sommaren, hette på följande sätt: »Under en sådan liflig agitation kan det befaras, att man söker hålla föredrag eller anordna sammankom-

ster å allmän väg. Då därigenom hinder, svårigheter och obehag kunna uppstå för samfärdseln å vägen och äfven den allmänna ordningen äfventyras, har Konungens befallningshafvande ansett sig böra fästa eder uppmärksamhet på, att Konungens befallningshafvande enligt 10 paragrafen landhöfdingeinstruktionen har befogenhet att för upprätthållande af allmän ordning och säkerhet stadga erforderliga viten i sådana fall, där ansvar icke i lag är bestämdt. Om ni genom annonser, anslag eller på annat sätt erhåller kändedom om att föredrag eller sammankomst tillämnats å allmän väg, äger ni, för den händelse vitesförbud mot föredragets eller sammankomstens hållande synes eder vara erforderligt, att skyndsamt — vid behof telegrafiskt — hos Konungens befallningshafvande göra framställning om utfärdande af dylikt förbud.»

Interpellation.

(Forts.)

Denna ukas väckte mycket berättigadt uppseende, hvilket icke förminskades af de förklaringar, som från länsstyrelsens sida gäfvos i anledning af den vidtagna åtgärden. Man svarade nämligen där, på frågan om afsikten med cirkuläret vore, att alla landsvägsmöten skulle komma att förbjudas, att »det vore en smaksak hvad man ville läsa ut ur cirkuläret». Det bekantgjordes äfven, genom en tidnings hänvändelse till expeditionschefen i civildepartementet, att landshöfding Reuterskiöld före cirkulärets utfärdande studerat handlingarna uti ett mål, som nyligen afgjorts utaf regeringsrätten och hvari regeringsrätten resolverat, att föredragsförbud ej får meddelas annat än för ett eller flera särskilda tillfällen, eller med annan lämplig begränsning.

Man drog häraf med mycken stor säkerhet den slutsatsen, att landshöfdingen menade ett generellt förbud för alla landsvägsföredrag och att han sökt utfundera ett sätt att på en omväg åstadkomma detta.

Effekten af cirkuläret blef, som man kan förstå, att kronobetjänterna efter denna genomskiuiliga anmaning från sin förman, funno sig skyldiga att begära förbuds utfärdande mot alla landsvägsmöten, äfven om det vore aldrig så uppenbart, att »svårigheter och obehag för samfärdseln» icke vore att befara och att icke heller den »allmänna ordningen» äfventyrades. Så hindrades en hel del möten, bland annat på platser, där förut under årens lopp ett flertal möten utan minsta olägenhet ägt rum, och blef den planerade föredragsverksamheten i stor utsträckning hindrad å länets landsbygd. I detta godsägarnas förlofvade land är det ju nämligen icke möjligt att annat än i undantagsfall få en enskild plats uppläten för föredrags hållande af personer med för godsägarna och de styrande misshagliga åsikter. Yttrandefriheten blir på detta sätt en rättighet blott för dem, som äro s. k. samhällsbevarande.

På grund af en motion, däri ofvannämnda fall ingick såsom bevisföring, har under innevarande riksdag båda kamrarna ut-

Interpellation.
(Forts.)

talat sig för en revision om landshöfdingeinstruktionen i syfte att erhålla normerande bestämmelser för fridlysningsförfarandet och hvad därmed äger samband. Båda kamrarna uttalade därvid, att synnerlig varsamhet måste iakttagas vid dessa bestämmelsers handhafvande, så att icke ens skenet af godtycke må kunna falla öfver vidtagna åtgärder.

Efter dessa bestämda uttalanden från Riksdagens båda kamrar ansåg jag mig kunna, vid ärendets sista behandling i denna kammare, med mycken stor tillförsikt uttala den bestämda förhoppningen, att myndigheterna skulle komma att taga hvad som sålunda här förekommit såsom en uppfordring att hädanefter fara fram på ett mera lämpligt sätt. Jag tänkte för min del därvid särskildt på landshöfding Reuterskiöld och att hans beryktade landsvägsukas nu vore ett minne blott.

Denna förhoppning har emellertid visat sig alltför sangvinnisk. Landshöfding Reuterskiöld framhärdar, trots allt, i att förbjuda landsvägsmötenes hållande uti sitt län. Såsom af tidningarna framgår, ha redan flera möten blifvit genom vitesförbud från länsstyrelsen hindrade, hvarjämte länsmän äfven förbjudit möten utan att ha från länsstyrelsen erhållit förordnande därtill. De veta ju, hur deras öfverordnade vilja ha det och handla i fullt samförstånd därmed.

Till en tidningsman har herr Reuterskiöld förklarar, att det vore hans afsikt att utfärda förbud för alla dylika möten, oafsedt hvilket politiskt parti de vore anordnade utaf. Denna upphöjda opartiskhet har emellertid, äfven om den kan antagas vara uppriktigt menad, i tillämpningen det felet, att likväl träffa endast socialdemokraterna. Högern behöfver icke hålla till på landsvägarna för att propagera för sin mening; för densamma stå ju skolor, sockenstugor och äfven kyrkorna öppna. För det liberala partiet står äfven, fast i mindre utsträckning, en och annan plats öppen, där möten kunna hållas. Det blir alltså socialdemokraterna, som drabbas af detta förbud, under det andra meningsriktningar förbli oberörda. Detta är i och för sig upprörande; det måste betraktas såsom ett brutalt ingrepp uti den urgamla rätten för medborgarna att fritt sammankomma till rådpläging i lofliga syften. Men än mer upprörande är det, att dessa metoder komma i tillämpning i en valrörelse, där landsbygdens arbetare för första gången äga inflytande. Det måste, som sagdt, betraktas såsom ett öfvergrepp från de maktägandes sida att på detta sätt, med användande af vidsträckt administrativ maktbefogenhet, under sken af omsorg om en ordning, som dock icke i minsta mån är i fara, helt enkelt afstänga ett stort politiskt parti från möjligheten att komma till tals med de nya valmänen. Icke ens i Preussen finnes motstycke till dylikt förfarande, ty där släpper man åtminstone i valrörelsen lösare tyglar än eljes, i fråga om likartade polisrestriktioner.

Oafsedt denna uppenbara olämplighet af de utaf landshöfding Reuterskiöld vidtagna åtgärderna, synes det, som om de äfven vore af tvifvelaktig laglig beskaffenhet. Regeringsrätten har, såsom jag förut framhållit, förklarat, att generellt mötesförbud å landsvägarna icke kan utfärdas. I detta fall blir emellertid effekten generellt förbud, äfven om formen är en annan än i det af regeringsrätten behandlade fallet. Afsikten är ju, enligt herr Reuterskiölds eget uttalande, för så vidt det rätt återgifvits i pressen, att alla möten skola förbjudas.

Med hänsyn till att ett sådant förfarande näppeligen kan vara förenligt med ett försiktigt och varsamt användande af den administrativa makt, som är lagd hos myndigheterna, med hänsyn till den oerhörda vikten af det verkliga samhällsintresse, som därigenom är hotadt och vidare med hänsyn till angelägenheten af, att sammarens valstrid icke förbittras genom administrativa myndigheters ingripande och partitagande i densamma, tillåter jag mig anhålla om kammarens benägna tillstånd att få till herr statsrådet och chefen för civildepartementet framställa följande spörsmål:

Har herr statsrådet fäst sin uppmärksamhet vid det förhållande, att landshöfdingen L. Reuterskiöld i Södermanlands län tillämpar sin administrativa befogenhet i fråga om församlingensrätten på ett sätt, som helt och hållet för stora delar af befolkningen upphäver den af ålder som gifven ansedda rättigheten att fritt sammankomma till rådplägning i loffiga syften, och om så är, ämnar herr statsrådet vidtaga åtgärder till förhindrandet af sådant förfarande i Södermanlands län och eventuellt annorstädes i landet?

Ifrågavarande anhållan bordlades.

§ 10.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvarsdepartementet;

nr 181, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ny aflöningsstat för marinläkarekåren;

nr 183, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande af postverkets stat för driftkostnader år 1912;

nr 184, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmande af telegrafverkets anslag för driftkostnader år 1912;

nr 185, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till Trollhättans kommun såsom ersättning för mistning af beskattningsföremål på grund af statens öfvertagande af Trollhätte kanalbolags egendom och verksamhet;

nr 186, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i öfvergångsbestämmelserna i kungl. kungörelsen den 18 juni 1910 angående aflöningsreglemente för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning samt kust- och gränsbevakning;

nr 187, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder;

nr 188, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande af ett egnahemssamhälle för statstjänstemän å kronoegendomen $1\frac{1}{8}$ mantal Mörby nr 1 i Danderyds socken af Stockholms län;

nr 189, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående de medel, af hvilka pensioner, som jämlikt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehafvares rätt till pension komma att beviljas befattningshafvare i patent- och registreringsverket samt vid tullverket äfvensom i försäkringsinspektionen, skola utgå;

nr 190, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad af Stockholms hospital m. m.

nr 191, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning åt länsmanen A. Egerström för ett husrötebelopp, som han ej kunnat af företrädaren utfå;

nr 192, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af förlikningsaftal mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Stockholms stad angående strand- och vattenrätt i Dalälven m. m.;

nr 193, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förläggning af västra vågbrytaren vid Hanö hamn i Mjällby socken af Blekinge län; och

nr 194, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af § 7 i aflöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar den 15 november 1907.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

Bevillningsutskottets betänkande, nr 41, angående beräkning af bevillningarna för år 1912; och

laguskottets memorial, nr 55, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande laguskottets utlåtande, nr 50, i anledning af väckt motion med förslag till ändrad lydelse af 18 kap. 13 § strafflagen.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,54 e. m.

In fidein

Per Cronvall.
